AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ebubekir KOÇYİĞİT

ANTALYA TÜRBELERİ

Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ebubekir KOÇYİĞİT

ANTALYA TÜRBELERİ

Danışman
Doç. Dr. Lokman TAY

Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

Akdeniz Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ebubekir Koçyiğit'in bu çalışması, jürimiz tarafından Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Abdullah KARAÇAĞ	(İmza)
Üye (Danışmanı)	: Doç. Dr. Lokman TAY	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Remzi AYDIN	(İmza)

Tez Başlığı: Antalya Türbeleri

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 8/07/2021

Mezuniyet Tarihi : 09/09/./2021

(İmza)

Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Antalya Türbeleri" adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Ebubekir KOÇYİĞİT

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	**Ebubekir Koçyiğit**
Öğrenci Numarası	**20185247006**
Enstitü Ana Bilim Dalı	**Sanat Tarihi**
Programı	**Tezli Yüksek Lisans**
Programın Türü	**(X) Tezli Yüksek Lisans ( ) Doktora ( ) Tezsiz Yüksek Lisans**
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	**Doç. Dr. Lokman TAY**
Tez Başlığı	**Antalya Türbeleri**
Turnitin Ödev Numarası	**1642435286**

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 200 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 06/09/2021 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 11

alıntılar dahil % 12 'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;
Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

06/09/2021

(imzası)
Doç. Dr. Lokman TAY

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÇİZİMLER LİSTESİ ..... **iii**
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ ..... **iv**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **x**
ÖZET ..... **xi**
SUMMARY ..... **xii**
ÖNSÖZ ..... **xiii**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
ANTALYA TARİHİ VE COĞRAFYASI

1.1.Antalya'nın Tarihçesi 5
1.2.Antalya'nın Coğrafi Konumu 8

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRK MEZAR KÜLTÜRÜ VE TÜRBE MİMARİSİ

2.1.Türk Mezar Kültürü ve Türbe Mimarisi 9

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ANTALYA TÜRBELERİ

3.1.Günümüze Asli Haliyle Ulaşanlar 14
3.1.1.Ahi Kızı Türbesi (Antalya) 14
3.1.2.Ahi Yusuf Türbesi (Antalya) 20
3.1.3.Nigâr Hatun Türbesi (Antalya) 33
3.1.4.Şeyh Sinan Türbesi (Antalya) 39
3.1.5. Şeyh Şücaeddin Türbesi (Antalya) 44
3.1.6.Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi (Antalya) 52
3.1.7.Akşebe Türbesi (Alanya) 62
3.1.8.Gülefşen Türbesi-Karamanoğlu Alaeddin Bey (Alanya) 76
3.1.9.Mahmud Seydi Türbesi (Alanya) 82
3.1.10.Pirce Alaeddin Türbesi (Alanya) 91
3.1.11.Sitti Zeynep Türbesi (Alanya) 97
3.1.12.Abdal Musa Türbesi (Elmalı) 108
3.1.13.Anonim Türbe (Serik) 123
3.1.14.Bali Baba Türbesi (Serik) 131
3.2.Günümüze Asli Halini Yitirerek Ulaşanlar 140
3.2.1.Emir Dede Türbesi (Akseki) 140
3.2.2.Çomaklı Türbesi (Alanya) 142
3.2.3.Memiş Dayı Türbesi (Alanya) 144
3.2.4.Musa Dede Türbesi (Alanya) 146

3.2.5.Ahi Baba Türbesi (Elmalı) 147
3.2.6.Baltası Gedik Mahmud Dede Türbesi (Elmalı) 152
3.2.7.Budala Sultan Türbesi (Elmalı) 155
3.2.8.Haydar Baba Türbesi (Elmalı) 159
3.2.9.Mesten Dede Türbesi (Elmalı) 163
3.2.10.Sinan-ı Ümmi Türbesi (Elmalı) 165
3.2.11.Vahib-i Ümmi Türbesi (Elmalı) 170
3.2.12.Kâfi Baba Türbesi (Finike) 175
3.2.13.Şeyh Karani Türbesi (Gündoğmuş) 181
3.2.14.Zelili Ali Dede Türbesi (İbradı) 184
3.2.15.Yaren Dede Türbesi (Korkuteli) 185
3.2.16.Cemaleddin-i Seydi Türbesi (Manavgat) 187

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

4.1. Plan Özellikleri 191
4.2. Malzeme ve Teknik 193
4.3. Süsleme Özellikleri 194

SONUÇ 200

KAYNAKÇA 202

Ö Z G E Ç M İ Ş 207

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 3.1 – 3.2 Ahi Yusuf Türbesi Plan ve Kesiti 22
Çizim 3.3 Nigâr Hatun Türbesi Plan ve Kesiti 36
Çizim 3.4 Şeyh Sinan Türbesi Plan ve Kesiti 41
Çizim 3.5 Şeyh Şücaeddin Türbesi Plan ve Kesiti 46
Çizim 3.6 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Plan ve Kesiti Kaynak: VGM 54
Çizim 3.7 Akşebe Mescit ve Türbe Planı Kaynak: VGM 63
Çizim 3.8 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi Planı Kaynak: Dülgerler, 2006. 77
Çizim 3.9 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi Planı Kaynak: Dülgerler, 2006. 85
Çizim 3.10 Pirce Alaeddin Türbesi Planı Kaynak: Dülgerler, 2006. 93
Çizim 3.11 Sitti Zeynep Türbesi Planı Kaynak: VGM 101
Çizim 3.12 Abdal Musa Türbesi Planı 113
Çizim 3.13 Anonim Türbe Planı 124
Çizim 3.14 Bali Baba Türbesi Planı 132
Çizim 3.15 Ömer Paşa Cami ve Ahi Baba Türbesi Planı Kaynak: Kılıç, 2015. 149

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 3.1. Ahi Kızı Türbesi Günümüze Ulaşamayan Hali 14
Fotoğraf 3.2 Antalya Müzesinde Bulunan Mermer Sanduka 15
Fotoğraf 3.3. Ahi Kızı Türbesi Günümüze Ait Genel Görünüm 16
Fotoğraf 3.4 Ahi Kızı Türbesi Doğu Cephede Yer Alan Dükkân Detayı 17
Fotoğraf 3.5 Ahi Kızı Türbesi Güney Cephe Pencere Detayı 17
Fotoğraf 3.6. Ahi Kızı Türbesi İç Mekân Güney-Doğu Cephe Görünümü 18
Fotoğraf 3.7 Ahi Kızı Türbesi İç Mekân Kuzey-Doğu Cephe Görünümü 18
Fotoğraf 3.8 Ahi Kızı Türbesi Güney Cephede Yer Alan Mezar Bölümü 19
Fotoğraf 3.9 Ahi Yusuf Türbesi Avludan Genel Görünüm 20
Fotoğraf 3.10 – 3.11 Ahi Yusuf Türbesi Onarım Geçirmeden Önceki Genel Durumu 21
Fotoğraf 3.12 Ahi Yusuf Cami İnşa Kitabesi 21
Fotoğraf 3.13 Ahi Yusuf Türbesi Mescit ve Cenazelik Kısımlarının Dış Cepheden Görünümü 23
Fotoğraf 3.14 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Bölümü Giriş Kısmı 23
Fotoğraf 3.15 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Üst Örtüsü 24
Fotoğraf 3.16 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Kuzey Cephe 24
Fotoğraf 3.17 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Güney Cephe 25
Fotoğraf 3.18 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Batı Cephede Yer Alan Pencere Açıklığı 25
Fotoğraf 3.19 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Batı Cephesinde Yer Alan Pencere Açıklığı 26
Fotoğraf 3.20 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Batı Cephe Pencere Açıklığı 26
Fotoğraf 3.21 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Batı Cephe Kemerden Detay 27
Fotoğraf 3.22 - 23 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Batı Cephe Kemerden Detay 27
Fotoğraf 3.24 Ahi Yusuf Türbesi Onarım Geçirmeden Önceki Durumu 28
Fotoğraf 3.25 Ahi Yusuf Türbesi Cenazelik Katı Dış Cephe Görünümü 29
Fotoğraf 3.26 Ahi Yusuf Türbesi Cenazelik Bölümü Güney Cepheden Görünüm 30
Fotoğraf 3.27 Ahi Yusuf Türbesi Cenazelik Bölümü Kuzey Cepheden Görünüm 30
Fotoğraf 3.28 Ahi Yusuf Türbesi Yazlık Mescit Bölümü Onarım Öncesi Dış Cephe Görünümü 31
Fotoğraf 3.29 Ahi Yusuf Türbesi Yazlık Mescit Bölümü Kuzey Cephe 32
Fotoğraf 3.30 Ahi Yusuf Türbesi Yazlık Mescit Güney – Batı Köşeden Görünüm 32
Fotoğraf 3.31 Nigâr Hatun Türbesi Günümüz Öncesi Genel Görünümü 33
Fotoğraf 3.32 Nigâr Hatun Türbesi Genel Görünüm 35
Fotoğraf 3.33 Nigâr Hatun Türbesi İç Mekân Dilimli Kubbeden Görünüm 36
Fotoğraf 3.34 Nigâr Hatun Türbesi Genel Görünüm 37
Fotoğraf 3.35 – 3.36 Nigâr Hatun Türbesi Giriş Kısmı 37
Fotoğraf 3.37 Nigâr Hatun Türbesi Ziyaretgâh Bölümü 38
Fotoğraf 3.38 Şeyh Sinan Türbesi Günümüz Öncesi Genel Görünüm Kaynak: VGM 39
Fotoğraf 3.39 Şeyh Sinan Türbesi Güney Cephesinde Yer Alan Kitabeler 40
Fotoğraf 3.40: Şeyh Sinan Türbesi Günümüze Ait Genel Görünüm 42
Fotoğraf 3.41: Şeyh Sinan Türbesi İç Mekân Görünümü ve Mezar Kısmı 43
Fotoğraf 3.42: Şeyh Sinan Türbesi İç Mekân Görünümü 43
Fotoğraf 3.43 Şeyh Şücaeddin Türbesi Günümüz Öncesi Genel Görünüm Kaynak: VGM 44
Fotoğraf 3.44 – 3.45 Şeyh Şücaeddin Türbesi Kuzey Cephesinde Yer Alan Kitabeler 45
Fotoğraf 3.46. Şeyh Şücaeddin Türbesi Kuzey Cephe Görünümü 47

Fotoğraf 3.47 Şeyh Şücaeddin Türbesi Mescit ve Cenazelik Kısımlarının Dış Cepheden Görünümü 47
Fotoğraf 3.46 Şeyh Şücaeddin Türbesi Mescit Katından Görünüm 48
Fotoğraf 3.47 Şeyh Şücaeddin Türbesi Mescit Katı Güney Cephe 49
Fotoğraf 3.48 Şeyh Şücaeddin Türbesi Ziyaretgâh Bölümüne İniş 50
Fotoğraf 3.49 Şeyh Şücaeddin Türbesi Ziyaretgâh Bölümü 51
Fotoğraf 3.50 Şeyh Şücaeddin Türbesi Ziyaretgâh Bölümü İç Mekân Detay 51
Fotoğraf 3.51 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Günümüz Öncesi Görünüm Kaynak: VGM 52
Fotoğraf 3.52 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Genel Görünüm 53
Fotoğraf 3.53 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Portal Genel Görünüm 55
Fotoğraf 3.55 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Portalinden Detay 55
Fotoğraf 3.56 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Kitabesi 56
Fotoğraf 3.57-3.58 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Portalden Süsleme Detayları 57
Fotoğraf 3.59-3.60 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Güney-Batı ve Güney Cephede Yer Alan Süsleme Detayı 58
Fotoğraf 3.61-3.62 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Güney-Doğu ve Doğu Cephesinde Yer Alan Süsleme Detayı 59
Fotoğraf 3.63-3.64 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Kuzey ve Kuzey-Doğu Cephesinde Yer Alan Süsleme Detayı 59
Fotoğraf 3.65-3.66 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Kuzey-Batı ve Batı Cephesinde Yer Alan Süsleme Detayı 60
Fotoğraf 3.67 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi İç Mekân 61
Fotoğraf 3.68 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi İç Mekân 61
Fotoğraf 3.69 Akşebe Mescidi ve Türbesi Genel Görünüm 62
Fotoğraf 3.70 Akşebe Mescidi ve Türbesi Kuzey-Batı Yönünde Yer Alan Minareden Görünüm 64
Fotoğraf 3.71 Akşebe Mescidi ve Türbesi Kitabesi 65
Fotoğraf 3.72 Akşebe Mescidi ve Türbesi Güney Cephesinden Görünüm 66
Fotoğraf 3.73 Akşebe Mescidi ve Türbesi Doğu Cephesinde Yer Alan Giriş Açıklığı 67
Fotoğraf 3.74 Akşebe Mescidi ve Türbesi Batı Cephesinde Yer Alan Pencere Açıklığı 67
Fotoğraf 3.75 Akşebe Mescidi ve Türbesi Batı Mekân İç Mekânı 68
Fotoğraf 3.76 Akşebe Mescidi ve Türbesi Batı Mekân Kuzey Cephesi 69
Fotoğraf 3.77 Akşebe Mescidi ve Türbesi Batı Mekân Doğu Cephesi 69
Fotoğraf 3.78-79 Akşebe Mescidi ve Türbesi Süsleme Detayları 70
Fotoğraf 3.80-81 Akşebe Mescidi ve Türbesi Süsleme Detayları 70
Fotoğraf 3.82 Akşebe Mescidi ve Türbesi Dikdörtgen Planlı Geçiş Alanı 71
Fotoğraf 3.83 Akşebe Mescidi ve Türbesi Dikdörtgen Planlı Bölümün Kuzey Duvarı 72
Fotoğraf 3.84 Akşebe Mescidi ve Türbesi Sivri Kemerli Açıklığın Altında Yer Alan Sanduka 72
Fotoğraf 3.86 Akşebe Mescidi ve Türbesi Sanduka Kitabesi 73
Fotoğraf 3.87-88 Akşebe Mescidi ve Türbesi Dikdörtgen Planlı Mekânın Kuzey Duvarı 74
Fotoğraf 3.89 Akşebe Mescidi ve Türbesi Esas Türbe Mekânı 75
Fotoğraf 3.90 Akşebe Mescidi ve Türbesi Esas Türbe Mekânı Batı Duvarı 75
Fotoğraf 3.91-92 Akşebe Mescidi ve Türbesi Kubbe Yüzeyinde Yer Alan Süsleme Detayları 76
Fotoğraf 3.93 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi Genel Görünüm 77
Fotoğraf 3.94 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi Kuzey Cephesinde Yer Alan Dendanlar 78

Fotoğraf 3.95-96 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi Kitabesi 79
Fotoğraf 3.97 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi İç Mekân Kubbeden Görünüm 80
Fotoğraf 3.98 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi İç Mekân Kuzey-Batı Görünümü 80
Fotoğraf 3.99 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi İç Mekân Üçgen Süsleme Detayı 81
Fotoğraf 3.100 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi İç Mekân Kuzey-Doğu Görünümü 81
Fotoğraf 3.101 Mahmud Seydi Türbesi 82
Fotoğraf 3.102 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi Onarım Kitabesi 84
Fotoğraf 3.103 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi Dış Cephesinden Görünüm 85
Fotoğraf 3.104-105 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi Türbedar Odasından Görünüm 86
Fotoğraf 3.106 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi Türbedar Odası ve Zaviye Bölümüne Giriş 87
Fotoğraf 3.107 Mahmud Seydi Türbesi Zaviye Mekânı 88
Fotoğraf 3.108 Mahmud Seydi Türbesi Zaviye Mekânı Güney Cephe 88
Fotoğraf 3.109 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi Türbe Mekânı 89
Fotoğraf 3.110 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi Türbe Mekânı Üst Örtü 90
Fotoğraf 3.111 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi Türbe Mekânı Sandukadan Görünüm 90
Fotoğraf 3.112 Pirce Alaeddin Türbesi 91
Fotoğraf 3.113 Şıhlar Köyü Cami Çeşme Bölümünden Görünüm 92
Fotoğraf 3.114 Pirce Alaeddin Türbesi Batı Cephesinden Görünüm 94
Fotoğraf 3.115 Pirce Alaeddin Türbesi Kuzey-Doğu Cephesinden Görünüm 94
Fotoğraf 3.116 Pirce Alaeddin Türbesi İç Mekân Görünümü 95
Fotoğraf 3.117-118 Pirce Alaeddin Türbesi İç Mekân Batı ve Doğu Cephe 96
Fotoğraf 3.119-120 Pirce Alaeddin Türbesi İç Mekân ve Sandukalardan Görünüm 96
Fotoğraf 3.121 Sitti Zeynep Türbesi Günümüz Öncesi Görünüm Kaynak: VGM 97
Fotoğraf 3.122-123 Sitti Zeynep Türbesi Kaya Oyma Mezarlar Kaynak: VGM 98
Fotoğraf 3.124 Sitti Zeynep Türbesi 30 Aralık 1897 M. Tarihli Plan Çizimi Kaynak: Alanya Belediyesi, 2016. 99
Fotoğraf 3.125 Sitti Zeynep Türbesi 100
Fotoğraf 3.126 Sitti Zeynep Türbesi 100
Fotoğraf 3.127 Sitti Zeynep Türbesi Mescit Mekânı Güney Bölümü 102
Fotoğraf 3.128 Sitti Zeynep Türbesi Mescit Mekânı Kuzey-Batı Bölümü 102
Fotoğraf 3.129 Sitti Zeynep Türbesi İç Mekân 103
Fotoğraf 3.130 Sitti Zeynep Türbesi İç Mekân 104
Fotoğraf 3.131 Sitti Zeynep Türbesi Mazgal Pencere Açıklığı 104
Fotoğraf 3.132-133 Sitti Zeynep Türbesi Çilehane Mekânı 105
Fotoğraf 3.134 Sitti Zeynep Türbesi Zaviye Mekânı Güney Cephe 106
Fotoğraf 3.136 Sitti Zeynep Türbesi Zaviye Mekânı Kuzey Cephe 107
Fotoğraf 3.137 Abdal Musa Türbesi 108
Fotoğraf 3.139 Abdal Musa Türbesi Avluya Giriş Kapısı Sol Bölümde Yer Alan Onarım Kitabesi 1328 H. / 1910 M. 111
Fotoğraf 3.140 Abdal Musa Türbesi Bahçe Bölümünden Görünüm 112
Fotoğraf 3.141 Abdal Musa Türbesi Batı Cephe Kasnak Bünyesinde Yer alan Açıklıklar 113
Fotoğraf 3.142 Abdal Musa Türbesi Güney Cephe 114
Fotoğraf 3.143 Abdal Musa Türbesi Hazırlık Mekânı Güney-Batı Bölümden Görünüm 115

Fotoğraf 3.145 Abdal Musa Türbesi Hazırlık Mekânı Zemin Kısmında Yer Alan Süsleme. 116
Fotoğraf 3.146 Abdal Musa Türbesi Basık Kemerli Giriş Kapısı 117
Fotoğraf 3.147 Abdal Musa Türbesi Beşik Tonoz Bünyesinde Yer Alan Kitabeli Niş 118
Fotoğraf 3.148 Abdal Musa Türbesi Beşik Tonoz Bünyesinde Yer Alan Kitabeli Niş 118
Fotoğraf 3.149 Abdal Musa Türbesi Batı Cephe Üst Örtüden Görünüm 119
Fotoğraf 3.150 Abdal Musa Türbesi Doğu Cepheden Görünüm 120
Fotoğraf 3.151 Abdal Musa Türbesi Kuzey-Doğu Cepheden Görünüm 121
Fotoğraf 3.152 Abdal Musa Türbesi Güney-Batı Cepheden Görünüm 121
Fotoğraf 3.153 Abdal Musa Türbesi Kuzey-Batı Cepheden Görünüm 122
Fotoğraf 3.154 Abdal Musa Türbesi Batı Cephede Yer Alan Sanduka 122
Fotoğraf 3.155 Anonim Türbe 123
Fotoğraf 3.156 Anonim Türbe Doğu Cephe 125
Fotoğraf 3.157 Anonim Türbe Güney-Batı Cephe 125
Fotoğraf 3.158 Anonim Türbe Kuzey-Doğu Cephe 126
Fotoğraf 3.159 Anonim Türbe Batı Cephe 126
Fotoğraf 3.160 Anonim Türbe İç Mekân Üst Örtüden Görünüm 127
Fotoğraf 3.161 Anonim Türbe İç Mekân Kubbe Bölümünde Yer Alan Kandil Motifi 128
Fotoğraf 3.162 Anonim Türbe İç Mekân Kubbe Bölümünde Yer Alan Kandil Motifi 128
Fotoğraf 3.163 Anonim Türbe İç Mekân Güney-Doğu Cephe Giriş Açıklığı ve Pencere Açıklığı 129
Fotoğraf 3.164 Anonim Türbe İç Mekân Kuzey-Doğu Cephe 130
Fotoğraf 3.165 Anonim Türbe İç Mekân Kuzey-Batı Cephe Mezar Bölümünden Görünüm 130
Fotoğraf 3.166 Bali Baba Türbesi 131
Fotoğraf 3.168 Bali Baba Türbesi Günümüze Ulaşamayan Üst Örtü 133
Fotoğraf 3.169 Bali Baba Türbesi Kuzey Cepheden Görünüm 134
Fotoğraf 3.170 Bali Baba Türbesi Güney-Doğu Cepheden Görünüm 135
Fotoğraf 3.171 Bali Baba Türbesi Kuzey-Batı Cepheden Görünüm 135
Fotoğraf 3.172 Bali Baba Türbesi İç Mekân Görünümü 136
Fotoğraf 3.173 Bali Baba Türbesi İç Mekân Güney Cephe Köşelerde Yer Alan Pandantif Detayı 137
Fotoğraf 3.174 Bali Baba Türbesi Kuzey Cephede Yer Alan Basık Kemerli Giriş Açıklığı. 137
Fotoğraf 3.175 Bali Baba Türbesi İç Mekân Batı Cepheden Görünüm 138
Fotoğraf 3.176 Bali Baba Türbesi İç Mekân Doğu Cepheden Görünüm 138
Fotoğraf 3.177 Bali Baba Türbesi İç Mekân Mezar Bölümünden Görünüm 139
Fotoğraf 3.178 Emir Dede Türbesi 140
Fotoğraf 3.180 Emir Dede Türbesi İç Mekân Görünümü 141
Fotoğraf 3.181 Emir Dede Türbesi İç Mekân Emir Âşık ve Genç Âşık Sandukası 141
Fotoğraf 3.182 Çomaklı Türbesi 142
Fotoğraf 3.183 Çomaklı Türbesi İç Mekân Görünümü 143
Fotoğraf 3.184 Çomaklı Türbesi İç Mekân Görünümü Sanduka Detayı 143
Fotoğraf 3.185 Memiş Dayı Türbesi 144
Fotoğraf 3.186 Memiş Dayı Türbesi İç Mekân Batı Cephe Görünümü 145
Fotoğraf 3.187 Memiş Dayı Türbesi İç Mekân Doğu Cephe Görünümü 145
Fotoğraf 3.188 Musa Dede Türbesi 146
Fotoğraf 3.189 Ahi Baba Türbesi 147
Fotoğraf 3.190 Ahi Baba Türbesi Kuzey Cepheden Görünüm 149
Fotoğraf 3.191 Ahi Baba Türbesi İç Mekân Üst Örtüden Görünüm 150
Fotoğraf 3.192 Ahi Baba Türbesi İç Mekân Görünümü 150

Fotoğraf 3.193 Ahi Baba Türbesi İç Mekân Sandukalardan Görünüm.....151
Fotoğraf 3.194 Baltası Gedik Mahmud Dede Türbesi 152
Fotoğraf 3.195 Baltası Gedik Mahmud Dede Türbesi İç Mekân Üst Örtü Birimi.....153
Fotoğraf 3.196 Baltası Gedik Mahmud Dede Türbesi İç Mekân Kuzey Cepheden Görünüm 154
Fotoğraf 3.197 Baltası Gedik Mahmud Dede Türbesi İç Mekân Görünümü.....154
Fotoğraf 3.198 Budala Sultan Türbesi.....155
Fotoğraf 3.199 Buda Sultan Türbesi 155
Fotoğraf 3.200 Budala Sultan Türbesi Doğu Cephesinde Yer Alan Giriş Kapısı.....157
Fotoğraf 3.201 Budala Sultan Türbesi İç Mekân Üst Örtü Birimi 157
Fotoğraf 3.202 Budala Sultan Türbesi İç Mekân ve Sanduka Doğu Cephe Görünümü 158
Fotoğraf 3.203 Budala Sultan Türbesi İç Mekân ve Sanduka Batı Cephe Görünümü.....158
Fotoğraf 3.204 Haydar Baba Türbesi 159
Fotoğraf 3.205 Haydar Baba Türbesi Güney Cephesinden Görünüm.....160
Fotoğraf 3.206 Haydar Baba Türbesi İç Mekân Üst Örtü Birimi.....161
Fotoğraf 3.207 Haydar Baba Türbesi İç Mekân Doğu Cephe Görünümü.....162
Fotoğraf 3.208 Haydar Baba Türbesi İç Mekân Batı Cephe Görünümü.....162
Fotoğraf 3.209 Mesten Dede Türbesi 163
Fotoğraf 3.210 Mesten Dede Türbesi İç Mekân Güney-Doğu Cephe Görünümü 164
Fotoğraf 3.211 Mesten Dede Türbesi İç Mekân Kuzey-Batı Cephe Görünümü.....164
Fotoğraf 3.212 Sinan-ı Ümmi Türbesi 165
Fotoğraf 3.213 Sinan-ı Ümmi Türbesi Kuzey Cepheden Görünüm.....166
Fotoğraf 3.214 Sinan-ı Ümmi Türbesi Güney Cepheden Görünüm 167
Fotoğraf 3.215 Sinan-ı Ümmi Türbesi Kuzey-Batı Cepheden Görünüm.....167
Fotoğraf 3.216 Sinan-ı Ümmi Türbesi Güney-Batı Cepheden Görünüm 168
Fotoğraf 3.217 Sinan-ı Ümmi Türbesi İç Mekân Güney-Doğu Cepheden Görünüm.....169
Fotoğraf 3.218 Sinan-ı Ümmi Türbesi İç Mekân Kuzey-Doğu Cepheden Görünüm 169
Fotoğraf 3.219 Vahib-i Ümmi Türbesi.....170
Fotoğraf 3.220 Vahib-i Ümmi Türbesi Genel Görünüm.....171
Fotoğraf 3.221 Vahib-i Ümmi Türbesi Güney-Batı Cepheden Görünüm.....172
Fotoğraf 3.222 Vahib-i Ümmi Türbesi Kuzey-Doğu Cepheden Görünüm.....172
Fotoğraf 3.223 Vahib-i Ümmi İç Mekân Görünümü 173
Fotoğraf 3.224 Vahib-i Ümmi Türbesi İç Mekân ve Sanduka Bölümü 174
Fotoğraf 3.225 Vahib-i Ümmi Türbesi Sandukadan Görünüm.....174
Fotoğraf 3.226 Kâfi Baba Türbesi.....175
Fotoğraf 3.227 Kâfi Baba Türbesi Doğu Cephede Yer Alan Kitabe.....177
Fotoğraf 3.228 Kâfi Baba Türbesi Günümüze Ulaşamayan Yapı Kalıntıları 178
Fotoğraf 3.229 Kâfi Baba Türbesi Kuzey-Doğu Cepheden Görünüm.....178
Fotoğraf 3.230 Kâfi Baba Türbesi İç Mekân Kuzey-Doğu Cephelerden Görünüm 179
Fotoğraf 3.231 Kâfi Baba Türbesi İç Mekân Güney-Doğu Cephelerden Görünüm 180
Fotoğraf 3.232 Kâfi Baba Türbesi İç Mekân Sandukadan Görünüm.....180
Fotoğraf 3.233 Şeyh Karani Türbesi 181
Fotoğraf 3.234 Şeyh Karani Türbesi İç Mekân Görünümü.....183
Fotoğraf 3.235 Şeyh Karani Türbesi İç Mekân Sandukadan Görünüm 183
Fotoğraf 3.236 Zelili Ali Dede Türbesi.....184
Fotoğraf 3.237 Zelili Ali Dede Türbesi Güney-Batı Cepheden Görünüm.....185
Fotoğraf 3.238 Yaren Dede Türbesi.....186
Fotoğraf 3.239 Yaren Dede Türbesi Kuzey-Doğu Cepheden Görünüm.....186

Fotoğraf 3.240 Yaren Dede Türbesi İç Mekân Görünümü 187
Fotoğraf 3.241 Cemaleddin-i Seydi Türbesi 188
Fotoğraf 3.242 Cemaleddin-i Seydi Türbesi İç Mekân Üst Örtü Birimi 189
Fotoğraf 3.243 Cemaleddin-i Seydi Türbesi İç Mekân Görünümü 189

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
B. O. A	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
bkz.	: bakınız
H.	: Hicri
M.	: Miladi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
V.G.M.A.	: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
vd.	: Ve Diğerleri
yy.	: Yüzyıl

ÖZET

Antalya iklimi, verimli toprakları ve sahip olduğu uzun kıyı şeridi sayesinde her dönem önemli bir merkez olmayı başarmıştır. Asırlar boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Antalya şehri geçmişe ait zengin mimari izler taşımaktadır. Tarihin canlı tanıkları olan mimari yapılar bünyelerinde barındırdığı yaşanmışlıklar ve maruz kaldıkları değişimlerle dönemleri hakkında bilgi veren en önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Mimari olarak önemli eserler barındıran şehirde türbe yapılarının sanat tarihi açısından yeterince incelenmediği görülmüştür. Söz konusu eksikliğin giderilmesi düşüncesiyle "Antalya Türbeleri'' başlıklı çalışma hazırlanmıştır.

Çalışmamızda, Antalya il merkezi ve ilçelerinde yer alan, Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemine tarihlendirilen türbeler incelenmiştir. Bahsi geçen türbeler iki farklı ana başlık altında değerlendirilmeye tâbi tutulmuştur. Yapılan saha ve kaynak araştırmaları sonucunda Antalya il merkezi ve ilçelerinde; 14 adet türbe yapısı günümüze asli haliyle ulaşmıştır. Geriye kalan 16 adet türbe yapısı son yıllarda yeniden inşa edilmiş olup toplam 30 adet türbe tespit edilmiştir. Söz konusu türbeler; Antalya il merkezi başta olmak üzere Alanya, Elmalı, Serik, Akseki, Finike, Gündoğmuş, İbradı, Korkuteli ve Manavgat ilçelerinde yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Antalya, Anadolu Selçuklu, Hamitoğulları, Beylikler, Türbe.

SUMMARY
TOMBS OF ANTALYA

Antalya has managed to be an important center every period thanks to its climate, fertile soil and long coastline. The city of Antalya, which has been home to many civilizations for centuries, bears rich architectural traces of the past. Architectural structures, which are living witnesses of history, are among the most important elements that provide information about the experiences they have experienced and the changes they have undergone and their periods decisively. In the city, which contains architecturally important works, it was observed that the mausoleum structures were not sufficiently studied in terms of art history. A study entitled "Antalya shrines' was prepared with the idea of eliminating this deficiency.

In our study, the tombs dating to Anadolu Selcuklu, principalities and Ottoman period in Antalya provincial center and districts were examined. The mentioned shrines were evaluated under two different main headings. As a result of field and Resource Research, fourteen mausoleum structures have reached today in the provincial center and districts of Antalya. The remaining sixteen mausoleum structures have been rebuilt in recent years, and a total of thirty shrines have been identified. Mentioned shrines; Antalya provincial center is mainly located in Alanya, Elmalı, Serik, Akseki, Finike, Gundogmus, Ibradi, Korkuteli and Manavgat districts.

Key Words: Antalya, Anadolu Selcuklu, Hamitoğulları, Principalities, Mausoleum.

ÖNSÖZ

Ölüm, insanoğlunun varoluşundan beri korktuğu ve merak ettiği konuların başında gelmiştir. Düşünebilen bir varlık olan insan, ölümün her şeyin sonu olduğunu kabullenmek istememiştir. Ölümden sonra başka bir hayatın başlayacağı inancı dolaylı olarak, insanoğlunu bedenlerini içinde koruyabileceği anıtsal mezar yapıları yapmaya itmiştir.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden Antalya türbeleriyle ilgili bir çalışma bugün için mevcut değildir. Araştırmamız kapsamında yer alan yapıların bir bölümü mimari veya süsleme unsurları bakımından geniş kapsamlı çalışmalara, bir kısmı da münferit yayınlara konu edilmiştir. Antalya il, ilçe ve köylerinde toplam 30 adet türbe yapısı tespit edilmiştir. Bahsi geçen yapıları belli bir sistem dahilinde ele alıp ayrıntılı olarak inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmamız kapsamında yer alan yapılar sistematik olarak incelemeye tabi tutularak söz konusu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma süresince, tezimi büyük bir titizlikle kontrol ederek görüşleri ve eleştirileri ile tezin şekillenmesinde yardımcı olan ve üzerimdeki emeğini asla inkâr edemeyeceğim değerli hocam Doç. Dr. Lokman TAY‘a; çalışmam süresince bilgi, birikim ve değerli vakitlerini esirgemeyen hocalarım Prof. Dr. Abdullah KARAÇAĞ’a, Dr. Öğr. Gör. Şamil YİRŞEN’e; üzerimde emeği olan Akdeniz Üniversitesi Sanat Tarihi bölümünün değerli hocalarına; kıymetli yol arkadaşım Ayşegül UYSAL’a; ayrıca maddî-manevî hiçbir fedakârlıktan kaçınmayarak bana destek veren değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ebubekir KOÇYİĞİT

Antalya, 2021

GİRİŞ

Türbe, İslam dünyasında Türkler tarafından yaygınlaştırılan bir yapı tipidir. Toprak anlamında Arapça "türb" kökünden gelen türbe kelimesi mezar üzerine kurulan binalara alem olmuştur. Ancak bu yapılar, kitabelerinde ve araştırmalarda yalnızca bu isimle anılmamakta, bununla birlikte; kubbe, kümbet, meşhed, makbere veya ravza gibi değişik adlarla ifade edilmektedir[1].

Kurganlar ve çadırlar Türk mimarisindeki birçok yapının yanında özellikle türbelerin kökenini oluşturmuşlardır. İslamiyet'in kabulüyle birlikte Türk-İslam geleneği arasında yaşanan etkileşimin bir sonucu olarak türbe mimarisi benimsenmiş ve var olan gelenekle birlikte sentezlenerek gelişimini sürdürmüştür. Türkler türbe yapma geleneğini Anadolu'dan Balkanlara kadar gittikleri her yere götürmüşlerdir. Anadolu topraklarındaki imar faaliyetleri kapsamında cami, hamam, medrese, zaviye gibi yapıların yanı sıra türbeler de inşa etmişlerdir. Anadolu Türk mimarisinde türbeler diğer yapı türlerine göre sayıca hem daha çok hem de şehir, mezarlık, yol, köy ve tepe gibi yerlerde dağınık halde yapılmışlardır[2].

Türk-İslam sentezinin doğal bir tezahürü olan türbe mimarisi Antalya il merkezi ve ilçeleri başta olmak üzere çeşitli köy ve kasabalarda geçmişten günümüze köprü olma vazifesini sürdürmektedirler. Türbe mimarisi bakımından Antalya önemli eserleri bünyesinde barındırmasına rağmen konuyla ilgili olarak sistematik bir çalışma bulunmaması bu çalışmanın yapılmasını gerekli kılmıştır.

"Antalya Türbeleri" başlıklı bu çalışmada, araştırmamızın konusunu teşkil eden türbeler 13. ve 17. yüzyıl aralığında inşa edilmiş olup ağırlıklı olarak Anadolu Selçuklu ve sonrasında devam eden dönemlere tarihlendirilmektedir.

Araştırmamız neticesinde Antalya il, ilçe ve köylerinde toplam 14 adet türbe asli haliyle günümüze ulaşabilmiştir. Antalya merkez ilçeler dahil 19 ilçenin üçünde (Alanya, Elmalı, Serik) özgün hali bozulmamış türbeler bulunmakta olup, günümüze asli halini yitirerek ulaşmış olan 16 adet yapı ile toplam 30 adet yapı tespit edilmiş ve bu yapılar gerek kitabelerine göre gerekse mevcut belgeler dikkate alınarak kronolojik olarak incelemeye tabi tutulmuşlardır. Bu bilgiler doğrultusunda Antalya'daki türbelerin bir kısmı geniş kapsamlı çalışmalara bir kısmı da münferit bazı yayınlara konu olmuştur. Antalya'nın tarihi, kültürü ve mimari yapısı ile ilgili bilgi veren çalışmalardan dolaylı olarak istifade edilmiştir.

[1] Önkal, 1996.
[2] Arık, 1969.

Hakkı Önkal'ın "*Anadolu Selçuklu Türbeleri*" adlı eserinde türbe mimarisi ile ilgili tanımlamaların yanı sıra geniş kapsamlı örneklemelerle türbe tipolojisi yapılmış olup konu hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Konumuzla ilgili olan Şeyh Şücaeddin Türbesi, Ahi Yusuf Türbesi ve Akşebe Türbesi hakkında da önemli bilgiler yer almaktadır[3].

Leyla Yılmaz'ın "*Antalya 16. Yüzyılın Sonuna Kadar*" adlı eserinde Antalya'nın tarihi dokusu hakkında bilgi vermesinin yanı sıra Şeyh Şücaeddin Türbesi, Ahi Yusuf Türbesi, Zincir Kıran Mehmet Bey Türbesi, Ahi Kızı Türbesi ve Nigâr Hatun Türbesi hakkında önemli bilgiler yer vermektedir[4].

İbrahim Hakkı Konyalı'nın "*Alanya Tarihi – Turistik Kılavuz*" adlı eserinde Alanya'nın tarihi, kültürü, sosyolojik durumu ve bunun yanı sıra mimari eserleri hakkında geniş bilgilere yer vermesi açısından önem arz etmektedir. Eserde yer alan Akşebe Türbesi, Arap Evliyası, Sitti Zeynep Türbesi, Barak Türbesi, Mahmud Seydi Türbesi ve Gülefşen Türbesi hakkında da önemli bilgiler yer almaktadır[5].

Seton Lloyd ve D.Storm Rice'ın hazırlamış olduğu "Alanya" adlı eserde Alanya Kalesi'nin tarihsel gelişiminden bahsedilmiş olup çalışmamızı doğrudan ilgilendiren Akşebe ve Gülefşen Türbesi hakkında[6].

Muhammed Ali Budak'ın "*İbn Battuta ve El-Ömeri'nin Anlatımıyla Geç Ortaçağ' da Antalya İle Alanya*" adlı eserinde Antalya tarihi, İbn Battuta ve El Ömeri'nin hayatına dair kısa bilgilerin yanı sıra Seyyahların gözünden Antalya hakkındaki düşüncelerini sunması açısından değerli bilgiler içermektedir. Eserde konumuz dahilindeki türbelerden; Ahi Kızı Türbesi, Ahi Yusuf Türbesi, Akşebe Türbesi, Sitti Zeynep Türbesi, Nigâr Hanım Türbesi ve Zincir Kıran Mehmet Bey Türbesi hakkında verdiği kısa bilgiler çalışmamız açısından önem arz etmektedir[7].

Leyla Yılmaz – Kemal Tuzcu'nun, "*Antalya'da Türk Dönemi Kitabeleri*" adlı eserinde kitabeler ve arşiv kayıtlarındaki belgelerden istifade edilerek Antalya tarihinin yanı sıra Şeyh Şücaeddin Türbesi, Ahi Kızı Türbesi, Nigâr Hatun Türbesi ve Şeyh Sinan Türbesi isimli mimari eserlerin tarihi süreç içerisindeki durumunu ortaya koyması bakımından önemli bilgiler ihtiva etmektedir[8].

Hüseyin Çimrin'in, "*Antalya' da Tarihi Camiler; Medreseler, Türbeler, Mezarlıklar Ve Kiliseler*" adlı eserinde Antalya merkez (Kaleiçi) bölgesi kapsamında ele alınan mimari

[3] Önkal,1996.
[4] Yılmaz,2002.
[5] Konyalı,2011.
[6] Lloyd ve Rice,1989.
[7] Budak,2016.
[8] Yılmaz ve Tuzcu, 2010.

eserlerin fotoğraf, plan ve kitabe çevirileriyle birlikte verilmesi ve bu hususta eserlerin son durumuna yönelik bilgiler içermesinden dolayı önem arz etmektedir. Yapılan çalışma kapsamında Zincir Kıran Mehmet Bey Türbesi, Nigâr Hatun Türbesi, Ahi Yusuf Türbesi, Ahi Kızı Türbesi, Şeyh Şüca Türbesi ve Şeyh Sinan Camii Türbesi hakkında önemli bilgiler içermektedir[9].

Alanya Belediyesi'nin, "*Osmanlı Devrinde Alanya Belgeler Ve Fotoğraflarla*" isimli çalışmasında Alanya'nın tarihi, kültürü ve sosyo-ekonomik yapısı ile ilgili önemli bilgiler verilmektedir. Alanya Belediyesi tarafından basılan "*Osmanlı Devrinde Alanya Belgeler Ve Fotoğraflarla*" isimli eserde Belediye teşkilatı, Asayiş, Güvenlik, Vakıflar, İmar Faaliyetleri, Sağlık ve İskân konusunda Belgeler, Haritalar, Plan ve Eski Fotoğraflarla içerik desteklenmiş çalışmamız kapsamında Sitti Zeynep Türbesi, Mamud Seydi Türbesi ve Şeyh Pirce Alaadin Türbesi hakkında çok önemli bilgiler elde edilmiştir[10].

Latif Armağan'ın, "*XVI. Yüzyılda Antalya'da Dini-Sosyal Yapılar ve Şehrin Demografik Durumu Üzerine Bir Araştırma*" adlı çalışması dini, sosyal ve kültürel yapıların şehrin oluşumu ve gelişimine sağladığı katkının yanı sıra vakıf gelirlerine dair bilgiler içermektedir. Ahi Kızı Türbesi, Zincir Kıran Mehmet Bey Türbesi, Nigâr Hatun Türbesi ve Şeyh Şüca Türbesi çalışma kapsamına alınmış ve bu eserler hakkında vakıf bilgileri verilmiştir[11].

Muhammet Kemaloğlu'nun, "*XI-XIII Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Dini Eserlerinden Kümbet – Türbe – Ziyaretgah – Namazgah Ve Camiler*'' isimli çalışması Ahi Yusuf Türbesi ve Akşebe Sultan Türbesi'ne yönelik yapım tarihi ve bani ilişkisi kapsamında kısa bilgiler içermektedir[12].

Araştırmaya, Antalya merkez ilçeleri ile diğer ilçe ve bu ilçelere bağlı köylerde bulunan türbeler hakkında genel bir kaynak taraması yapılarak başlanmıştır. Bu araştırma neticesinde çalışma kapsamında değerlendirebileceğimiz mimari eserler asli hali gözetilerek dikkate alınmış ve çalışmaya dâhil edilmiştir.

"Antalya Türbeleri" başlıklı tezimizde çalışma dâhilindeki türbeler mümkün olabildiğince ayrıntılı bir şekilde tanıtılıp değerlendirmesi ve Türk sanatındaki yerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Katalog kısmında türbelerle ilgili ayrıntılı tanımlamalar yapılmış olup yapının bulunduğu yer, yapım tarihi, restorasyon tarihi, kitabe, plan, bani ve sanatçı bilgilerine yer verilmiştir.

---

[9] Çimrin, 2017.
[10] Alanya Belediyesi, 2016.
[11] Armağan, 2004.
[12] Kemaloğlu, 2013.

Konu kapsamında, kaynak taramasına gidilmiş ve birçok kütüphaneden yararlanılmıştır. Bunlar; Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi, Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi, Milli Kütüphane, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve Ulusal Tez Merkezi olarak belirtilebilir. Kaynak taraması, konuyla ilgili olarak hazırlanmış olan; kitap, makale, tez ve süreli yayınlar dikkate alınarak yapılmıştır.

Katalog kısmında yer alan toplam 30 adet türbe 11.10.2019 – 10.12.2019 tarihleri arasında yerinde arazi çalışmasıyla incelenmiş olup inceleme kapsamında değerlendirmesi yapılmıştır. Mimari eserlerin fotoğrafları ayrıntılı bir biçimde çekilmiş olup gerekli belgeleme işlemi gerçekleştirilmiş, konuyla ilgili mevcut bilgilerin karşılaştırılması yapılarak mimari eserlerin tanımlamaları tarafımızca gerçekleştirilmiştir.

"Antalya Türbeleri" başlıklı çalışmamız "Giriş", "Antalya Tarihi ve Coğrafyası", "Türk Kültüründe Mezar Mimarisinin Gelişimi ve Türbe", "Katalog", "Karşılaştırma ve Değerlendirme" ve "Sonuç" başlıkları dâhilinde belirli bir düzen içerisinde gerçekleştirilmiştir. "Giriş" bölümünde çalışmanın konusu, amacı, sınırı ve yöntem belirtilmiştir. "Antalya Tarihi ve Coğrafyası" adlı bölümde şehrin coğrafi konumunun yanı sıra şehrin süreç içerisinde geçirmiş olduğu evreler genel hatlarıyla anlatılmıştır. "Türk Kültüründe Mezar Mimarisinin Gelişimi Ve Türbe" adlı bölümde İslamiyet öncesi ve sonrası dönem içerisinde gerçekleşen mimari ve kültürel değişimler, türbenin çıkış noktası, inancın mimariye yansıması ve sonrasında yapısal anlamda kendine yer bulması hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Katalog bölümü, asli halini koruyanlar ve asli halini yitirerek ulaşanlar şeklinde iki başlık altında ele alınmıştır. Katalog bölümünde yer alan türbeler kronolojik olarak incelenmiş ve ayrıntılı mimari tanımları yapılmıştır. Eserlerin anlatımında; fotoğraf, çizim, tarih, bani bilgisi ve günümüzdeki durumu belirtilerek plan, malzeme, mimari ve süsleme özellikleri belirtilmiştir. "Değerlendirme" bölümünde katalogda yer alan türbeler gelişimleri açısından ele alınmış, sonrasında karşılaştırması yapılmıştır. Elde edilen tüm veriler "Sonuç" bölümünde yorumlanarak konu dâhilinde bir neticeye bağlanmıştır. Çalışmanın gerçekleştirilmesi aşamasında yararlanılmış olan yayınların tamamı, dipnot olarak belirtilmekle birlikte "Kaynakça" bölümünde, yazar soyadlarına göre alfabetik sırayla verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
ANTALYA TARİHİ VE COĞRAFYASI

1.1. Antalya'nın Tarihçesi

Antalya iklimi, verimli toprakları, sahip olduğu uzun kıyı şeridi, geniş kumsalları, zengin bitki örtüsü ve her dönemdeki çok çeşitli alternatifleriyle paleolitikten günümüze kadar insanın yaşadığı bir saha olmuştur. Antalya tarihte üç önemli uygarlığa sahne olmuştur: Pisidya, Pamfilya ve Likya. Yöreye Makedonlar, Selevkoslar, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlıların egemen olduğu ve bu uygarlıklara ait çeşitli izlerin bugüne kadar varlıklarını sürdürdüğü bilinmektedir.

Pamfilya bölgesinin en önemli şehirlerinden biri olan Antalya, M.Ö 158 yılında Bergama hükümdarı II. Attalos Philadelphos (M.Ö.158-138) tarafından kurulmuştur[13]. Çok uluslu anlamına gelen Pamphylia bölgesi, Batıda Lykia, Doğuda Cilicia Trakheia ve Kuzeyde Pisidia ile çevrilidir[14]. Pamphylia bölgesinde sırasıyla Prehistorik, Hititler, Lydia'lılar, Persler, Makedonyalılar, Ptolemaioslar, Selevkoslar, Bergamalılar, Roma Eyaleti, Kilikya, Amytas, Roma ve Bizans devirleri yaşanmıştır[15].

Şehrin kurulmadan önceki adı Agroeira veya Alloeira olarak bilinmektedir[16]. Yabancı kaynaklarda Attalia, yeni Avrupa dillerinde Adalia, Satalia, Olbia olan ve İslam kaynaklarında Adalya şeklinde zikredilen bu şehrin adını ilk kurucusu sayılan Bergama hükümdarı II. Attalos'tan (M.Ö 159 – 138) almıştır[17]. Antalya şehrinin asıl gelişiminin Roma İmparatorluğu'na bağlandıktan sonraki yeni dönemde olduğunu görüyoruz.

395 yılında Roma İmparatorluğu ikiye bölününce bütün Anadolu gibi Antalya'da Bizans'a bağlı duruma gelmiştir ve bu olaydan sonra Antalya'da Hıristiyan cemaatinin giderek büyümesiyle Antalya bir Hıristiyan kentine dönüşmüştür[18]. Bizans devrinde Doğu Akdeniz'in en önemli ticaret limanlarından biri olan şehir, M.1085 yılında Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından fethedilmiş ancak Antalya'yı elinden çıkarmak istemeyen Bizans İmparatorluğu, 1103 yılında burayı tekrar geri almıştır. Ancak bir süre sonra tekrar Türkler tarafından fethedilen Antalya, M.1120 yılında Bizans İmparatoru Ioannes tarafından geri alınmıştır[19]. Bu sıralarda şehir önemli bir ithalat ve ihracat limanı olma konumunda

[13] Strabon, 2009: 249.
[14] Yılmaz, 2002: 5.
[15] Güçlü, 1994: 4.
[16] Ramsay, 1960: 136.
[17] Moğol, 1997: 21.
[18] Çimrin, 1999: 48.
[19] Çimrin, 1999: 49.

bulunuyordu ve üstelik Batılı ve Mısırlı ticaret gemilerinin önemli bir uğrak noktası durumundadır[20].

Latinlerin İstanbul'u zaptından sonra Bizans İmparatorluğu taksim edilince, Antalya Aldobrandini adlı bir İtalyan'ın eline geçmiştir[21]. Kıbrıslı Walter de denilen Aldobrandini'nin Frankların, mallarını yağmaladığı ve gemilerini müsadere ettiğine dair Müslüman tüccarların şikâyetleri, Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1206 yılında Antalya'ya saldırısının görünür nedeni olmuştur. Sultan kuşatmaya başlamış, yerel iktidar sahipleri ve Kıbrıslıların arasındaki rekabet ve anlaşmazlık şehrin 5 Mart 1207'de Selçuklu Sultanı'nın eline geçmesine neden olmuştur. Keyhüsrev'in gurbet arkadaşı Mübarizeddin Ertokuş Antalya'nın ilk valisi olmuştur[22].

Antalya'daki ilk Selçuklu hâkimiyeti oldukça kısa sürmüştür. Denizden yardım alabilecek bir şehirle ilgili deneyimleri olmayan Selçuklular, bir Cuma namazı vakti, Hıristiyanların Türklerin üzerine saldırıp, büyük çoğunluğunu katletmesiyle şehir kaybedilmiştir[23]. 1216 yılında Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykavus yeniden büyük bir sefere girişmiş ve şehri yeniden fethetmiştir. Yeniden fethedilen şehirde Valilik görevi ikinci kez Ertokuş'a verilmiştir[24]. Antalya'nın Anadolu Selçukluları tarafından son kez fethi İzzedin Keykavus tarafından olmuştur. İbn Bibi Sultanın şehre girişini şu sözleriyle ifade eder:

> Ertesi gün Sultan, parlak güneş gibi yol alan atına binerek Hatem gibi olan elini açtı. Keykavus'a ait kemerini kuşanarak, Padişahlık külahını başına koyup, yiğitlik yayını koluna taktı. Düşmanlarını ve muhaliflerini kıskandıracak ve sıkıntıya düşürecek bir ihtişamla içeri girip ülke tahtına oturdu. Böylece elinden çıkmış olan avını tekrar avcının içine almış oldu[25].

Selçuklu Devleti'nin yıkılışıyla birlikte Antalya ve çevresi, Hamidoğulları Beyliği'nin bir kolu olan Teke-Oğulları'nın yönetimine verilmiştir[26]. Osmanlı hâkimiyetine girinceye kadar şehir; Bergama, Roma, Bizans, Ceneviz, Anadolu Selçukluları, Kıbrıs ve Hamidoğulları'nın Antalya kolu olan Teke Oğulları'nın hâkimiyeti altında kalmıştır[27]. Antalya, Yıldırım Bayezid zamanında 1390 yılında Osmanlıların eline geçmiştir. Yıldırım Bayezid şehri ele geçirdikten sonra Antalya muhafızlığına Firuz Bey'i getirmiş ve burayı Teke–İli ile beraber önce oğlu İsa Çelebi'ye, sonra ise diğer oğlu Mustafa Çelebi'ye sancak olarak vermiştir[28].

---

[20] Oral, 2016: 79.
[21] Emecen, 1991: 233.
[22] Oral, 2016: 80.
[23] Baykara, 2010: 106.
[24] Emecen, 1991: 233.
[25] İbn Bibi, 2014: 173.
[26] Demir, 2017: 39.
[27] Armağan, 2004: 3.
[28] Kılıç, 2015: 15.

Antalya, Osmanlı İmparatorluğu yönetim örgütünde merkezi Kütahya'da olan Anadolu Eyaleti'nin 14 sancağından birinin merkezi olmuş ve sancağa "Teke Sancağı" adı verilmiştir[29]. Antalya'ya Şehzade İsa ve Mustafa Çelebilerden başka, XVI. yüzyılın başlarında M.1502 'de II. Bayezid' in oğlu Sultan Korkud'un tayin edildiği bilinmektedir[30].

1671-72 yılında Antalya'ya gelen Evliya Çelebi, şehirdeki sosyal, kültürel ve dini yapılara ilişkin önemli bilgiler vermiştir. Şehirde Cuma namazı kılınan 11 cami, üç medrese, 17 sıbyan mektebi, bir dar'ül-hadis, bir dar'ül-Kur'an, üç tekke, bir mevlevihane, sekiz hamam, dokuz han, 200'den fazla çeşme ve çok sayıda türbe ve ziyaret yerleri ile 500 dükkân olduğuna dair bilgi vermektedir[31].

Sancak XVI. yüzyılda Antalya, Finike, Elmalı, Kaş, Karahisar-ı Teke, Kalkanlu adlı altı kazadan oluşuyordu. XVII. yüzyılda kaza sayısı sekize ulaştı. XVIII. yüzyılda bu durumunu koruyan sancak XIX. yüzyılda yeni kurulan Konya vilayetine bağlandı[32]. 1901 - 1902 tarihinde Teke Sancağı, Antalya, Akseki, Alaiye, Elmalu ve Kaş kazaları ile 11 nahiye ve 524 köyden meydana gelmektedir[33]. 1913'te mutasarrıflık olan Antalya Cumhuriyet'in ilk yıllarında il haline getirildi[34]. Antalya şehri günümüzde; Akseki, Aksu, Alanya, Demre, Döşemealtı, Elmalı, Finike, Gazipaşa, Gündoğmuş, İbradı, Kaş, Kemer, Kepez, Konyaaltı, Korkuteli, Kumluca, Manavgat, Muratpaşa ve Serik olmak üzere toplam 19 ilçeden oluşmaktadır.

1.2. Antalya'nın Coğrafi Konumu

Antalya iklimi, verimli toprakları ve sahip olduğu uzun kıyı şeridi sayesinde her dönem önemli bir merkez olmayı başarmıştır. Asırlar boyunca önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Antalya Türkiye'nin güneybatısında 29° 20-32° 35 doğu boylamları ile 36° 07-37°29 kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. Güneyinde Akdeniz, kuzeyinde Toroslar ile çevrili olup, doğusunda Mersin, Konya ve Karaman, kuzeyinde Isparta ve Burdur, batısında ise Muğla ile komşudur[35].

Antalya Havzası'nın doğusunda Geyik, batısında Bey Dağları, Antalya Körfezi'nin bitiminde Antalya Ovası, Antalya Körfezi ile ova arasında Tekeli Platosu, Antalya Körfezi ile Mersin il sınırı arasındaki bölgede ise Taşeli Platosu yer almaktadır.

---

[29] Çimrin, 1999: 53.
[30] Armağan, 2004: 96.
[31] Çelebi, 2005: 147-148.
[32] https://islamansiklopedisi.org.tr/antalya (erişim tarihi: 19.03.2020).
[33] Karaca, 2010: 118.
[34] Emecen, 1991: 236.
[35] Sarı, 2010: 47.

Antalya %77,8'i dağlık, %10,2'si ova, %12'si ise engebeli bir topografyaya sahiptir. Akarsular ve faylar tarafından derin bir biçimde yarılmış olan Toros Dağları ve yüksek platolar geniş yayılım alanları oluşturmuştur[36].

[36] Sarı ve Koçak, 2010: 47.

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRK MEZAR KÜLTÜRÜ VE TÜRBE MİMARİSİ

2.1. Türk Mezar Kültürü ve Türbe Mimarisi

Ölüm, insanoğlunun varoluşundan beri korktuğu ve merak ettiği konuların başında gelmiştir. Düşünebilen bir varlık olan insan, ölümün her şeyin sonu olduğunu kabullenmek istememiştir. Ölümden sonra başka bir hayatın başlayacağı inancı dolaylı olarak, insanoğlunu bedenlerini içinde koruyabileceği mezar yapıları yapmaya itmiştir.

Bilindiği üzere pek çok topluluk gibi Türk toplumunun da zihnini meşgul eden konuların başında ölüm gelmekteydi. Türkler, İslam dinini kabul etmeden önce de ahret inancına sahipti[37]. Öyle ki eski Şamanist Türklerin inancına göre, ölümden sonra insanları bu dünyadakine benzer bir hayat bekliyordu. Onlar o âlemde bu dünyadaki gibi yiyip içecekler, eğlenecekler, eşleri, hizmetçileri, sürüleri olacak düşmanlarıyla muharebelere girişeceklerdir. Bütün bunlar için gerekli şeylerin buradan mezara götürülmesi gerektiği inancındaydılar[38].

Ölümün bir son olmadığına ve ruhun ölümsüz olduğuna inanan Türkler, cenaze ve defin işlemleri sırasında bir takım geleneksel faaliyetler icra etmekteydiler. Çin kaynakları Türklerde cenaze ve defin törenleri arasında belli bir sürenin geçtiğini belirtmektedir. Fakat bu kaynaklar bu süreyi günlük veya aylık değerlendirmeyle değil mevsimsel değişimlerle izah etmektedirler. Kaynakların bildirdiğine göre Gök-Türklerde eğer biri, ilkbahar yâda yaz mevsiminde ölmüşse, çimenlerle ağaçlardaki yapraklar sararıncaya kadar bekleniyordu. Şayet sonbahar ya da kış mevsiminde ölmüş ise, bitkilerin tohumlanmasını ve açma mevsiminin gelmesi gerekiyordu.

Mevsimsel şartların yanı sıra dini nedenlerden dolayı defin işleminin özellikle belirli zaman dilimlerinde gerçekleştirildiği bilinmektedir. Jean-Paul Roux; Defin işlemlerinin bitkisel biyolojik dönemle ilintili olduğunu ve bu tarihin kasvetli fakat "dirilmenin'' de güvencesi olan ayın son gününe özellikle de yazın güz dönümüne denk getirildiğini ifade etmektedir.[39] Tarihsel süreç içerisinde gerçekleşen ölüm ve cenazeler Jean-Paul Roux'un defin işlemlerine yönelik olan düşüncelerini desteklemektedir.

Louis Bazin iki Türk prensi olan, Kültigin ve Bilge Kağan'ın ölüm ve cenaze tarihlerini belirlemiş, Kültigin 27 Şubat'ta ölmüş ve 1 Kasım 731'de gömülmüştür. Bilge

[37] Tay, 2010: 8.
[38] Fazlan, 2016: 138.
[39] Roux, 2001: 137.

Kağan ise 25 Kasım 734'te ölmüş ve 22 Haziran 735'te gömülmüştür[40].Dolayısıyla defin işlemlerinin tek bir nedenden ziyade iklimsel şartların yanı sıra ahret inancına bağlı olarak da gerçekleştiği tespit edilmiştir.

Türk mezar mimarisi ölümden sonraki yaşam inancının bir tezahürü olarak ortaya çıkmış ve gelişimini bu doğrultuda sürdürmüştür. Esasında ve temelinde bu anlayışın yer alması farklı defin geleneklerinin yanı sıra gelişmiş bir mezar mimarisini de beraberinde getirmiştir. Eski Altay kavimleri insanın öbür dünyadaki hayatını devam ettirebilmesi için vücudun olduğu gibi muhafazasına büyük önem verirlerdi. Bu mümkün olmazsa ölünün kemikleri veya kafatası mümkün mertebe muhafaza edilmeye çalışılırdı, iskelet vasıtasıyla insanın hayata döneceği düşüncesi dinler tarihinin çok yakından tanıdığı bir hususdur[41].

Toplumsal inancın getirdiği sorumluluklar neticesinde farklı biçimlerde mezar tipleri geliştirilmiş ve kullanılmıştır. Bilindiği üzere, eski Türkler ölülerini toprağa vermenin yanı sıra tahnit etmek suretiyle kurgan denilen mezarlara da gömüyorlardı. Kurgan adı verilen bu büyük mezar tipleri en yaygın örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkçe korumak fiilinden gelen bu sözcük mezarı koruyan anlamındaydı. Kurganlar, toprak altında ahşap malzemeden yapılmış kare, dikdörtgen veya çokgen planlı mezar odası ve bunun üzerine yığma bir toprak tepenin bulunduğu kuruluşa sahiptirler. Ölümden sonra, öteki dünyada hayatın devam edeceği inancının doğal neticesi olarak ölen şahsın kabrine ölünün lüzumlu elbiseleri, çeşitli eşyası, silahları ve atları da gömülüyordu[42]. İnsanların toplumdaki statüsüne göre kurganların büyüklüğü de değişmektedir. Kurganların büyüklükleri 13-15 ile 51-55 metrekare arasında değişmektedir[43]. Kurganların esin kaynağı olarak barınma yeri olan çadır karşımıza çıkmaktadır. İbn Fazlan, Oğuzların mezarlarının bir eve benzediğini söylemektedir. Onların mezarlarından bahsederken ev kelimesini kullanmaktadır. Yine aynı şekilde İbn Battuta'da mezarı yer altında fevkalade halılarla döşenmiş bir eve benzetmiştir[44]. Ölümden sonraki hayatın devam ettiği inancı ile kurganların içi çadır gibi düzenlenmiştir.

Kurganlar ve çadırlar Türk mimarisindeki birçok yapının yanında özellikle türbelerin kökenini oluşturmuşlardır. Türkler atalarından kalma çadır biçimini, toprağa yerleştikten sonra kendilerine ebedi ev yapmak için türbe biçimine sokmuşlardır[45]. Türbelerin Orta Asya'daki göçebe Türklerin çadırlarından geliştiğini dile getiren J.Strzygowski, Mil-i Radkan Türbesi'nin mimari özelliklerinden yola çıkarak, özellikle dış cephelerdeki sırlı tuğla ve

[40] Roux, 2014: 63-64.
[41] Fazlan, 2016: 130.
[42] Önkal, 1977: 3.
[43] Çoruhlu, 1998: 47.
[44] Fazlan, 2016: 133.
[45] Turani, 2011: 328.

bezemelerin, saçak kesiminin çadırlara yakın benzerliğinden söz etmekte ve göçebe çadırının bu yapılara örnek teşkil ettiğini belirtmektedir[46].

Ahlât'ta bulunan ve "Akıt" adı verilen yapılar Türklerin İslam dinini kabulünden sonra da kurganlarla aynı özelliklere sahip yapılar inşa etmeye devam ettiklerini göstermektedir[47]. Adnan Turani'nin ifadesiyle de Selçuklu ve Osmanlılardaki türbe biçimleri eski Türk çadırı biçiminde olup adeta taşla inşa edilmiş birer Yurt'tur[48]. Bilindiği üzere Osmanlı tarihi kaynaklarında; Sultan, Şehzade ve Şehit naaşları üzerine otağ – çadır kurma geleneğine rastlıyoruz. İslam öncesi geleneğin bir devamı niteliğinde olan bu uygulamanın ilk örneğini I.Murad'ın 1389 Kosova Savaşı'nda şehit edilmesiyle birlikte görüyoruz. Anlatılara göre, savaş meydanında şehit olan sultanın naaşı üzerine hemen bir otağ kurularak naaşı tahnit edilip iç organları bu otağa gömülmüş ve daha sonrasında bu otağ kaldırılarak yerine Sultan'ın makam türbesi inşa edilmiştir.

Kökleri yüzyıllar öncesine değin uzanan gelenek mevcut koşullar içerisinde yeniden şekillenmiş ve varlığını devam ettirmiştir. Ancak İslam dininde anıtsal mezarların hoş karşılanmadığı bilinmektedir[49]. Hz. Peygamber'den rivayet edilen bazı hadislere dayanılarak kabrin kireçle sıvanması, kabre yazılı taş konulması ve üzerine bina kurulmasının yasak olduğuna dair hükümler çıkarılmıştır[50]. Anıt – Mezar düşüncesi İslami inançlarla bağdaşmamasına rağmen, 9. yüzyıldan itibaren mezar anıtlarına rastlanmaktadır. Bu doğrultuda İslam dünyasında bilinen ilk türbe, Abbasi Halifesi el-Muntasır için, Hıristiyan asıllı annesi tarafından yaptırıldığı kabul edilen Samarra'daki Kubbet-ü's Süleybiye'dir[51].

Kubbet-ü's Süleybiye'den sonra en eski mezar abidelerini Türklerin bulunmuş olduğu sahalarda görmekteyiz[52]. İlk türbeler, 10. yüzyılda ve Türk hâkimiyetindeki Horasan ve Türkistan bölgelerinde inşa edilmişlerdir. Özellikle 11.ve 12. yüzyıllarda Gazneli ve Büyük Selçukluların hâkim oldukları bölgelerde yaygınlaştıkları görülür[53]. Tarihi bilinenlerin en eskisi Buhara' da 907'de yapılan Samani Türbesi'dir[54]. Bu dönemden diğer önemli türbeler ise; Hakim el-Tırmızi Türbesi (9.yy. sonu), Tim Arap Ata Türbesi (978)[55] ve Gurgan'da 1006'da yapılan Günbed-i Kabus'tur[56].

---

[46] Daş, 2003: 6.
[47] Tay, 2010: 9.
[48] Turani, 2011: 327.
[49] Ragheb, 1996: 17-23.
[50] Önkal, 1977: 1.
[51] Yetkin, 1970: 71.
[52] Önkal, 1977: 3.
[53] Tay, 2010: 10
[54] Arık, 1969: 58.
[55] Aslanapa, 2011: 32.
[56] Arık, 1969: 58.

Malazgirt Savaşı'yla birlikte, Anadolu'nun kapıları Türklere tamamen açılmıştır. Erzincan, Kemah ve Divriği yöresinde Mengücekler (1072-1277), Erzurum ve Çevresinde Saltuklular (1072-1202), Sivas, Kayseri ve Malatya çevresinde Danişmentliler (1071-1177), Konya ve çevresinde Selçuklular (1077-1307) ile Anadolu'da Türk-İslam kültürü yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemler içerisinde cami, mescit, han, hamam ve türbe gibi birçok yapı inşa edilmiştir. Anadolu'da bilinen ilk türbeler ise Danişmentliler döneminden; Amasya Halifet Gazi Türbesi (1145-46), Niksar Melik Gazi Türbesi (1157) ve Niksar Hacı Çıkrık Türbesi (1182), Mengücekli döneminden; Divriği Kamereddin Kümbeti (1196), Divriği Sitte Melik Kümbeti (1166) ve Kemah Melih Gazi Kümbeti (13. yy. başları), Saltuklular döneminden; Erzurum Emir Türbesi (12. yy. sonu) ve Tercan Mama Hatun Türbesi, erken dönemde Anadolu'da inşa edilen önemli yapılar arasında sayılabilirler. Selçuklu döneminden bilinen en erken tarihli türbe ise, Konya'daki II.Kılıçarslan Kümbeti'dir (12. yy. sonu)[57].

Türkler, Anadolu'ya gelmeden önce geliştirdikleri yapı türlerini ve plan özelliklerini Anadolu'da devam ettirmişlerdir. Selçuklular çağında Anadolu'da yeni bir ortamda, farklı özelliklerle şekillenen türbeler, ana formlarıyla Büyük Selçuklu geleneğinin bir uzantısı ve mimari geleneğinin bir devamıdır. Anadolu'da Selçuklu ve Beylikler devrinde yapılan türbeler cenazelik katı, sandukanın bulunduğu mescit veya dua okunmaya tahsis edilen kat ile üst örtü olarak üç kısımdan oluşmaktadır. Anadolu Selçuklular devrinde; kare, dikdörtgen, çokgen, silindirik, dilimli gövdeli, eyvan ve dahil olduğu yapının bünyesini işgal eden türbe tipleri bulunmaktadır. Büyük Selçukluların mirası olan cenazelik katı uygulaması Anadolu Selçukluları ile devam ederken Beylikler devrinde zamanla ortadan kalkmaktadır[58].

Selçuklu mimari geleneğine bakılarak Osmanlı erken dönem mevcut türbelerinin çoğunun birbirinden farklı form ve plan durumu göstermesi yeni arayış ve denemelere işaret etmektedir. Bu dönem türbelerinde Anadolu Selçuklularda yaygın olarak görülen sekizgen ve silindirik gövdeli plan şeması yerine kare planlı yapılar ön plandadır. Yine bu husus doğrultusunda üst örtüde külah kullanımı yerine kubbenin tercih edilmesi Selçuklu mimari geleneğinin etkisini zamanla yitirdiğini göstermektedir.

Osmanlılar döneminde birkaç örnek dışında cenazelik katının ortadan kalktığı ve revak uygulamasının yaygın olduğu bir mimari anlayış söz konusu olmuştur. Ayrıca Anadolu Selçuklu devrinde rastlanılmayan ve Beylikler Devrinde karşımıza çıkan yanları açık türbe uygulaması Osmanlıların ilk devirlerinden itibaren kullanılmaya başlanmıştır.

---

[57] Tay, 2010: 10.
[58] Daş, 2003: 12.

Klasik devir Osmanlı türbeleri, Mimar Sinan dönemine kadar plan ve mimari olarak erken devir özelliklerini devam ettirmiştir. Bu dönem türbelerin ilk örneklerinde erken Osmanlı'da yaygın olarak görülen sekizgen planlı ve revaklı yapılara yer verilmiştir. Batılılaşma döneminde klasik döneme nazaran mimari biçimlerde ve süsleme anlayışında birtakım değişiklikler yaşanmıştır. Klasik devrin çok tercih edilen plan tipi olan çokgen gövdeli türbeler, kenar sayısı sekizi aşan bir biçimde sıklıkla denenmiştir. Batı sanatının etkisi ile türbelerde barok etki, on kenarlı formların denenmesi ve kare planlı yapıların köşelerinin yumuşatılması gibi sınırlı teşebbüsler görülmektedir[59].

[59] Daş, 2003: 11-15.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ANTALYA TÜRBELERİ

3.1. Günümüze Asli Haliyle Ulaşanlar

Çeşitli onarımlar ve eklemeler neticesinde varlığını bugünlere değin sürdürebilen örnekler Antalya il merkezi ve ilçelerinde yer almaktadır. Asli hali ve günümüzdeki mimari durumları gözetilerek değerlendirilmeye alınan eserler il merkezi ve ilçeleri dikkate alınarak alfabetik sırayla verilmiştir. Antalya il merkezinde altı, Alanya ilçesinde beş, Elmalı ilçesinde bir, Serik ilçesinde ise iki adet olacak şekilde dağılım göstermektedir.

3.1.1. Ahi Kızı Türbesi (Antalya)

Eser, Antalya il merkezi, Kaleiçi'nde Selçuk mahallesi, Aydoğdu sokak No:3'te bulunmakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.1). Günümüzde bir dükkân bünyesinde yer almakta ve mekâna geçiş doğu cephesinde yer alan dükkândan sağlanmaktadır. Eser, Ahi Kızı'na ait olup bahsi geçen yapı içerisinde gömülü durumdadır.

Fotoğraf 3.1. Ahi Kızı Türbesi Günümüze Ulaşamayan Hali

Kaynak: Yılmaz, 2002.

Yapı üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Ancak Antalya Müzesi'nde bulunan ve bu türbeden getirilen bir sanduka kitabesinden anlaşıldığı üzere, yapının en geç 1439 yılında yapıldığı varsayılmaktadır[60](Fotoğraf 3.2). Leyla Yılmaz'ın tespitine göre, mermer sanduka üzerinde H.Receb ayı sonları 842/M. Ocak ayı ortaları 1439 tarihli ifade yer almaktadır. Banisi Ömer Kızı Hamra'dır[61]. Fakat sonraki dönemlerde Necmi Atik konuyla ilgili araştırmalarda bulunarak H. 804/M. 1402 yılını esas almış ve banisi olarak Hamza bin Ömer'i vermiştir[62]. Söz konusu sanduka kitabesinin Necmi Atik tarafından yeniden okunmasıyla birlikte bani ve tarih konusundaki karışıklık giderilmiştir.

Fotoğraf 3.2 Antalya Müzesinde Bulunan Mermer Sanduka
Kaynak: Atik, 2018:148.

İç mekân bünyesinde yer alan sandukanın, ayakucunda bulunan altı satırlık şahidede, binanın H.1235 / M.1819-20 tarihinde onarıldığı yazılıdır. Şahidede;

> Türbe-i binti ahi olmuştu harab mehcur
> Buldu ta'mir ile tezyin o mahal-i pür-nur
> Böyle zikr eyledi tarihini erbab-ı şu'ür
> Zaviye-i Ahi Kızı aceb oldu ma'mur 1235

İfadeleri yer almaktadır[63].

Eser; Evliya Çelebi Seyahatnamesinde "Ahi Sultan Kızı'' olarak geçmektedir. Çelebi; Bu şehirde yatan büyük velilerin ziyaret yerlerini bildirir: Evvelâ Ahi Evran Sultan, yine kale içinde Ahi Yusuf Sultan, Murad Paşa Camii yakınında Âşık Doğan Sultan, Ahi Sultan Kızı ve nice ziyaretler de ettik, ama meşhur olanları bunlardır.

İfadeleri yer almaktadır[64].

[60] Çimrin, 2017: 50.
[61] Yılmaz, 2002: 44.
[62] Atik, 2018: 148.
[63] Erten, 1922: 126
[64] Kahraman, 2011: 315.

Eserin, vakıf gelirleri gerek H.937 / M.1530-1531 tarihli icmal defterinde gerekse H.975 / M.1567 ve H.1015 / M.1607 tarihli vakıf defterlerinde 4360 akçe olarak görülmektedir. Vakıf gelirleri arasında şehirdeki "bir kıt'a başhane mukataası, muhtelif hane, zemin, bağ, zemin-i hane, bahçe ve dükkânların icareleri ile resm gelirleri'' yer almaktaydı[65].

Eser, moloz taş, düzgün kesme taş ve tuğla malzeme ile inşa edilmiştir. Üst örtü bölümü ve giriş açıklığında tuğla, saçak bölümünde düzgün kesme taş kullanılırken yapının diğer bütün bölümlerinde moloz taş malzeme kullanılmıştır. Geçmişten günümüze ulaşana değin çeşitli onarımlar geçirmiş olan yapı son şeklini betonarme malzeme ile almıştır (Fotoğraf 3.3).

Fotoğraf 3.3. Ahi Kızı Türbesi Günümüze Ait Genel Görünüm

Eser, doğu – batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve tek katlı olup kırma çatı ile örtülüdür. Doğu cephesi günümüzde dükkân olarak kullanılan yapıyla birleşmektedir (Fotoğraf 3.4). Sade bir görünüm teşkil eden eser bütüncül olarak değerlendirildiğinde günümüze sağlam bir şekilde ulaşmayı başarmıştır. Mekâna giriş kuzey cephesinde yer alan dikdörtgen formlu ahşap kanatlı kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Giriş kısmı haricinde sokağa bakan güney cephesinde bir adet boyuna dikdörtgen forma sahip hacet penceresi bulunmaktadır (Fotoğraf 3.5).

[65] Armağan, 2004: 21.

Fotoğraf 3.4 Ahi Kızı Türbesi Doğu Cephede Yer Alan Dükkân Detayı

Fotoğraf 3.5 Ahi Kızı Türbesi Güney Cephe Pencere Detayı

Türbe mekânı dikdörtgen plan özelliği göstermekte olup oldukça sade bir görünüme sahiptir (Fotoğraf 3.6). Mekânın üst örtü birimi düz tavandır. Kuzey cephesinde giriş açıklığı yer alırken güney cephesinde ise boyuna dikdörtgen forma sahip penceresi bulunmaktadır (Fotoğraf 3.7).

Fotoğraf 3.6. Ahi Kızı Türbesi İç Mekân Güney-Doğu Cephe Görünümü

Fotoğraf 3.7 Ahi Kızı Türbesi İç Mekân Kuzey-Doğu Cephe Görünümü

İç mekânın güney cephesini teşkil eden bölümde doğu-batı istikametinde uzanan sade bir sanduka bulunmaktadır. Sanduka Ahi Kızı'na aittir. Sandukanın, ayakucunda bulunan 6 satırlık şahidede, binanın H.1235 / M.1819-20 tarihinde onarıldığı yazılıdır (Fotoğraf 3.8).

Türbe-i binti ahi olmuştu harab mehcur
Buldu ta'mir ile tezyin o mahal-i pür-nur
Böyle zikr eyledi tarihini erbab-ı şu'ür
Zaviye-i Ahi Kızı aceb oldu ma'mur 1235[66].

Mekânın zemin kısmı tamamen beton harç malzeme ile kaplanmıştır. Türbe alanı içte ve dışta bütünüyle harç, boya ve türevi malzemeler ile onarım işlemlerine tabi tutulmuştur. Söz konusu onarım işlemlerinden dolayı süsleme detayları hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Fotoğraf 3.8 Ahi Kızı Türbesi Güney Cephede Yer Alan Mezar Bölümü

[66] Erten, 1922: 126

3.1.2. Ahi Yusuf Türbesi (Antalya)

Eser, Antalya il merkezi, Kaleiçi'nde Selçuklu mahallesi, Mermerli sokakta bulunmaktadır. Türbe yapısı Ahi Yusuf Camisi'nin güneyinde ve her iki yapıyı da çeviren avlunun güneydoğu köşesinde yer almaktadır (Fotoğraf 3.9).

Eser Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 24.03.1992 gün ve 1391 sayılı kararı doğrultusunda Eski Devlet Bakanı Mehmet Yazar tarafından Merhume kızı Sema Yazar adına restore edilmiştir[67] (Fotoğraf 3.10 – 3.11).

Fotoğraf 3.9 Ahi Yusuf Türbesi Avludan Genel Görünüm

Eserin inşa tarihi ve banisi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Ahi Yusuf Camisi'nin güneyindeki hazirede yer alan H.647/M.1249-50 tarihli inşa kitabesinden yola çıkarak (Fotoğraf 3.12), cami ve türbenin birbirine olan yakınlığı ve mimari açıdan benzerlikler göstermesinden dolayı kesin olmamakla birlikte XIII. yy. ikinci çeyreğinde inşa edildiği düşünülmektedir[68].

[67] Vakıflar Genel Müdürlüğü
[68] Önkal, 1977: 322.

Fotoğraf 3.10 – 3.11 Ahi Yusuf Türbesi Onarım Geçirmeden Önceki Genel Durumu

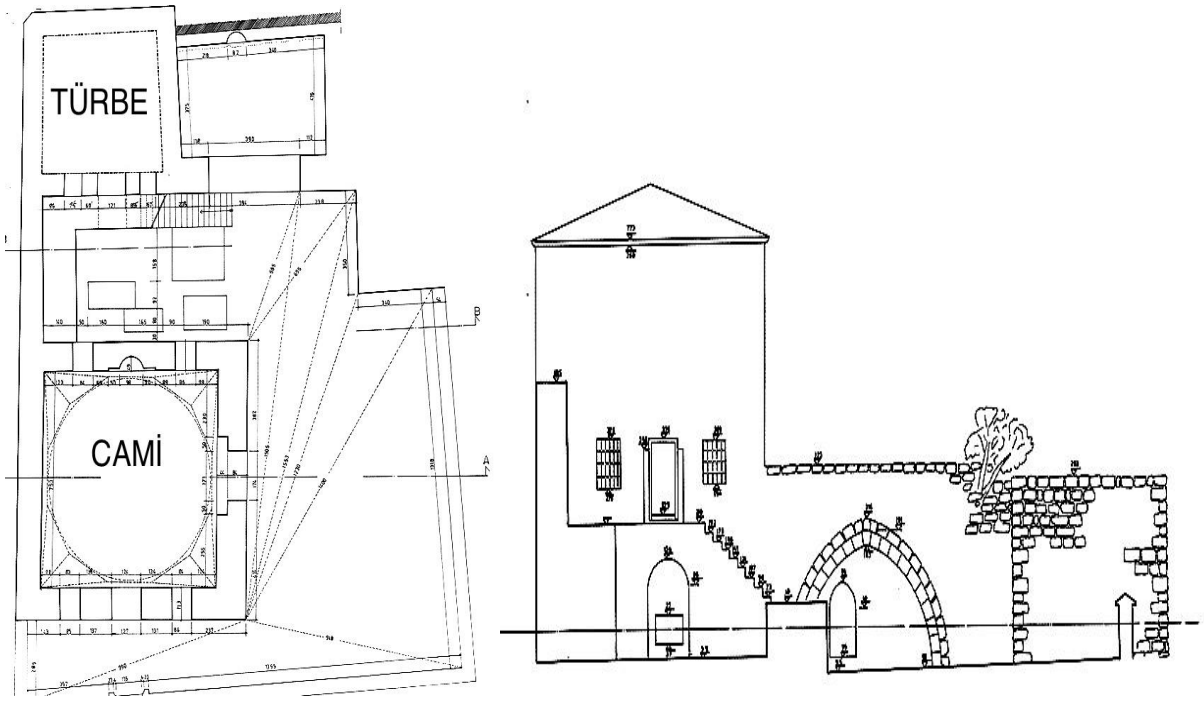
Kaynak: VGM

Fotoğraf 3.12 Ahi Yusuf Cami İnşa Kitabesi

Ahi Yusuf Camisi'nin güneyinde yer alan türbe, iki katlı olup üst kat mescit işlevi üstlenirken alt kat mezar odası olarak tasarlanmıştır. Eser kübik bir gövdeye sahip olmakla birlikte iç kısımda kubbe, dış kısımda alaturka kiremitlerden oluşan kırma çatı ile örtülüdür (Şekil 3.1 – 3.2).

Yapı kireç sıva ile tamamen sıvanmış olduğundan dolayı malzeme hakkında detaylı bilgi edinilememektedir. Ancak yapılan incelemede kubbe, tonoz ve trompların moloz taş örgü olduğu anlaşılmakta, ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğünce hazırlanmış olan raporlarda da yapı malzemesi olarak moloz ve kesme taş malzeme verilmektedir[69].

Çizim 3.1 – 3.2 Ahi Yusuf Türbesi Plan ve Kesiti
Kaynak: VGM

İki bölümden oluşan yapının üst katına erişim kuzey cephede yer alan ve beden duvarına yapışık vaziyette bulunan tek yönlü ve 17 basamaklı bir merdiven aracılığıyla sağlanmaktadır (Fotoğraf 3.13). Günümüzde mescit olarak kullanılan mekânın giriş kısmı kuzey cephede yer almakta olup oldukça sade bir görünüme sahiptir. Dikdörtgen forma sahip olan giriş kapısının iç ve dış kısımlarında her iki köşesinde başlıksız ve kaidesiz durumda bulunan dört adet gömme sütünce yer almaktadır.

[69] Vakıflar Genel Müdürlüğü, Fiş no: 30.

Giriş kapısının doğu ve batısında bulunan ve oldukça sade durumda olan iki adet pencere cepheyi az da olsa hareketlendirmektedir. Dikdörtgen forma sahip olan giriş kapısı iç kısımda sivri kemerli bir açıklık şeklinde devam ederek mekâna dâhil olmaktadır (Fotoğraf 3.14).

Fotoğraf 3.13 Ahi Yusuf Türbesi Mescit ve Cenazelik Kısımlarının Dış Cepheden Görünümü

Fotoğraf 3.14 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Bölümü Giriş Kısmı

Eserin mescit olarak kullanılan üst kat bölümü, 4.20 m. x 4.20 m. ölçülerinde kareye yakın dikdörtgen planlı bir mekân özelliği göstermekte olup kubbe ile örtülüdür. Kubbeye geçiş elemanı olarak sivri kemerli tromp kullanılmıştır (Fotoğraf 3.15).

Mescit mekânının kuzey cephesinde sivri kemerli bir giriş açıklığı bulunmakta olup giriş açıklığının kuzeydoğu ve kuzeybatı kısmında yer alan iki adet dikdörtgen pencere açıklığı bulunmaktadır (Fotoğraf 3.16).

Fotoğraf 3.15 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Üst Örtüsü

Fotoğraf 3.16 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Kuzey Cephe

Mekânın güney cephesinde yarım daire planlı bir mihrap nişi yer almakta olup oldukça sade bir durumdadır (Fotoğraf 3.17). Mescit bölümünün doğu cephesi tamamen sağır bırakılmışken batı cephesinde ise kemerli bir açıklık dikkat çekmektedir.

Mescit bölümünün batı cephesinde yer alan ve günümüzde pencere işlevi üstlenen sivri kemerli açıklık, mescit mekanının süsleme bakımından tek örneği olmakla birlikte en dikkat çekici mimari elemanıdır (Fotoğraf 3.18). Kemerli açıklık mescit ve türbe yapısının batı cephesine bitişik vaziyette bulunan ayrı bir mekâna bakmaktadır.

Fotoğraf 3.17 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Güney Cephe

Fotoğraf 3.18 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Batı Cephede Yer Alan Pencere Açıklığı

Batı cephesinde yer alan kemerli açıklığın restorasyon öncesi durumu göz önünde bulundurulduğunda asli halinde herhangi bir değişikliğe uğramadığı görülmektedir (Fotoğraf 3.19).

Kemer açıklığı mermer malzeme kullanımından elde edilmiş olup yedi blok parçadan oluşmaktadır (Fotoğraf 3.20). Mermer bloklardan oluşan kemerin yüzü profilli olarak süslenmiş ve kemer karnı yarım altıgenlerin kesişmesinden doğan geometrik motiflerin birbirini tekrar etmesiyle meydana gelmektedir (Fotoğraf 3.21 – 3.22 – 3.23).

Fotoğraf 3.19 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Batı Cephesinde Yer Alan Pencere Açıklığı
Kaynak: VGM

Fotoğraf 3.20 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Batı Cephe Pencere Açıklığı

Fotoğraf 3.21 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Batı Cephe Kemerden Detay

Fotoğraf 3.22 - 23 Ahi Yusuf Türbesi Mescit Katı Batı Cephe Kemerden Detay

Mescit bölümünün batı cephesinde yer alan sivri kemerli açıklıktan yola çıkarak eserin tarihlendirilmesi konusu tekrar ele alınmış kesin olmamakla birlikte Hakkı Önkal[70], S. Fikri Erten[71] ve Leyla Yılmaz'ın[72] verdiği bilgiler doğrultusunda 13. yy ve sonrası ihtimali kuvvet kazanmıştır.

Eserin türbe olarak nitelendirilen cenazelik katına giriş kuzey cephesinde mescit katına erişimi sağlayan merdiven bölümünün alt kısmında yer almaktadır (Fotoğraf 3.24 – 3.25). Giriş kapısı günümüzde dikdörtgen formlu sade bir yapıya sahiptir. Ancak Hakkı Önkal'dan edinilen bilgiler doğrultusunda giriş kısmının daha önceden sivri kemerli bir forma sahip olduğu anlaşılmaktadır[73].

Fotoğraf 3.24 Ahi Yusuf Türbesi Onarım Geçirmeden Önceki Durumu
Kaynak: VGM

[70] Önkal, 1977: 323.
[71] Erten, 1940: 59-64.
[72] Yılmaz, 2002: 39.
[73] Önkal, 1977: 320.

Fotoğraf 3.25 Ahi Yusuf Türbesi Cenazelik Katı Dış Cephe Görünümü

Cenazelik katına erişimi sağlayan giriş bölümü zemin seviyesinden 0.85 m. aşağıda kalmakta olup dört basamaklı bir merdiven aracılığıyla iniş sağlanmaktadır. Dikdörtgen formlu sade kapıdan geçildikten sonra ziyaret bölümüne erişilmektedir. Mescit bölümünün alt katını ihtiva eden cenazelik kısmı kuzey-güney istikametinde uzanan dikdörtgen planlı bir yapı olmakla birlikte üst örtü birimi olarak sivri kemerli bir beşik tonoz kullanılmıştır (Fotoğraf 3.26).

Ziyaret bölümü tamamen sıva ve boya ile kaplandığından dolayı mimari açıdan önem arz eden hiçbir detaya rastlanılmamıştır. Ziyaret bölümünün güney cephesine yakın bir konumda bulunan sanduka doğu – batı istikametinde uzanmaktadır (Fotoğraf 3.27). Sandukanın başucunun bulunduğu batı cephesinde bir mazgal pencere bulunmaktadır. Ziyaret alanı içerisindeki tek açıklık olan bu mazgal pencere mescit ve türbe yapısıyla ilintili olan ayrı bir mekâna açılmaktadır.

Fotoğraf 3.26 Ahi Yusuf Türbesi Cenazelik Bölümü Güney Cepheden Görünüm

Fotoğraf 3.27 Ahi Yusuf Türbesi Cenazelik Bölümü Kuzey Cepheden Görünüm

Türbe ve mescit binasının batı cephesinde yer alan ve günümüzde yazlık mescit görevi üstlenen bir yapı bulunmaktadır (Fotoğraf 3.28). Kuzey cephesine açılmış olan sivri kemerli bir açılıktan geçilerek erişilen yapı doğu-batı istikametinde uzanan bir görünüm sergilemektedir. Güney cephesinde yarım daire kesitli bir mihrap nişi yer almakta olup üst örtüsü günümüze ulaşamamıştır (Fotoğraf 3.29 – 3.30). Cenazelik katında yer alan mazgal pencere batı cephe duvarından yazlık mescit görünümünde olan bu mekâna açılmaktadır.

Fotoğraf 3.28 Ahi Yusuf Türbesi Yazlık Mescit Bölümü Onarım Öncesi Dış Cephe Görünümü
Kaynak: VGM

Günümüzde yazlık mescit görevi üstelenen bu mekânın geçmiş dönemlerdeki işlevinin ne olduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte Hakkı Önkal[74] ve Leyla Yılmaz'ın[75] Ahi Yusuf Türbesi'ne dair yapmış olduğu çalışmalarda da yapının fonksiyonuna dair ortaya konulan tespitlerin ucu açık bırakılmış ve kesin bir sonuca ulaşılamamıştır.

[74] Önkal, 1977: 320.
[75] Yılmaz, 2002: 39.

Fotoğraf 3.29 Ahi Yusuf Türbesi Yazlık Mescit Bölümü Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.30 Ahi Yusuf Türbesi Yazlık Mescit Güney – Batı Köşeden Görünüm

3.1.3. Nigâr Hatun Türbesi (Antalya)

Eser, Antalya il merkezi, Kaleiçi'nde Yivli Minare Külliyesi'nin bulunduğu alan içerisinde yer almaktadır. Nigâr Hatun Türbesi'nin kuzey kısmında Zincir Kıran Mehmet Bey Türbesi yer alırken batı kısmında Antalya Mevlevihanesi, doğu yönünde ise İmaret Medresesi bulunmaktadır (Fotoğraf 3.31).

Fotoğraf 3.31 Nigâr Hatun Türbesi Günümüz Öncesi Genel Görünümü
Kaynak: Necmi Atik

Eser Vakıflar Genel Müdürlüğünce 1961 yılında onarım geçirmiştir. Yapılan onarımlar esnasında duvarların büyük bir bölümü yenilenmiştir.

Eserin yapım tarihi ve banisi hakkındaki bilgiler yapı içerisinde yer alan sandukada belirtilmektedir. İncelenmiş olunduğu üzere eserin yapım tarihi H. 908 / M. 1502- 03 yıllarına tekabül etmekte olup başucunda yer alan şahidede ve ayaktaşında kullanılan ifadelerden yola çıkarak yapının künyesi hakkındaki bilgilere ulaşılmaktadır.

Başucundaki Şahide;

Haza Kabri'l-merhumeti'l-mağfure
Nigar Hatün binti Abdu'llah Vehbi
Validetü's-Sultan Korkud bin Beyazid Han

Ayakucundaki Şahide;

Vukide intekaltü ila rahmeti'llah
Fi-şehri Ramazani'l-mübarek
Min seneti semaniye ve tis'a-mie

İfadeleri yer almaktadır.

Ancak Leyla Yılmaz'ın yapmış olduğu çalışma neticesinde Nigâr Hatun Türbesi'nin anonim bir türbe olabileceği, sonradan Nigâr Hatun'un mevcut yapı içerisine defnedildiği ve bundan dolayı günümüzdeki ismiyle anıldığı düşünülmektedir. Leyla Yılmaz'ın "Antalya Bir Ortaçağ Türk Şehrinin Mimarlık Mirası Ve Şehir Dokusunun Gelişimi" isimli çalışmasında H. 1234 – 35 tarihli bir Kassam Defterin'den bahsedilmekte olup kesin olmamakla birlikte verilen bilgiler değerlendirmeye alınmıştır.

Hala kasabai Antalyada dahili surunda vaki mevlevihanenin sahibül- hayrat velhasenat banisi ve vakıfı Sultan Korkud Alaeddin zaviyesi ve validesi türbesi demeğle maruf ve mukayyet olan zaviyei mezbure derununda kain türbei muallada medfun … fi merhumun validesi türbei şerifesinde baberat ezahan olanlar…" kaydının yer alması, Nigar Hatun' un mezarının "Mevlevihane" de bulunduğunu, hatta mezarının bulunduğu bölüme' de "Sultan Korkud Alaeddin Validesi Türbesi" şeklinde isimlendirme yapıldığını ifade etmektedir[76].

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri bünyesinde yapılan araştırmada Nigâr Hatun Türbesi ile alakalı belgelere ulaşılmış olup eserin türbedarına dair bilgiler elde edilmiştir. 1730-31 tarihli belgede Şeyh El-Hac Abdurrahman isimli kişinin günlük bir akçe karşılığında türbede görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Arşiv belgelerinden elde edilen bilgiler neticesinde dönem dönem farklı kişilerin türbedar olarak görevlendirildikleri ve sorumluluğunu uygun şekilde ifa edemeyen kişilerin görevine son verilerek yerine başka bir kişinin atandığı ulaşılan bilgiler arasında yer almaktadır[77].

Başbakanlık Osmanlı Arşivi 2961-222011 yer numaralı H. 1324 tarihli belgede Nigâr Hatun Türbesi'nde görevli olan Kudret isimli şahsın cahil ve bahsi geçen vazifeyi yerine getirmek konusunda uygun olmadığı ve içki içip eğlence meclislerinde vakit geçiren takımdan olduğu belirtilmektedir.

[76] Yılmaz, 2002: 46.
[77] B.O.A., C.E.V.00397.20149.001.

Bu sebepten dolayı ilgili kişi hakkında gereğinin yapılmasına dair istekler Antalya Mevlevihanesi'nde bulunan Şeyh Hüsameddin Efendi'nin bilgisi dahilinde olup yerine daha önce türbede görev yapmış bulunan Mehmet isimli kişinin tekrardan ilgili göreve geri getirilmesi talebi yer almaktadır[78].

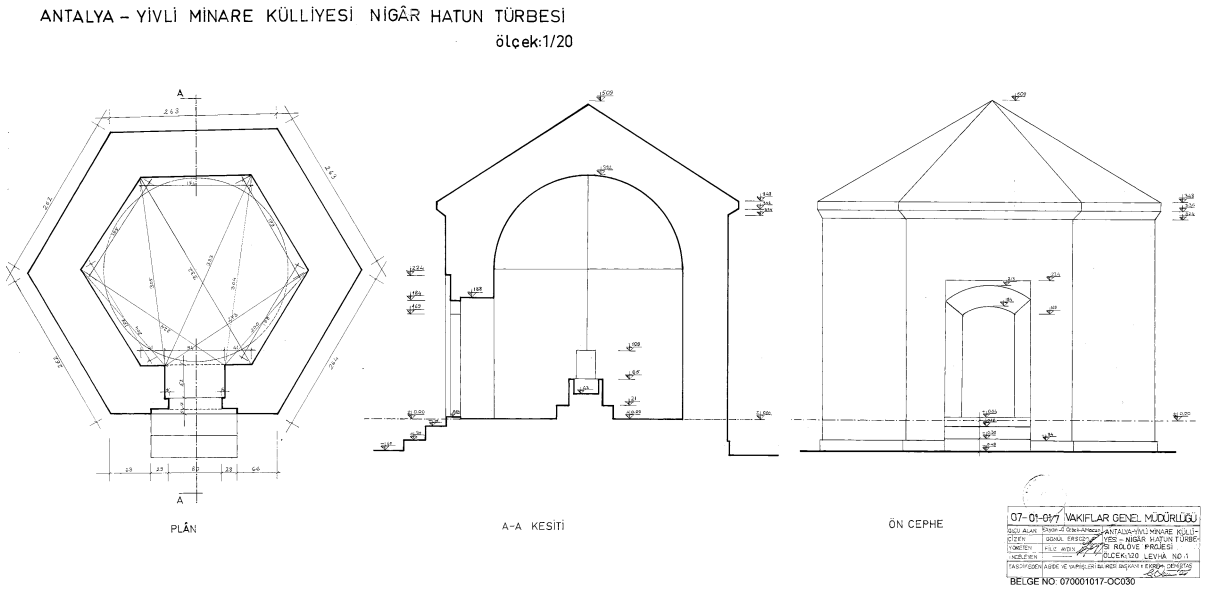
Eser, düzgün kesme taş ve moloz taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Yapının dış cephesinde kuzey, güney ve doğu bölümlerinde devşirme malzemeler yer almakta olup güney cephede yer alan giriş kapısı ise tamamen mermer malzeme kullanılarak tasarlanmıştır (Fotoğraf 3.32).

Fotoğraf 3.32 Nigâr Hatun Türbesi Genel Görünüm

Nigâr Hatun Türbesi altıgen planlı bir yapı olmasının yansıra iç kısımda dilimli sivri kubbe (Fotoğraf 3.33) dış kısımda ise alaturka kiremitlerle kaplı altı dilimli bir külah ile örtülüdür (Şekil 3.3).

[78] B.O.A., B.E.O.002961.222011.001.

Çizim 3.3 Nigâr Hatun Türbesi Plan ve Kesiti
Kaynak: VGM

Fotoğraf 3.33 Nigâr Hatun Türbesi İç Mekân Dilimli Kubbeden Görünüm

Gövde ile külah arasında pahlanmış bir taş silme yer almaktadır (Fotoğraf 3.34). Yapıya giriş güney cepheden sağlanmaktadır. Zemin seviyesinden iki basamak yüksekte yer alan giriş kapısı mermer malzemeden yapılmış olup basık kemerlidir (Fotoğraf 3.35 – 3.36).

Fotoğraf 3.34 Nigâr Hatun Türbesi Genel Görünüm

Fotoğraf 3.35 – 3.36 Nigâr Hatun Türbesi Giriş Kısmı

Eser iç kısımda oldukça sade durumdadır. Yapının iç kısmı tamamen sıvandığından dolayı herhangi bir süsleme ve mimari özelliğe rastlanılmamıştır. Yapının güney cephede mekâna girişi sağlayan bölümü haricinde bütün cepheleri sağır tutulmuştur.

Nigâr Hatun Türbesi'nin ziyaretgâh bölümü oldukça dar bir alana sahiptir. Mekânın merkezinde doğu – batı istikametinde uzanan ve Nigâr Hatun'a ait olan ahşap malzeme ile kaplı mermer bir sanduka yer almaktadır. Sandukanın haricinde farklı bir mimari uygulama bulunmamaktadır (Fotoğraf 3.37).

Fotoğraf 3.37 Nigâr Hatun Türbesi Ziyaretgâh Bölümü

Sandukanın Başucundaki Şahidede;

Haza Kabri'l-merhumeti'l-mağfure = Bu kabir merhume, günahları bağışlanmış,
Nigar Hatün binti Abdu'llah Vehbi = Nigar Hatun binti Abdullah' ındır. Ve O
Validetü's-Sultan Korkud bin Beyazid Han = Sultan Korkut b. Beyazıt Han' ın annesidir.

Ayakucundaki Şahidede ise;

Ve kad intekalet ila rahmeti'llahi = Allah' ın Rahmetine,
Fi şehri Ramadan el-Mübarek
Min seneti semaniye ve tis' imi'e = 980 yılı Mübarek Ramazan ayında kavuştu.

İfadeleri yer almaktadır[79].

[79] Yılmaz ve Tuzcu, 2010.

3.1.4. Şeyh Sinan Türbesi (Antalya)

Eser, Antalya il Merkezi, Çaybaşı mahallesi'nde kendi adını taşıyan Şeyh Sinan Cami avlusunda yer almaktadır (Fotoğraf 3.38).

Fotoğraf 3.38 Şeyh Sinan Türbesi Günümüz Öncesi Genel Görünüm
Kaynak: VGM

Yapının güney cephesinde yan yana yerleştirilmiş üç adet kitabe bulunmaktadır (Fotoğraf 3.39). Bu kitabeler arasında en erken tarihli olan ve diğer iki kitabenin ortasında yer alan (1590-1591) tarihli kitabeden yola çıkarak yapının kesin olmamakla birlikte 16. yy' a ait olduğu tahmin edilmektedir.

Yapının güney cephesinde yer alan 1. kitabeden anlaşıldığı üzere eser 1837-1838 tarihinde Osman Paşa isimli kişi tarafından onarıma tabii tutulmuştur. Eser son olarak 1969 senesinde onarım görerek son şeklini almış ve günümüze bu şekliyle ulaşmıştır [80].

[80] Çimrin, 2017: 102.

Fotoğraf 3.39 Şeyh Sinan Türbesi Güney Cephesinde Yer Alan Kitabeler

Eserin Güney cephesinde yer alan 1. Kitabede;

1-Huve'l-Baki = Kalıcı olan O' dur

2-Merd-i Haza aşari ihya eden Osman = Bu eserleri yeniden canlandıran Osman Paşa.
Nice viranlari abad eden Osman Paşa = Nice yıkılmış yerleri İmar eden Osman Paşa

3-Bunca müddetle bu türbe harab olmuş iken = Bunca zamandır bu türbe harap bir haldeyken,
Etti i'mar ani hazret-i Osman Paşa = Onu imar etti Hazreti Osman Paşa.

4-Şeyh Sinan türbesidir eyle ibadet üzere du'a = Şeyh Sinan türbesidir, ibadet gibi dua et
Ba'is-i i'marına ki'anın Haci Osman Paşa = Onun imarına sebep olan ki O Hacı Osman Paşa

5-İki yüz elli üç içere oldu bünyad = İki yüz elli üç' de yapıldı. H. (1) 253/M.1837-1838
Bareke Allah himmetine hazret-i Osman Paşa = Gayretini Allah kutlu kılsın, Hazret-i Osman Paşa
6-Sene 2 Muharrem 253

İfadeleri yer almaktadır[81].

[81] Yılmaz ve Tuzcu, 2010: 248-249.

Eserin Güney cephesinde yer alan H.999/M.1590-1591 tarihli 2. Kitabede;

1-Kullu nefsin za'ikatu'l-mevt, i summe = Her can ölümü tadacaktır. Sonra

2-İleyna türce 'ün, rahimehum Allahu = Yine bize döndürüleceksiniz. Bakanlara ve sahibine dua edenlere Allah rahmet etsin.

3-Li-men nazara ve da' a fi seneti 999 = H.999/M.1590-1591 senesinde.

Eserin Güney cephesinde yer alan 3. Kitabede;

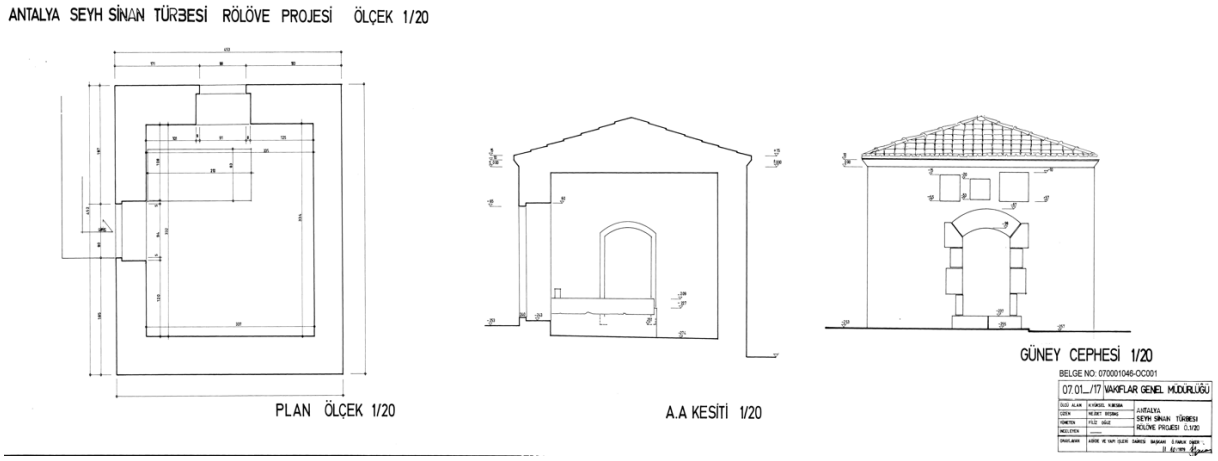
1-Sahibu'l-hayrat ve'l-hasenat

2-Akseki, Boğaz Mahallesinde Emin Ağa

3-Sene H.1337-M.1918-1919

Kitabede, Akseki Boğaz mahallesi'nde hayır ve iyilikler sahibi Emin Ağa-zadelerden Halil Ağa Oğlu Emin Ağa Sene H. 1337-M. 1918-1919 yazmaktadır[82].

Şeyh Sinan Türbesi, kare planlı olup tek mekânlıdır (Şekil 3.4). Moloz taş malzeme ile inşa edilen yapıda üst örtü birimi olarak kırma çatı kullanılmıştır (Fotoğraf 3.40). Mekâna giriş kuzey cephede yer alan basık kemer formlu kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Giriş kısmı haricinde mekânın tek açıklığı güney cephede yer alan basık kemer formlu hacet penceresidir.

Çizim 3.4 Şeyh Sinan Türbesi Plan ve Kesiti
Kaynak: VGM

[82] Yılmaz ve Tuzcu, 2010: 222-261.

Fotoğraf 3.40: Şeyh Sinan Türbesi Günümüze Ait Genel Görünüm

Eserin güney kısmında hazire bölümü yer almaktadır. Üç farklı mezar taşının bulunduğu hazire bölümü hacet penceresi ile karşılıklı şekilde konumlandırılmıştır. Hazire alanında yer alan mezarların üzeri beton dökülerek kapatılmıştır. Okunabilir durumdaki mezar taşından anlaşıldığı üzere bir kadına ait mezar olduğu ve "Aişe Hanım Ruhuna Fatiha" ibaresiyle son bulduğu görülmektedir[83].

Yapının iç mekânı dikdörtgen plan özelliği göstermekte olup oldukça sade bir görünüme sahiptir (Fotoğraf 3.41). Mekânın üst örtüsü düz ahşap tavandır. Kuzey cephede giriş açıklığı yer alırken güney cephede ise pencere açıklığı yer almaktadır. Yapının iç kısmı belirli bir seviyeye kadar ahşap lambri[84] ile kaplanmış geriye kalan kısım ise tamamen beyaz boya ile sıvanmıştır (Fotoğraf 3.42). Bundan dolayı iç mekânda herhangi bir süsleme detayı bulunmamaktadır.

İç mekânın güney kısmında, pencere açıklığının yanında yer alan ve doğu-batı doğrultusunda uzanan bir mezar bulunmaktadır. Mezar kısmında beton malzeme ve boya kullanımından dolayı yaşanan değişiklikler neticesinde asli durumuna dair bilgi edinilememektedir.

[83] Çimrin, 2017: 102.
[84] Ahşap, plastik, metal ya da başka bir iç duvar kaplaması.

Fotoğraf 3.41: Şeyh Sinan Türbesi İç Mekân Görünümü ve Mezar Kısmı

Fotoğraf 3.42: Şeyh Sinan Türbesi İç Mekân Görünümü

3.1.5. Şeyh Şücaeddin Türbesi (Antalya)

Şeyh Şüca adıyla anılan eser, Antalya il Merkezi, Çaybaşı mahallesi'nde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.43). Eser, II. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanında yaşamış bir ahi şeyhi olan Şeyh Şücaeddin'e aittir[85].

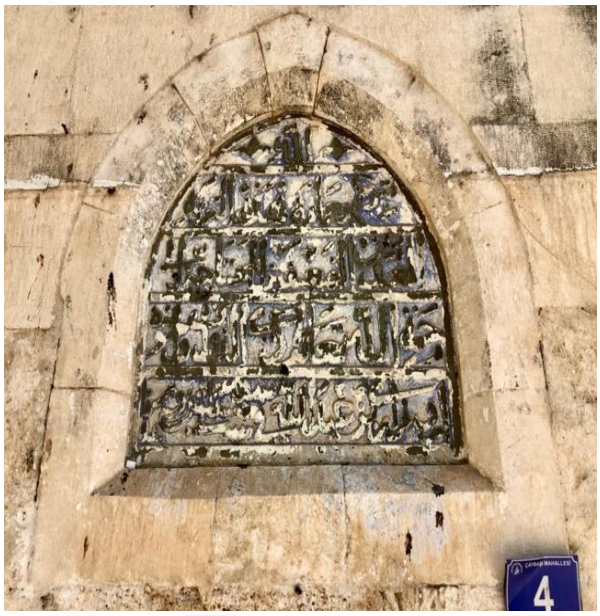

Fotoğraf 3.43 Şeyh Şücaeddin Türbesi Günümüz Öncesi Genel Görünüm
Kaynak: VGM

Eserin kuzey cephesinde yer alan giriş açıklığının, iki yanında kalacak şekilde konumlandırılmış iki adet sivri kemerli niş bulunmaktadır. Giriş kısmının batı tarafında yer alan niş içerisinde Kur'an-ı Kerim'den Tevbe Suresi'nin 18. Ayeti yer alırken giriş kısmının doğu tarafında yer alan niş içerisinde ise beş satır halinde yazılmış mermer inşa kitabesi bulunmaktadır[86] (Fotoğraf 3.43 – 3.44).

Eserin kuzey cephesinde yer alan inşa kitabesinden anlaşıldığı üzere H.630/M.1231-1233 tarihinde Abdullah oğlu Türkeri ez-Zevvak ve erkek kardeşi tarafından inşa edilmiş bir yapı olduğu görülmektedir[87].

[85] Erten, 1940: 62.
[86] Önkal, 1977: 254.
[87] Yılmaz ve Tuzcu, 2010: 172.

Fotoğraf 3.43 – 3.44 Şeyh Şücaeddin Türbesi Kuzey Cephesinde Yer Alan Kitabeler

Giriş açıklığının sol tarafında yer alan inşa kitabesinde;

1-L'illâhi = Allah için

2-Teberra'a bi-'imâreti hâzihi't-urbe = Bu türbenin yapımını,

3-el-'Abdeyn ed-Da'ifeyn el-Muhtâceyn ila

4-Rahmeti'llâhi Te'âlâ, Türkeri ez-Zevvâk ve ehühu … Ebu' Abdillah, fi seneti selâsine bağışladı.

Yüce Allah' ın rahmetine muhtaç, zayıf kullar Türkeri ez-Zevvak ve kardeşi …

Ebu Abdullah 630 senesinde bağışladı.

Giriş açıklığının sağ tarafında yer alan kitabede;

1-İnnemâ = 1,2: Allah' ın mescitlerini ancak

2-ya'muru mesâcide' llâhi men

3-Amene bi' llâhi ve' l-yevmi' l-âhiri ve ekâme = Allah'a ve ahiret gününe iman eden,

4-Es-salâte ve âte' z-zekâte ve lem yahşa illa' llâhe = Namazı dosdoğru kılan ve zekâtı veren, Allahtan başka kimseden korkmayanlar imar eder.

5-Fe- 'asâ ulâ' ike en yekünü min el-muhtedin.= Umulur ki onlar doğru yola erenlerden olur. (Kur' an-ı Kerim, et-Tevbe Suresi: 18.Ayet)

İfadeleri yer almaktadır[88].

[88] Yılmaz ve Tuzcu, 2010: 171-172.

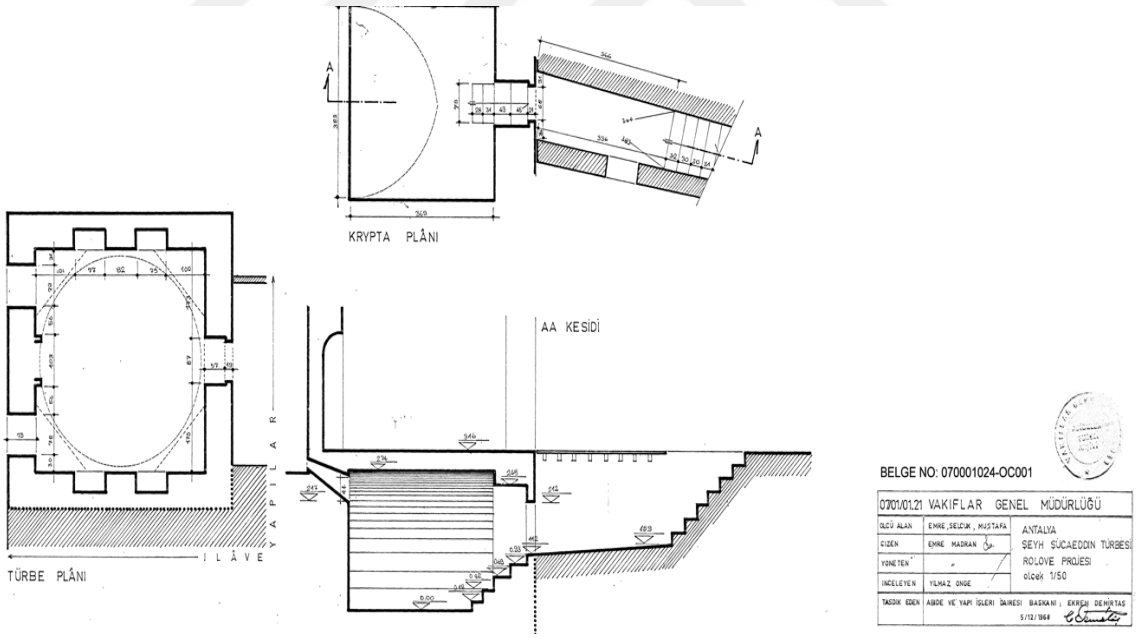
Eser 1969 ve 2010 yıllarında V.G.M tarafından onarım görerek son şeklini almış ve günümüze bu şekliyle ulaşmıştır[89].

1969 onarımında tamamı kesme taştan yapılmış olan eserin zemin seviyesinden belirli bir kısma kadar olan duvarları orijinal durumda iken geriye kalan kısım ise aslına uygun olarak onarıma tabi tutulmuştur[90].

2010 Senesinde V.G.M tarafından gerçekleştirilen onarım çalışmalarında eserin kuzey cephesinde yer alan ahşap ve sac sundurma yapı bünyesinden kaldırılarak eserin asli görünümüne erişmesi sağlanmıştır[91].

Eser, düzgün kesme taş, moloz taş, ve mermer malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Giriş açıklığı, lento taşı ve kitabe levhasında mermer; yapının diğer bütün bölümlerinde düzgün kesme taş ve moloz taş malzeme kullanılmıştır.

Eser, kare planlı ve iki katlı olup üst kat mescit işlevi üstlenirken alt kat mezar odası olarak tasarlanmıştır (Şekil 3.5). Eser kübik bir gövdeye sahip olmakla birlikte iç kısımda kubbe dış kısımda ise cepheyi çepeçevre dolaşan pahlı bir saçak silmenin üzerine, alaturka kiremitli piramidal çatı ile örtülüdür (Fotoğraf 3.45-3.46).

Çizim 3.5 Şeyh Şücaeddin Türbesi Plan ve Kesiti
Kaynak: VGM

[89] Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, 1983: 573.
[90] Armağan, 2004: 24.
[91] V.G.M

Fotoğraf 3.45. Şeyh Şücaeddin Türbesi Kuzey Cephe Görünümü

Fotoğraf 3.46 Şeyh Şücaeddin Türbesi

Mescit ve Cenazelik Kısımlarının Dış Cepheden Görünümü

İki bölümden oluşan yapının mescit bölümüne erişim, kuzey cephenin orta kısımda yer alan ve düzgün kesme taş malzeme ile oluşturulmuş basık kemerli bir giriş açıklığı aracılığıyla sağlanmaktadır.

Eserin mescit olarak kullanılan üst katı, 5.80 m. X 5.80 m. ölçülerinde kare planlı bir mekân özelliği göstermekte olup üstü kubbe ile örtülüdür. Kubbeye geçiş elemanı olarak sivri kemerli tromp kullanılmıştır (Fotoğraf 3.46).

Mescit bölümünün; güney cephesinde iki, doğu cephesinde iki ve batı cephesinde iki pencere açıklığı bulunmakta olup yapının dış cephesinde dikdörtgen bir görünüme sahipken içerde basık kemerli bir yapıya sahiptir.

Mescit bölümünün güney cephesinde, giriş açıklığı ile aynı aks üzerinde yer alan, mermer malzemeden yapılmış mihrap nişi bulunmaktadır. Mihrap bölümü 2010 senesindeki onarımdan önce tamamen beyaz boya ile kaplanmış durumdadır. Onarım çalışmaları neticesinde mihrap üzerinde yer alan beyaz boya eserden tamamen arındırılarak asli görünümüne ulaşması sağlanmıştır.

Mihrap nişi güney cephe yüzeyinden hafif çıkıntı yapmakta olup kaval silmelerle birlikte dikdörtgen bir çerçeve içine alınmıştır. Mihrap bölümünü dikdörtgen biçimde saran silmelerin doğu ve batı kısımlarında konumlandırılmış, akantus yapraklı başlıklara sahip iki sütunce yer almaktadır. Sütunce başlıklarının bulunduğu seviyeden üç sıra şeklinde mukarnaslı kavsara yükselmektedir (Fotoğraf 3.47).

Fotoğraf 3.46 Şeyh Şücaeddin Türbesi Mescit Katından Görünüm

Fotoğraf 3.47 Şeyh Şücaeddin Türbesi Mescit Katı Güney Cephe

Eserin cenazelik katına, kuzeybatı köşesinde yer alan kare biçimli kapaklı bir açıklık vasıtasıyla erişilmektedir. Cenazelik katı zemin seviyesinin altında yer almakta olup 10 basamaklı bir merdiven aracılığıyla mekâna geçiş sağlanmaktadır (Fotoğraf 3.48).

Cenazelik bölümüne açılan giriş kısmı iki kademeli olarak tasarlanmış olup dış bölümde yer alan açıklık dikdörtgen bir forma sahipken iç kısımda yer alan açıklık ise basık kemerli bir görünüme sahiptir. Cenazelik kısmı kuzey-güney istikametinde uzanan kareye yakın dikdörtgen planlı bir yapı olmakla birlikte üst örtü birimi olarak sivri kemerli bir beşik tonoz kullanılmıştır (Fotoğraf 3.49).

Cenazelik bölümü tamamen sıva ile kaplanıp üzeri boyandığından dolayı mimari ve süsleme bakımından herhangi bir detaya rastlanılmamıştır. Ancak Hakkı Önkal'dan edinilen bilgiler doğrultusunda cenazelik katına ait olan tonoz bölümünün kesme taşlarla inşa edildiği ve zemine ait kısmın tuğla malzeme ile kaplı olduğu anlaşılmaktadır[92].

Cenazelik bölümünün güney cephesine yakın bir konumda bulunan ve doğu-batı istikametinde uzanan sanduka, mermer malzeme ile yenilenerek günümüze ait bir mezar görünümünü almıştır (Fotoğraf 3.50).

[92] Önkal, 1977: 254.

Hakkı Önkal'dan edinilen bilgiler doğrultusunda sandukanın yenilenmeden önce şahide kısmı, antik bir sütun başlığının kavuk tarzında oyulmasıyla elde edilmiştir. Sandukanın gövde kısmının ise sade bir durumda olduğu belirtilmektedir[93].

Cenazelik katı içerisindeki tek açıklık giriş bölümü ile aynı aks üzerinde bulunan ve mekânın güney cephesinde yer alan mazgal penceredir. Mekân içerisinde herhangi bir süsleme detayı bulunmamaktadır.

Şeyh Şücaeddin Türbesi süsleme bakımından sade bir yapı durumundadır. Eser bünyesinde süsleme öğesi bulunan tek unsur mihrap bölümü olup bunun dışında süsleme öğesine rastlanılmamaktadır.

Fotoğraf 3.48 Şeyh Şücaeddin Türbesi Ziyaretgâh Bölümüne İniş

[93] Önkal, 1977: 254.

Fotoğraf 3.49 Şeyh Şücaeddin Türbesi Ziyaretgâh Bölümü

Fotoğraf 3.50 Şeyh Şücaeddin Türbesi Ziyaretgâh Bölümü İç Mekân Detay

3.1.6. Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi (Antalya)

Eser, Antalya il merkezi, Kaleiçi'nde, Yivli Minare Külliyesi'nin bulunduğu bölgede yer almaktadır. Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Antalya Mevlevihanesi'nin doğu kısmında yer alan teraslı bir alanda bulunmaktadır (Fotoğraf 3.51).

Fotoğraf 3.51 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Günümüz Öncesi Görünüm
Kaynak: VGM

Eser Vakıflar Genel Müdürlüğünce 1964 yılında ve sonrası dönemlerde onarım geçirmiş olup yapılan onarımlar esnasında panoları tamamen yenilenmiştir[94].

Eserin yapım tarihi ve banisi hakkındaki bilgiler güneybatı cephesinde yer alan portal kısmındaki mermer kitabede belirtilmektedir. Kitabeye göre H. Şaban ayı sonları H.779/M.1377 Aralık tarihinde Yunus Bey oğlu Mahmud oğlu Mehmet tarafından merhum oğlu Ali için inşa ettirildiği bilgisi bulunmaktadır[95].

Eser, düzgün kesme taş ve mermer malzeme kullanılarak inşa edilmiştir (Fotoğraf 3.52). Portal ve kitabe levhasında mermer tercih edilirken yapının diğer bütün bölümlerinde düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Eser, kare kaide üzerinde yer almakta olup sekizgen gövdeli bir yapıdır (Şekil 3.6). İç kısımda kubbe dışta ise sekizgen piramidal külahla örtülüdür. Gövdenin üst kısmını

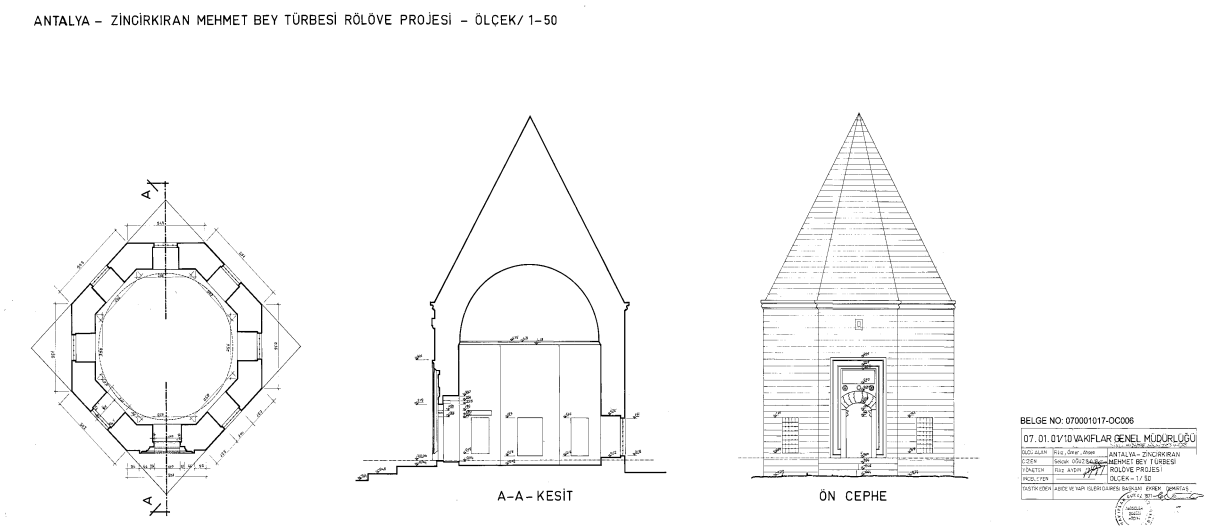
[94] V.G.M
[95] Yılmaz ve Tuzcu, 2010: 201.

sınırlandırarak gövde ile saçak kısmını birbirinden ayıran profilli saçak kornişi bütün cepheleri dolaşmaktadır.

Fotoğraf 3.52 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Genel Görünüm

Sekizgen gövdenin güneybatısında dikdörtgen bir niş içine alınan giriş kapısı; güney, güneydoğu, doğu, kuzeydoğu, kuzey, kuzeybatı ve batısında ise dikdörtgen forma sahip yedi pencere açıklığı bulunmaktadır.

Çizim 3.6 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Plan ve Kesiti
Kaynak: VGM

Eserin en hareketli bölümü, portalin bulunduğu güneybatı cephesidir. Portal zeminden biraz yüksekte yer alır ve üç basamakla ulaşılır. Portal kütlesi beden duvarından hafif çıkıntı teşkil etmekte olup en dış kısmında yer alan düz bir silme ile çevrilerek dikdörtgen bir niş meydana getirmektedir. Düz silme ile bitişik şekilde bulunan iç bükey profilli bordür, sonrasında pahlı ikinci bir silme ile birlikte portal kütlesi iç kısma doğru kapanmaktadır (Fotoğraf 3.54-55).

Portal bölümünde yer alan giriş kapısı basık kemerli bir forma sahip olup kemer kısmı birbirine geçmeler yapacak şekilde tasarlanmıştır. Basık kemer ile pahlı ikinci silme arasındaki yüzey oyma tekniğiyle bezenmiş olup dikdörtgen panolarla süsleme yapılmış iki satırlık nesih kitabe bulunmaktadır (Fotoğraf 3.56).

Basık kemer ile pahlı ikinci silme arasında yer alan yüzey üzerinde üç adet rozet bulunmaktadır. Söz konusu rozetlerden köşelere yerleştirilmiş olanlar süslenmiş, kemer kilit taşının tam üstüne denk gelen orta kısımdaki ise sade bırakılmıştır (Fotoğraf 3.56).

Fotoğraf 3.54 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Portal Genel Görünüm

Fotoğraf 3.55 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Portalinden Detay

Fotoğraf 3.56 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Kitabesi

Eserin güneybatı cephesindeki giriş kısmında yer alan mermer kitabede:

1-Kullu şey'in hâlikun illâ vechehu emere bi-inşâ hâzihi'l kubbeti'ş-şerife el-emir murebbi'l- 'ulemâ ve 'l-fukarâ, mubârizu'd-Devle ve' d-Dunyâ ve' Din
2-Muhammed b. Mahmûd b. Yûnus Bey, -Hallede mulkehu ve şerrefe turâbuhu- el-merhûm el-ma'sûm Emîr-zâde ' Alî nevvere Allâhu darîhahu- fî evâhiri Ṣa'bân senete tis'in ve seb'în ve seb'î mi' e.

1-Onun yüce zatından başka her şey yok olacaktır. Bu değerli kubbenin yapımını, bilginlerin ve fakirlerin gözeticisi, devletin, dünyanın ve dinin cengâveri,
2-İsanların en değerlisi olan Emîr- zâde Ali'nin – Allah kabrini nurlandırsın- dostu Emîr Muhammed b. Mahmud b. Yunus emretti. Mülkü kalıcı olsun Şaban ayının sonlarında sene, 779 (M.1377 Aralık)
İfadeleri yer almaktadır[96].

Portalin kuzeybatı tarafında yer alan çökertme rozetin ortasına her koluna bağlanan, biri açık biri kapalı altı kollu bir yıldız oluşturulmuştur. Dikey eksende bir üçgen şema çizen palmetlerin açık olanlarının arasına karşılıklı birer rumi yerleştirilerek madalyon oluşturulmuştur (Fotoğraf 3.57).

Portalin güneydoğu tarafında yer alan oyma teknikli rozet motifi bir yıldızdan gelişmektedir. Burada kompozisyon diğerine kıyasla daha plastik özelliklere sahip olan yıldızın her kolundan gelişen sekiz palmetten oluşturulmuştur. Dışta birbirlerine bir çift "C" kıvrımlı dalla bağlanan bu palmetlerin taç yaprakları örgü biçiminde göbekteki yıldızın kollarına bağlanmaktadır (Fotoğraf 3.58)[97].

[96] Yılmaz ve Tuzcu, 2010: 201.
[97] Barışta, 1998: 146.

Fotoğraf 3.57-3.58 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Portalden Süsleme Detayları

Portalin üzerinde, cephenin ortasında kalacak biçimde olup saçak kısmına yakın bir seviyede bulunan dikdörtgen bir pano yer almaktadır. Dışa doğru taşıntı yapan panoda dikey eksende gelişen bir halka bulunmaktadır. Yekpare taştan oyulmuş bir kulp ve halka görünümündeki bu parçanın üst kısmı palmet motifi ile süslenmiştir (Fotoğraf 3.59). Halka görünümündeki bu parçanın, türbenin banisi olan Mübarizeddin Mehmet Bey'in Antalya'nın 1373 yılında Lusignanlar'dan geri alınışı sırasında gösterdiği başarı nedeniyle kendisine izafe edilen "Zincirkıran" lâkabının sembolik bir ifadesi olduğu iddia edilmektedir[98].

Eserin güney cephesinde kabartma biçiminde işlenmiş, bitkisel kompozisyon ile süslü olan dikdörtgen bir pano yer almaktadır. Gövde kısmı kapalı bir palmet, ağız kısmı ise açık palmet şeklinde olup iki tarafı "C" kıvrımlı yapraklarla bezenmiş durumdadır (Fotoğraf 3.60).

Eserin güneydoğu cephesinde saçağa yakın seviyede süsleme unsuru olan rozet bulunmaktadır. Bitkisel bir kompozisyon ile işlenmiş durumda olan rozet, merkezine yerleştirilmiş yıldız motifinden gelişen biri kapalı, biri açık sekiz palmetten oluşmaktadır[99]. Merkezde, kenarları dışbükey sekiz köşeli yıldızın etrafına dizilen lotusların taç yaprakları rumilerle bağlanmakta ve bağlantı yerlerinde de birer palmet motifi yer almaktadır (Fotoğraf 3.61).

[98] Yılmaz, 2002: 41.
[99] Barışta, 1998: 146.

Fotoğraf 3.59-3.60 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Güney-Batı ve Güney Cephede Yer Alan Süsleme Detayı

Eserin doğu cephesinde yatay dikdörtgenden oluşan bir pano bulunmaktadır. Pano içerisinde dikey eksende iki palmet ve rumilerle devam eden motif, yatay eksende karşılıklı şakayık şeklinde sonlanmaktadır (Fotoğraf 3.62).

Eserin kuzey cephesinde yer alan süsleme eşkenar bir dörtgen içine alınmış geometrik bir kompozisyondan ibarettir. Sırtları "V" şeklinde yivlenmiş şeritlerin meydana getirdiği kompozisyonun ana elemanı ortadaki sekiz köşeli yıldızdır (Fotoğraf 3.63)[100].

Eserin kuzeydoğu cephesinde dikdörtgen pano içerisine alınmış, geometrik süsleme tezyinatına sahip bir madalyon bulunmaktadır. Derin oyma tekniğiyle elde edilen sekiz kollu yıldız motifi madalyon yüzeyini kaplayacak şekilde tasarlanmıştır (Fotoğraf 3.64).

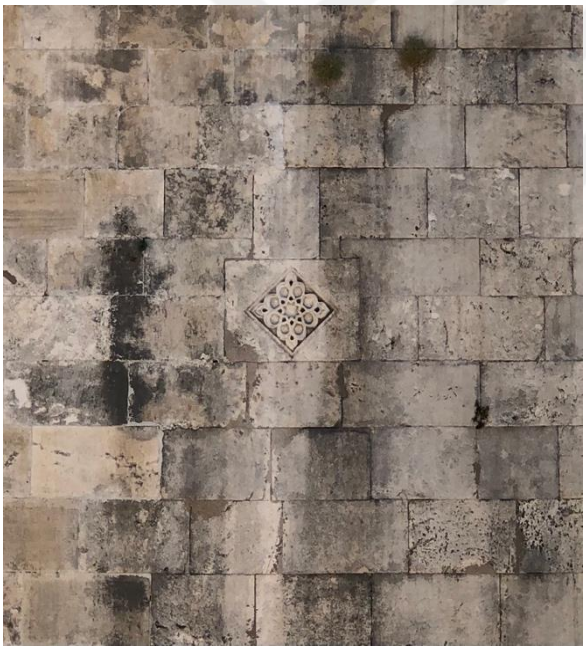
Eserin kuzeybatı cephesinde yer alan dikey durumdaki dikdörtgen pano palmet motifi ile bezenmiştir. Üst kısımda çintemani motifi ile taçlanmış olan palmet motifinin iç kısmı rumi ve palmetlerle doldurulmuştur (Fotoğraf 3.65)[101].

Eserin batı cephesinde yer alan palmet motifi derin oyma tekniği ile yapılmış olup palmet ve rumilerden meydana gelen bitkisel bir kompozisyon oluşturulmuştur. Dışta bir çerçeve oluşturan palmet motifinin alt ve üst uçlarında ise çintemani motifi kullanılmıştır (Fotoğraf 3.66).

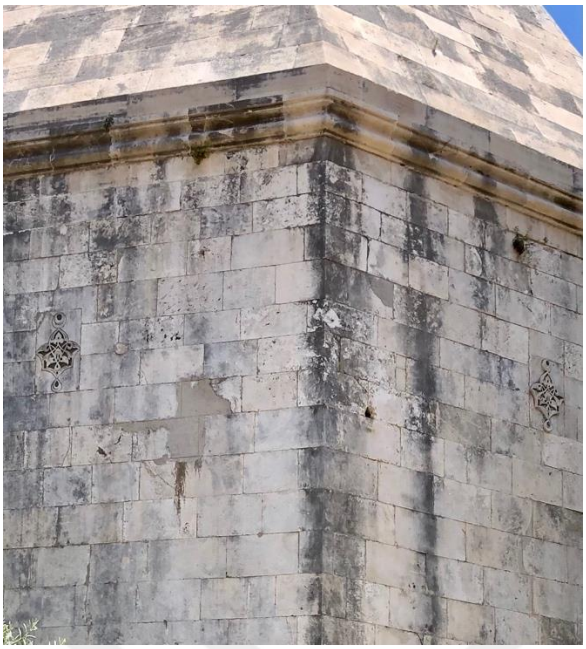
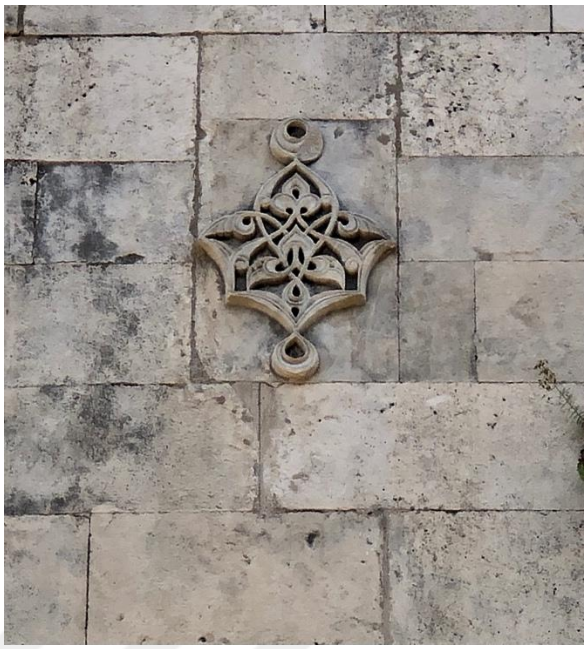
[100] Yılmaz, 2002: 41.
[101] Barışta, 1998: 149.

Fotoğraf 3.61-3.62 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Güney-Doğu ve Doğu Cephesinde Yer Alan Süsleme Detayı

Fotoğraf 3.63-3.64 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Kuzey ve Kuzey-Doğu Cephesinde Yer Alan Süsleme Detayı

Fotoğraf 3.65-3.66 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi Kuzey-Batı ve Batı Cephesinde Yer Alan Süsleme Detayı

Eserin iç mekânı sekizgen plan özelliği göstermekte olup oldukça sade bir görünüme sahiptir. Eser dış kısımda piramidal sekizgen külah ile örtülü iken iç mekânın örtüsü kubbe biçiminde tasarlanmıştır. Mekânın güneybatı cephesinde yer alan basık kemerli giriş açıklığı haricinde güney, güneydoğu, doğu, kuzeydoğu, kuzey, kuzeybatı ve batısında dikdörtgen forma sahip derinlemesine niş şeklinde pencere açıklıkları bulunmaktadır. Doğu, güneydoğu ve batı kısımlardaki pencerelerin üst kısımlarında, lento taşına benzer panolar yer almakta olup üzerlerinde Kur'an-ı Kerim' den Âl-i İmran suresi ve hadisler yer almaktadır. Zemin kısmı kare formlu tuğlalarla kaplı olup iç mekân tamamen boyandığından ötürü herhangi bir süsleme detayı bulunmamaktadır (Fotoğraf 3.67-3.68).

Eserin iç mekân merkezinde doğu-batı istikametinde yerleştirilmiş üç adet mezar bulunmaktadır. Orta kısımda yer alan sanduka diğer iki sandukaya göre daha uzun ve geniş durumdadır. Günümüze asli halini yitirerek ulaşan sandukaların, uç kısımları pahlı ve haç şeklinde Selçuklu çinileriyle kaplı olduğu fakat günümüze ulaşamadığı belirtilmektedir. Sandukalardan ikisinin kesin olmamakla birlikte Mübarizüddin Mehmet Bey ve oğlu Ali'ye diğerinin ise Mevlevi Şeyhi Mustafa Efendi'ye ait olduğu ifade edilmektedir[102].

[102] Tuncer, 1991: 48.

Fotoğraf 3.67 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi İç Mekân

Fotoğraf 3.68 Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi İç Mekân

Eser hakkında ilk defa 1455 tarihli tahrir defterinde bahsedilmektedir. 2120 akçe olan geliri hamam, bahçe ve kervansaray gibi kalemlerden meydana gelmektedir. 1530 tarihli tahrir defterinde ise eserden tekrar bahsedilmekte olup 2170 akçe geliri olduğu ve bu gelirin mukata'a-i hamam, bahçe, icare-i zeminha, mukata'a-i asiyâb ve icare-i dekâkin kalemlerinden meydana geldiği ifade edilmektedir. Eser 1567 tarihli evkaf defterinde de yer almakta olup gelir kalemleri değişmemiştir[103].

3.1.7. Akşebe Türbesi (Alanya)

Eser, Alanya Kalesi Hisariçi mahallesinde yer almakta olup; Süleymaniye Camii, Bedesten ve Arasta yapı topluluğu ile aynı alan içerisinde bulunmaktadır. Akşebe Mescidi ve Türbesi İç Kale bölümünün doğu kısmında yer alacak şekilde meyilli bir arazi üzerine inşa edilmiştir (Fotoğraf 3.69).

Fotoğraf 3.69 Akşebe Mescidi ve Türbesi Genel Görünüm

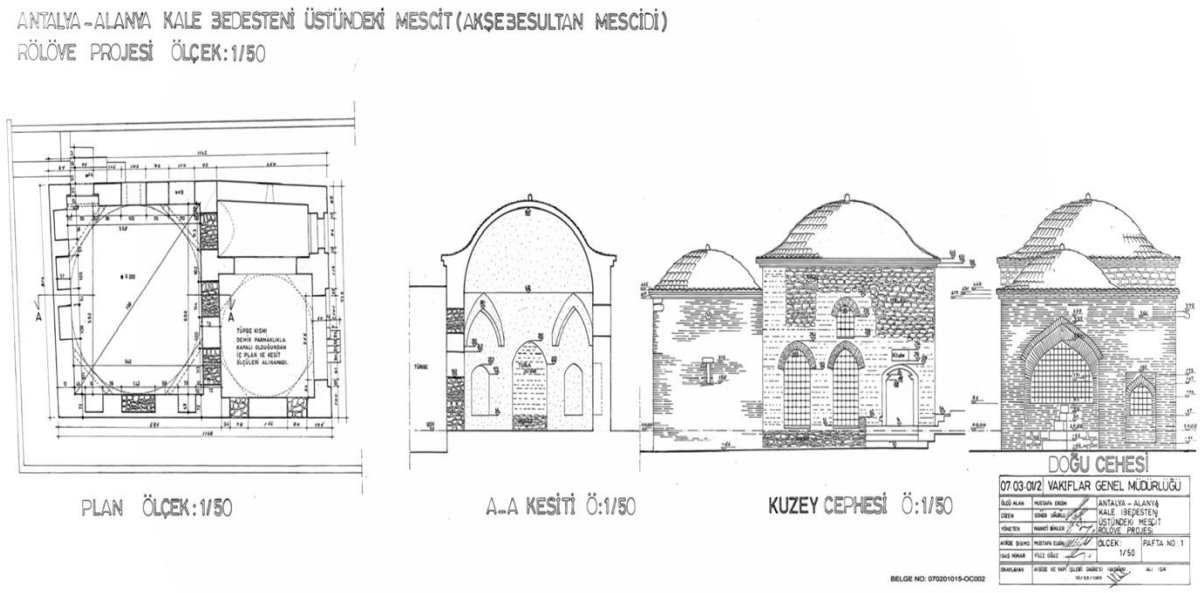
Eser günümüze Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından çeşitli onarımlar geçirerek ulaşmıştır. Eserin yapım tarihi ve banisi hakkındaki bilgiler mescit bölümünün kuzey cephesinde bulunan basık kemerli giriş kapısının üzerindeki mermer kitabede belirtilmektedir.

[103] Karaca, 1997: 348.

Kitabeye göre mescit I. Alâeddin Keykubad döneminde 628 H. 1230 M. yılında Akşebe tarafından yaptırılmıştır[104]. Esere ait ikinci bir kitabe, Tophane mahallesinde yer alan Andızlı Camisi'nin kuzey duvarında bulunmaktadır. Kitabede "Allah'ın rahmetine muhtaç, zayıf kul Akşebe" ifadelerinden yola çıkarak bu kitabenin Akşebe Türbesi'ne ait olduğu anlaşılmaktadır[105].

Eser moloz taş, tuğla ve mermer malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Kemer, tonoz, kapı ve pencere açıklıklarında tuğla malzeme tercih edilirken kitabe ve giriş kapısının kemer kısmında ise mermer malzeme kullanılmıştır (Fotoğraf 3.70).

Eser dikdörtgen planlı olup iki farklı kütlenin birleşiminden oluşmaktadır. İlk kısım, giriş açıklığının yer aldığı kare planlı bölümken ikinci kısım ise kuzeyde, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen birim ile güneyde yer alan kare birimden meydana gelen dikdörtgen planlı mekândır (Şekil 3.7). Eserin batı ve güneydoğu kısmında yer alan kare planlı mekânlarda üst örtü birimi olarak alaturka kiremitlerle kaplı kubbe kullanılmakta olup kuzeydoğu bölümünde yer alan dikdörtgen planlı mekânda ise üst örtü birimi olarak beşik tonoz kullanılmıştır.

Çizim 3.7 Akşebe Mescit ve Türbe Planı
Kaynak: VGM

[104] Konyalı, 2011: 287.
[105] Önkal, 1977: 414.

Eserin mescit ve türbe olarak nitelendirilen bölümleri iki ayrı mekân olarak değerlendirilmekte olup türbe bölümünün yapım tekniği ve mimari elemanları dikkate alındığında sonradan eklendiği anlaşılmaktadır.[106].

Eserin kuzeybatı tarafında yapıdan bağımsız bir konumda köşeleri pahlı minaresi yer almaktadır. Gövde, pabuç ve basamaklarda tuğla malzeme, kaide bölümünde ise taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir (Fotoğraf 3.70). Minarenin gövde kısmı haricindeki bölümleri günümüze ulaşamamıştır. Gövde üzerinde yer alan dört ve altı köşeli çinileri ise zaman içerisinde tahrip olarak ortadan kalkmıştır[107].

Fotoğraf 3.70 Akşebe Mescidi ve Türbesi Kuzey-Batı Yönünde Yer Alan Minareden Görünüm

Eserin kuzey cephesinde yer alan basık kemerli giriş kapısı haricindeki bütün açıklıkların tamamı sivri kemerli olarak tasarlanmıştır. Kuzey cephenin batı köşesinde giriş kapısı ve iki sivri kemerli açıklık yer almakta olup bu açıklıkların hemen üst kısmında pencere işlevi gören sivri kemerli bir açıklık daha yer almaktadır.

Basık kemerli giriş kapısının üzerinde yedi satırlık bir kitabe bulunmaktadır (Fotoğraf 3.71). Dikdörtgen bir niş içine üç parça olarak yerleştirilen kitabenin, ilk iki satırını teşkil eden bölümü hem taş cinsinin farklılığı hem de yazı biçiminin aynı olmamasından ötürü sonradan yerleştirilmiştir.

[106] Önkal, 1977: 412.
[107] Konyalı, 2011: 287.

Fotoğraf 3.71 Akşebe Mescidi ve Türbesi Kitabesi

Eserin kuzey cephesindeki giriş kısmında yer alan kitabede:

1.Allahu ya'lemu gaybe

2.es-Semavatı ve'arz

3.İnne ma Yamuru mesacida'llahi

4.Men amene bi'l-llahi ve'l Yevmi'l Ahiri

5.fi eyyami's-Sultani'l a'zam Alaüd-Dünya ve'd-Din

6.el-Abdu'z –Zarif el- muhtac ila rahmeti'l-llahi te'ala Akşebe

7.Bitarih senete semane ve işrine sitte mi'e

1.Allah yerlerin ve göklerin bilir gaybını,

2.Semaların ve Arzın

3.4-Kim Allah'a ve Ahret gününe inanırsa Allah'ın mescitlerini imar eder.

5.Sultan'ı azam Ala ud-dünya ved-din devrinde

6.Aciz köle Allah' ın rahmetine muhtaç Akşebe

7.Tarih, sene H. 628

İfadeleri yer almaktadır[108].

[108] Şahin, 2010: 40.

Eserin güney cephesinde yan yana üç kemer açıklığı bulunmaktadır. Orta kısımda yer alan yarım daire şeklinde olup tuğla ve moloz taş malzeme ile doldurulmuştur. Bu kemer açıklığının iki yanında sivri kemerli açıklıklar yer almakta ve benzer şekilde içleri doldurulmuş durumdadır (Fotoğraf 3.72). Güney cephenin doğu kısmında tuğla malzeme ile oluşturulmuş iki açıklık bulunmakta olup yay hatlarına kadar moloz taş malzeme ile doldurulmuştur.

Fotoğraf 3.72 Akşebe Mescidi ve Türbesi Güney Cephesinden Görünüm

Eserin doğu cephesinde üç açıklık bulunmaktadır. Doğu kenarının kuzey köşesine yakın bir konumda açılmış olan ve dikdörtgen bir çerçeve içerisine yerleştirilmiş sivri kemerli açıklık türbe bölümüne giriş kapısını ihtiva etmektedir. Kuzey köşede yer alan giriş kapısı üzerinde ise mazgal pencere bulunmaktadır. Türbeye aynı zamanda bahsedilen cephenin doğu kenarındaki geniş sivri kemerli açıklıktan da girildiği, bu açıklığın önünde bulunan dört basamaklı taş merdivenden anlaşılmaktadır (Fotoğraf 3.73)[109].

Eserin batı cephesinde pencere işlevi gören sivri kemerli bir açıklık bulunmaktadır. Beden duvarının orta kısmında yer alan pencere açıklığı tuğla malzeme ile oluşturulmuştur (Fotoğraf 3.74).

[109] Önkal, 1977: 411.

Fotoğraf 3.73 Akşebe Mescidi ve Türbesi Doğu Cephesinde Yer Alan Giriş Açıklığı

Fotoğraf 3.74 Akşebe Mescidi ve Türbesi Batı Cephesinde Yer Alan Pencere Açıklığı

Eserin içerisine kuzey cephenin batı köşesinde yer alan basık kemerli bir giriş kapısı ile dâhil olunmaktadır. İki farklı yapı kütlesinin birleşiminden oluşan eserin batı bölümünde yer alan bu mekân kare planlı olup kubbe ile örtülüdür. Kubbeye geçiş tromp aracılığıyla sağlanmaktadır (Fotoğraf 3.75).

Fotoğraf 3.75 Akşebe Mescidi ve Türbesi Batı Mekân İç Mekânı
Kaynak: Şahin, 2010: 27.

Mekânın kuzeybatı köşesinde yer alan basık kemerli giriş kapısı haricinde yine aynı cephesinde olmak üzere sivri kemerli iki pencere açıklığı yer almaktadır (Fotoğraf 3.76). Batı cephesinin orta bölümünde ise küçük bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Mekânın doğu cephesi diğer bölümlerle ortaklık teşkil eden cephe olmakla birlikte bünyesinde üç adet sivri kemerli açıklık bulunmaktadır. Güney bölümüne yakın kısımda yer alan iki açıklık pencere işlevi üstlenirken kuzey bölümünde yer alan açıklık ise mekânlar arası geçiş kapısı olarak tasarlanmıştır (Fotoğraf 3.77).

Mekânın güney cephesinde iki, batı cephesinde ise üç adet derinlemesine sivri kemerli niş yer almaktadır. Zemin kısmı kare formlu tuğlalarla kaplıdır. Mekânın bütününe 2005-2009 yılları arasında sıva işlemi uygulandığından dolayı orijinal süsleme detayları bütüncül anlamda incelenememiştir[110].

[110] VGM

Fotoğraf 3.76 Akşebe Mescidi ve Türbesi Batı Mekân Kuzey Cephesi

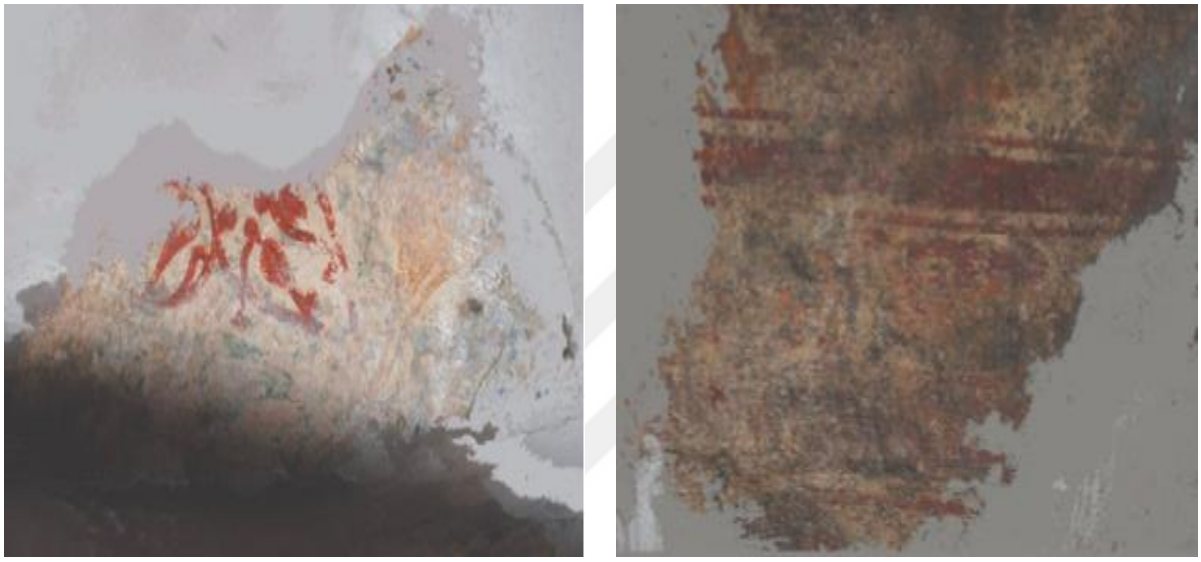
Kaynak: Şahin, 2010: 27.

Fotoğraf 3.77 Akşebe Mescidi ve Türbesi Batı Mekân Doğu Cephesi

Kaynak: Şahin, 2010: 27.

Mekânın doğu duvarının orta kısmında ve kuzeydoğu trompta yer alan süsleme detayları, sıva işlemi sırasında ilgili yüzeylerin açık bırakılması neticesinde incelemeye tabi tutulmuştur. Kuzeydoğu trompta net olmamakla birlikte sarı, kırmızı ve yeşil kök boya ile yapılmış bitkisel motifler bulunmaktadır. Doğu duvarında zemin seviyesinden 2 m. yükseklikte kırmızı şeritli bir bordür bulunmakta olup bordür içerisinde sarı, kırmızı ve yeşil renklerin hakim olduğu bitkisel bezeme şeridi yer almaktadır (Fotoğraf 3.78-3.79). Duvarın üst köşesinde dairesel form biçiminde oluşturulmuş olan iç içe geçen sarı, kırmızı ve yeşil renklerde geometrik süsleme detayı bulunmaktadır (Fotoğraf 3.80-81).

Fotoğraf 3.78-79 Akşebe Mescidi ve Türbesi Süsleme Detayları
Kaynak: Şahin, 2010: 28-29.

Fotoğraf 3.80-81 Akşebe Mescidi ve Türbesi Süsleme Detayları
Kaynak: Şahin, 2010: 28-29.

Mekânın kuzeydoğu tarafında yer alan ve doğu-batı istikametinde uzanan dikdörtgen planlı ve beşik tonozlu geçiş alanı bir koridor görevi üstlenerek iki farklı bölümü birbirine bağlamaktadır. Dikdörtgen planlı mekânın kuzey duvarında zemin kotuna yakın bir vaziyette yan yana sıralanmış beş adet sivri kemerli niş bulunmaktadır. Niş sırasının 50 cm. üstünde orta kısma yakın bir seviyede ise bir adet mazgal pencere yer almaktadır. Mekânın doğu duvarında basık kemerli bir çerçeve içerisine yerleştirilmiş olan sivri kemerli açıklık geçmiş dönemlerde türbeye giriş kapısı olarak kullanılmışsa da günümüzde demir parmaklıklarla kapatılmış durumdadır. Sivri kemerli açıklığın üst bölümünde ise bir adet mazgal pencere bulunmaktadır. Mekânın güney bölümünde yer alan tuğlalarla örülmüş geniş sivri kemerli açıklık ise yapının son bölümünü ihtiva eden kare planlı, kubbeli alana geçişi sağlamaktadır (Fotoğraf 3.82-83).

Dikdörtgen planlı bölümle kare planlı mekânı ayıran büyük sivri kemerli açıklığın altında doğu-batı istikametinde uzanan farklı boyutlara sahip iki adet sanduka bulunmaktadır. Günümüzde yer yer kırıkları bulunan ve bir hususiyet göstermeyen sandukanın geçmiş dönemler içerisinde çinilerle kaplı olduğu bilinmekte olup çinilerin bugün ki akıbetine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (Fotoğraf 3.84)[111]. Doğu-batı istikametinde uzanan sanduka üzerinde füzenle işlenmiş, latin yelkenli basit bir tekne tasviri yer almaktadır (Fotoğraf 3.85). İşlenen gemi tasvirinin 15-19. yüzyıllarda Osmanlı çağında yapıldığı tahmin edilmektedir[112].

Fotoğraf 3.82 Akşebe Mescidi ve Türbesi Dikdörtgen Planlı Geçiş Alanı

[111] Konyalı, 2011: 287.
[112] Bilici,2008: 22.

Fotoğraf 3.83 Akşebe Mescidi ve Türbesi Dikdörtgen Planlı Bölümün Kuzey Duvarı
Kaynak: Şahin, 2010: 30.

Fotoğraf 3.84 Akşebe Mescidi ve Türbesi Sivri Kemerli Açıklığın Altında Yer Alan Sanduka
Kaynak: Şahin, 2010: 30.

Akşebe Türbesi'ne ait bir mezar-kitabe taşı bulunmakta olup Tophane mahallesi'nde Andızlı Camisi'nin kuzey cephesinde yer almaktadır. İbrahim Hakkı Konyalı'dan edinilen bilgiler doğrultusunda, 1138 H. 1725 M. tarihlerinde Andızlı Camisi'nin onarımdan geçirildiği ve onarım sonrası Akşebe Mescidi ve Türbesi'nde yer alan mezar taşının Andızlı Camisi'ne nakledildiği ifade edilmektedir (Fotoğraf 3.86)[113].

Fotoğraf 3.86 Akşebe Mescidi ve Türbesi Sanduka Kitabesi

Andızlı Camisinin kuzey cephesinde yer alan kitabede;

Süreleri dolunca, onu ne bir saat geciktirebilirler ne de öne alabilirler.

Yer yüzünde bulunan her şey fanidir, ancak yüce ve cömert olan Rabbinin varlığı bâkidir.

Allah'ın rahmetine muhtaç, zayıf kul Akşebe

İfadeleri yer almaktadır[114].

Dikdörtgen planlı geçiş alanının kuzey bölümünü ihtiva eden duvar yüzeyi üzerinde çeşitli bezemeler yer almaktadır. Mazgal pencerenin iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş olan koyu kırmızı renklerin hâkim olduğu, çerçeveli iki adet madalyon bulunmaktadır. Kalem işi ve kazıma tekniği ile oluşturulmuş olan süsleme detayları günümüze silik izler halinde ulaşmıştır. Duvar yüzeyi üzerinde yer alan kırmızı renkli, üçlü şerit düzenlenmesi mazgal pencerenin şeklini almakta ve zemin kısmına kadar devam ederek sonlanmaktadır (Fotoğraf 3.87-88).

[113] Konyalı, 2011: 289.
[114] Önkal, 1977: 414.

Fotoğraf 3.87-88 Akşebe Mescidi ve Türbesi Dikdörtgen Planlı Mekânın Kuzey Duvarı
Kaynak: Şahin, 2010: 32.

Eserin güneydoğu tarafında yer alan kare planlı mekân esas türbe bölümü olarak nitelendirilmektedir[115]. Geniş sivri kemerli açıklık geçildikten sonra dâhil olunan mekânın üst örtü birimi kubbe olup geçiş öğesi olarak sivri kemerli tromp kullanılmıştır (Fotoğraf 3.89).

Mekân doğu duvarında yer alan geniş sivri kemerli bir açıklık aracılığıyla dışarıya açılmaktadır. Sivri kemerli bölüm sonradan demir parmaklıklarla kapatılarak ilgili kısmın dışarıyla bağlantısı kesilmiştir. Batı ve güney duvarında ikişer penceresi bulunan mekânın, batı tarafında yer alan pencere açıklıkları türbe ve mescit bölümü arasında irtibat sağlamaktadır (Fotoğraf 3.90). Güney duvarının orta bölümünde yuvarlak kemerli bir mihrap nişi bulunmakta olup zemin kısmı kare formlu tuğlalarla kaplıdır.

Mekânın üst örtü birimini oluşturan kubbenin yüzeyi kalem işi süsleme ve kazıma tekniğiyle bezenmiştir. Kubbenin merkezinde iç içe geçmiş dairelerden oluşan bir madalyon bulunmakta ve iç kısmında çarkıfelek motifi yer almaktadır. Kubbe eteğini dolaşan bordür içerisinde Bakara suresinin 255. ayeti olan "Ayet'el Kürsi" yazılı vaziyettedir (Fotoğraf 3.91-92).

[115] Önkal, 1977: 412.

Fotoğraf 3.89 Akşebe Mescidi ve Türbesi Esas Türbe Mekânı

Kaynak: Şahin, 2010: 33.

Fotoğraf 3.90 Akşebe Mescidi ve Türbesi Esas Türbe Mekânı Batı Duvarı

Kaynak: Şahin, 2010: 33.

Fotoğraf 3.91-92 Akşebe Mescidi ve Türbesi Kubbe Yüzeyinde Yer Alan Süsleme Detayları
Kaynak: Şahin, 2010: 34.

Eser iç kısımlarda oldukça sade durumdadır. Yapının iç kısımları tamamen sıvandığından dolayı herhangi bir süsleme unsuruna rastlanılmamıştır. Mevcut olan süsleme unsurları günümüze silik izler halinde ulaşmayı başarmış, yapı ve malzeme olarak özgünlüğünü büyük oranda yitirmiştir.

3.1.8. Gülefşen Türbesi-Karamanoğlu Alaeddin Bey (Alanya)

Gülefşen Türbesi adıyla anılan eser, Alanya ilçe merkezi, Oba mevkiinde bir yamaç üzerinde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.93). Eserin kitabesi bugün Alanya Müzesi envanterinde no:934'te kayıtlıdır[116]. Kitabeye göre, 775 H. 1373 M. yılında ölen Alanya Beylerinden Karamanoğlu Yusuf Bey oğlu Alaeddin Bey'e aittir[117].

Günümüze sağlam durumda ulaşmayı başaran eser bakımsızlıktan ötürü harap durumdadır. Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı ve ekibi tarafından 1990-1991 yıllarında Alanya çevresindeki İslami dönem yapılarında temizlik çalışmaları yapılmış ve bahsi geçen eser de bu çalışmalara dahil edilmiştir[118].

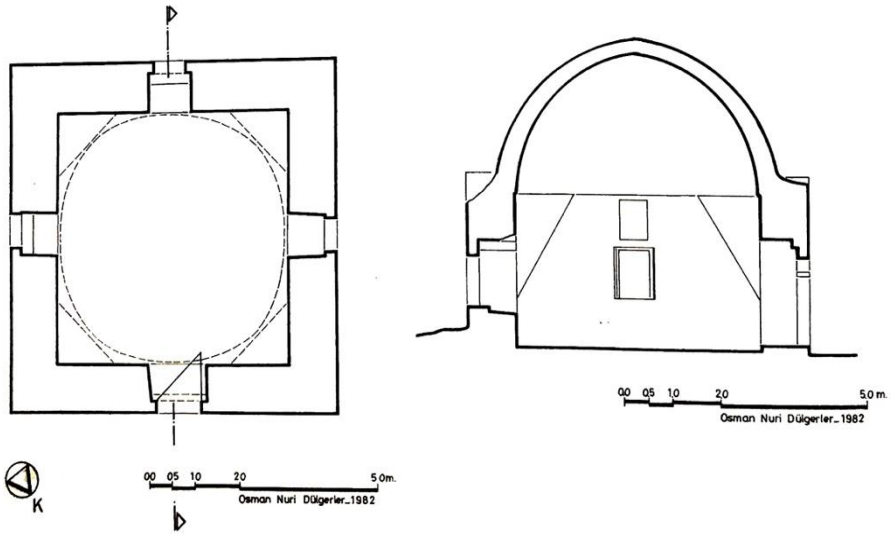
Eser, moloz taş, düzgün kesme taş ve tuğla malzeme ile inşa edilmiştir. Kubbe bölümünde tuğa, lento bölümünde düzgün kesme taş malzeme kullanılırken yapının diğer bütün bölümlerinde moloz taş malzeme kullanılmıştır.

[116] Konyalı, 2011: 351.
[117] Lloyd ve Rice,1989: 73.
[118] Dülgerler, 2006: 161.

Eser, kübik bir gövdenin kubbe ile örtülmesinden ibaret olup sade bir yapıdır (Şekil 3.8) Mekâna giriş doğu cephesinde yer alan yuvarlak kemerli kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Giriş kısmı haricinde; kuzey, güney ve batı cephesinde dikdörtgen formlu pencere açıklıkları yer almaktadır. Pencereler dıştan düzgün blok kesme taş sövelerle çerçevelenmiştir. Eserin kuzey ve batı cephesinde yer alan kalıntılardan anlaşıldığı üzere kubbe dendanlar ile çevrilmiş durumdadır (Fotoğraf 3.94).

Fotoğraf 3.93 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi Genel Görünüm

Çizim 3.8 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi Planı
Kaynak: Dülgerler, 2006.

Fotoğraf 3.94 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi
Kuzey Cephesinde Yer Alan Dendanlar

Eserin mekâna giriş bölümünü ihtiva eden açıklığın kuzey ve güney tarafında iki adet mezar bulunmaktadır. Doğu-batı doğrultusunda uzanan ve oldukça bakımsız durumda olan mezarlar hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Eserin doğu cephesinde yer alan giriş kapısı üzerinde kitabelik bölümü bulunmakta olup ilgili kitabe yapı bünyesinden düşmüş ve bir bölümü kırılmış durumdadır. Alanya Müzesi envanterinde no:934'te kayıtlı olan kitabe İbrahim Hakkı Konyalı tarafından Oba mevkiinde bir okul içerisinde bulunmuş ve transkribe edilmiştir[119].

Mermer malzeme üzerine iki satırlık basit nesih yazı ile oluşturulmuş ve kalın bir çizgi ile ikiye ayrılan kitabede; "Merhum 'Alâ' ud-dîn Bag. b. marhüm Yusuf Bag b. Karamân'ın türbesi sene 775". İfadeleri yer almaktadır (Fotoğraf 3.95-96)[120].

Eserin dış cephesi, pencerelerine çerçeve oluşturan söveler ve kubbeyi çeviren dendanlar haricinde süslemeden yoksun durumdadır. Söz konusu yapı günümüze çeşitli onarımlar geçirerek asli hali ile ulaşmayı başarmıştır.

[119] Konyalı, 2011:
[120] Lloyd ve Rice,1989: 73.

Fotoğraf 3.95-96 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi Kitabesi

Eserin iç mekânı kare planlı olup oldukça sade bir görünüme sahiptir. Eser dıştan ve içten kubbe ile örtülü durumdadır (Fotoğraf 3.97). İç mekânda, kuzey, güney ve batı cephelere açılmış boyuna dikdörtgen biçimli derinlemesine niş şeklinde üç pencere açıklığı bulunmaktadır. Kare planlı türbenin dört köşesine yerleştirilmiş olan pandantifler aracılığıyla üst örtüye geçiş sağlanmaktadır (Fotoğraf 98).

İç mekânın üst örtü birimini ihtiva eden kubbe bünyesinde çift sıra şeklinde açılmış ışık gözeleri bulunmaktadır. Mekânın batı duvarında bulunan süsleme kalıntılarından yola çıkarak kubbe eteğinin üçgen forma sahip süsleme kuşağı ile dairesel bir biçimde çevrelendiği anlaşılmaktadır (Fotoğraf 3.99).

Mekânın kuzeydoğu köşesine bitişik vaziyette, yan yana doğu-batı istikametinde uzanan yan yana iki mezar bulunmaktadır. Osman Nuri Dülgerler ve İbrahim Hakkı Konyalı ilgili eser hakkında yerinde araştırma yapmış fakat iç mekânda sanduka olmadığından bahsetmişlerdir. Buradan yola çıkarak mezar yerinin sonradan taşlarla çevrilerek belirginleştirildiği anlaşılmaktadır (Fotoğraf 3.100)[121].

Mekânın zemin kısmı tamamen dolgu toprak biçimindedir. İç kısımda yer alan kalıntılardan anlaşıldığı üzere zeminin kare formlu tuğlalarla kaplı olduğu fakat maruz kalınan tahribatın sonucunda yok edildiği ortaya çıkmaktadır. İç mekân tamamen harç ve türevi malzemeler ile sıvandığından ötürü herhangi bir süsleme detayı bulunmamaktadır.

[121] Konyalı, 2011: 351; Dülgerler, 2006: 161.

Fotoğraf 3.97 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi İç Mekân Kubbeden Görünüm

Fotoğraf 3.98 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi İç Mekân Kuzey-Batı Görünümü

Fotoğraf 3.99 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi İç Mekân Üçgen Süsleme Detayı

Fotoğraf 3.100 Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi İç Mekân Kuzey-Doğu Görünümü

3.1.9. Mahmud Seydi Türbesi (Alanya)

Eser, Antalya ili, Alanya ilçesi Mahmud Seydi Köyü'nde yer almaktadır. Köyün güney tarafında meyilli bir arazi üzerine zaviye ve türbe olarak inşa edilmiş olup ziyarete açık durumdadır (Fotoğraf 3.101). Köy yerleşkesi içerisinde aynı ismi taşıyan cami, türbe ve zaviye bulunmaktadır. Eser Yusuf oğlu Mahmud Seydi'ye ait olup bahsi geçen yapı içerisinde gömülüdür[122].

Fotoğraf 3.101 Mahmud Seydi Türbesi

Eser üzerinde inşa tarihini ve banisini belirten herhangi bir kitabe mevcut değildir. Türbe ile aynı yapıyı paylaşan zaviyenin giriş kapısı üzerinde 1141 H. / 1728 M. tarihli onarım kitabesi yer almaktadır (Fotoğraf 102)[123].

Mahmud Seydi Cami, Zaviye ve Türbesi ile ilgili bilgi veren 866 H. / 1462 M. düzenlenme tarihine sahip Lütfi Bey'in oğlu Alâiyye Emiri Kılıç Arslan Vakfiyesi bulunmaktadır. Arapça yazılan vakfiye metni 39 satırdan oluşmaktadır. Kılıç Arslan, Alâiyye vilâyetinin köylerinden eski ve yerli halkın dilinde Onas denilen köyün tamamını bütün haklarıyla beraber köyde bulunan Şeyh Mahmut Cami ve Zaviyesi'ne yarı yarıya tahsis etmiştir[124].

[122] Konyalı, 2011: 342.
[123] Dülgerler, 2006: 133.
[124] Konyalı, 2011: 344.

Lütfi Bey oğlu Alâiyye Emiri Kılıç Arslan vakfı için;

Bu vakfiyenin içindekileri yazdı. Fâtihadan sona mazmû muhkemdir. Bunu Allah'ın rahmetine muhtaç fakir Celâleddin b. Yûsuf el-Hâkim Alâiyye şehrinde tahrir etti. Allah'a hamd, Rasûlullah'a salâtu selâm eder.

Kullarından dilediğini tarik-ı müstakime vakfeden, onları temiz kişilere irşâd eden kıyamet gününde güçlü sahibinin yolunda cömertliklere kabz ettiren ve onları mal ve çocuklarının fayda vermediği ancak kalb-i selimle Allah'a varanların faydalanacağı o günde hayır ve iylik biriktirmekle teyid eden Allah'a hamd olsun. Salât ve selâm; yüzünün parlaklığıyla karanlık geceyi aydınlatan, zalimin zulmettiği yerde adaletinin tesiriyle günleri nurlandıran (Hz. Muhammed S.A.V), onun ehline ve ashâbına olsun. Ba'd …el-hakkı'l-yakîn el-emîri'l-kebîr Kılıçarslan Bey b. Ali Bey (Allah onu rahmetiyle kuşatsın ve cennetinin en güzel yerine koysun) Dünyanın fani, ahiretin sevinç ve sürur/mutluluk yurdu olduğunu, dünyayı imar etmenin gam ve keder olduğunu, güzelliğin zehir olduğunu, önce kabul edip sonra öldürdüğünü ? önce yaratıp sonra yok ettiğini ? Yine bir kişinin tüm süâlesine yetecek dünya kadar serveti olsa da, ölüm anında hiç fayda etmeyeceğini ancak, kendisi için gece ve gündüz yaptığı ibadet, malından vakfettiği, tasadduk ettiği ve Rabbinin rızasını umarak ve onun açıklı azabından kaçarak sebil olarak verdikleri müstesna… Hazerât-ı âliye, …Kutb-ı Meliki't-tahkîk, merkez-i dâireti't-tedkîk ve Sıddîk'ın soy ağacının dalı, sultanü'l-meşâyihi's-sâlihin Şeyh Mahmûd Seydî el- Alâiyye (Allah aziz rûhunu takdir etsin ve derin ilminden bizi faydalandırsın). Bütün köyleri korunan Alâiyye Vilâyeti ki ona eski halkının lisanında Onas denir. Bu isim sınırlardan müstağni oluşu ve eski emirlerin müsaadesiyle giren çıkan kişilerin çok oluşundan ve şöhretli bir yer olmasındandır. Vâkfının (Vakfedenin) şartı (Allah ondan kabul eylesin) gelirlerinin yarısını adı geçen Şeyh Mahmûd Seydî zaviyesine, yarısını da adı geçen yerdeki câmiye bırakılması ki orada Cuma namazı ve beş vakit farz namazlar kılınabilsin. Bir imamı, bir hatibi, bir müezzini, bir şeyhi, bir vaizi, bir kayyumu, her namazın sünnetinin akabinde İhlâs-ı şerifi okuyacak bir kârisi (okyucusu), her Cuma namazına Hz. Muhammed'in (S.A.V) rûhuna kelâm-ı mescidi ve furkân-ı hamîdi okuyarak ibadeti tamam edecek, yine adı geçen şeyhe, tüm meşâyıha, tüm geçmiş emirler, tüm mümin ve müminâta, tüm müslim ve müslimâta dua edecek biri olsun diye. Yine câmi-i şerîfîn ve zaviyenin başlı başına bir sorumlusu, aksayan kısımlarını ikmal edecek birisi, bir kâtibi, bir toplayıcısı, bir süpürgecisi, bir loğkeş (damına bakan kimse) ve vefatından sonra türbe-i mutahharayı koruyanı olsun diye. Vâkfın şartı (Allah ondan kabul etsin) zaviyenin gelirinin tüm taifeleri kapsamasıdır. Vâkfın şartı (Allah ondan kabul buyursun) mübtedi'lerin üç günden fazla kalmaması, mübtedi' olmayanların ise diledikleri kadar kalmarında bir engel olmamasıdır. Vâkfın şartı (Allah ondan kabul buyursun) şeyhinin ehli ilimden ve salâh ehlinden olmalıdır ki o da, Şeyh Mahmûd Seydî Sultan'ın neslinden olması gerekir. Vâkfının şartı (Allah ondan kabul buyursun) sorumluluğun nesilden nesle, Şeyh Mahmûd Seydî soyundan kişilere verilmesi, neûzü billâh eğer nesli kesilirse, sorumluluğun arkadaşları veya arkadaşlarının çocuklarına verilmesidir. Vâkfın şartı (Allah ondan kabul buyursun) mütevellinin; adı geçen köydeki mahsulâtın beşte birini ve hayrisini aslî ihtiyaçlar için kullanabileceği, Şeyh Mahmûd Seydî neslinden başkasına sorumluluk verilirse veya ilim ehli olmayan biri şeyh olursa; Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların lâneti onun üzerine olsun. Bu şe'î sahih bir vakıftır. Mer'î sarih bir habsdir, satılamaz, hibe edilemez, değiştirilemez, miras olarak verilemez. Meğer ki Allah Teâlâ yeryüzünü miras kılsın ki, o varis kılanların en hayırlısıdır. Bunu duyduktan sonra kim değiştirirse, bunun günahı değiştirenlerin

boynunadır. Bu vakfiyenin yazımı, hicrî sekiz yüz altmış altı senesi cemâziye'l-ûla ayının ilk günü vâki' oldu. Bu rakam ve tarihle gerçektir.

Şahidler: Sud Ağa oğlu Seydî Bey, Cemâleddîn Seydî oğlu Mahmûd, Bahadır Ağa oğlu Durmuş, Kerîmüddîn oğlu Seydî Ali, Mûsa Çavuş oğlu Mehmed Çelebi, Mustafa oğlu Ali, Bahşiş oğlu Mustafa, Yûsuf oğlu Ömer, Hacı Mûsa oğlu Abdülhayy, ve diğer hazır bulunanlar.

Şartlarını içeren ifadeler yer almaktadır[125].

Başbakanlık Arşivi 6475 evkaf numaralı belgeden cami ve zaviyenin mütevellileri olarak Mahmud Seydi'nin torunlarından Ali İbn-i Abdurrahman ile Mustafa oğlu Abdurrahman olduğu anlaşılmaktadır. Aynı arşivin 4 numaralı mukataa ve vakıf defterinde 21 Recep 1118 tarihi verilerek vakfın mütevellisi olarak Mahmud Seydi'nin torunlarından Seyyid Ahmet ismi verilmektedir[126].

İstanbul Başbakanlık Arşivi, 1118 H. / 1706 M. tarihli ve 4 numaralı vakıf defterinde ise vakıf mütevellisinin ismi Seyyid Ahmed Olarak geçmektedir. Bu arşivde bulunan 3 numaralı (Rü'üs) defterinden de mütevelli Seyit Ahmed'in öldüğü yerine vâkıfın evlâdından Mehmet oğlu Seyyidi Mustafa'nın tayin edildiği ifadeleri yer almaktadır[127].

Ankara Vakıflar Umum Müdürlüğü arşivinde yer alan 462 numaralı defterin 50. sayfasındaki kayıtta 1185 H. / 1771 M. tarihinde Mehmed Halife isimli kişi Mahmud Seydi Cami imamı olarak geçmekte olup 21 Zilkade 1333'te türbenin hademesine vazife tahsis edilmek suretiyle mazbut evkaf arasına alınmıştır[128].

Fotoğraf 3.102 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi Onarım Kitabesi

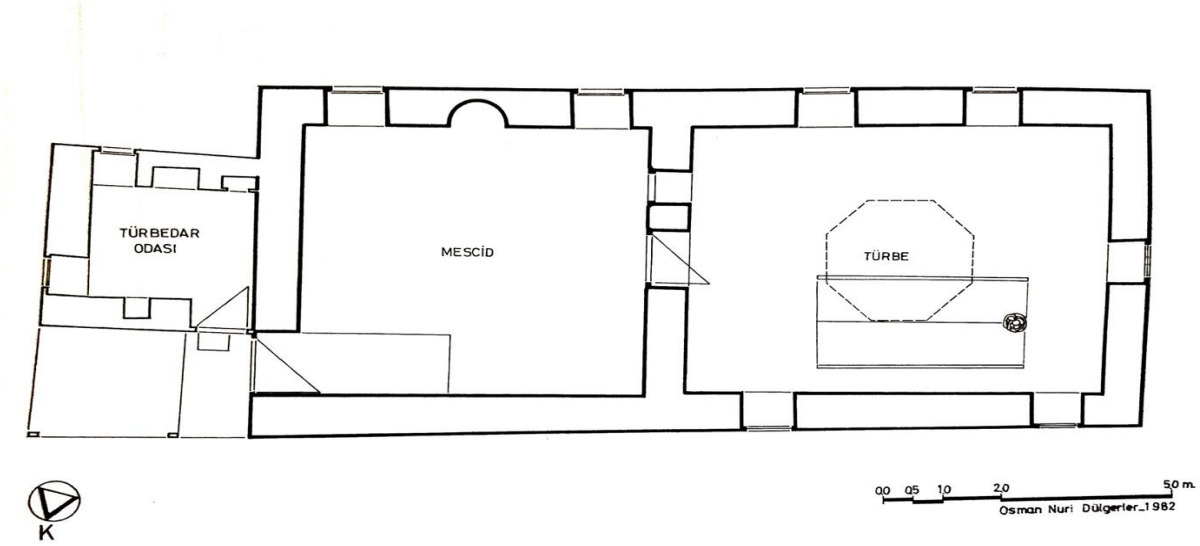
[125] Çaycı, 2005: 84-85.
[126] Konyalı, 2011: 342.
[127] Konyalı, 2011: 345.
[128] Konyalı, 2011: 342.

Eser, doğu-batı doğrultusunda arazi durumuna uyum sağlayacak biçimde şekil almıştır. Moloz taş ve ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Ahşap hatılların yatay eksende böldüğü duvar örgüsü tamamen moloz taş malzemeden oluşmaktadır. Giriş ve pencere açıklıklarında ahşap malzeme kullanılan yapının üstü kırma çatı ile örtülüdür (Fotoğraf 3.103).

Eser, doğu-batı doğrultusunda uzunlamasına dikdörtgen planlı olup üç bölümden oluşmaktadır. Doğudan batıya; türbedar odası, zâviye ve türbe mekânı şeklinde bir sıralamaya sahiptir (Şekil 3.9).

Fotoğraf 3.103 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi Dış Cephesinden Görünüm

Çizim 3.9 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi Planı

Kaynak: Dülgerler, 2006.

Eserin doğu kısmında yer alan türbedar odası üçlü mekân düzenlemesinin ilk bölümünü ihtiva etmektedir. Türbedar odası kare planlı olup mekâna giriş kuzey cephesinde yer alan ve zemin seviyesinden bir basamak yükseklikte bulunan dikdörtgen forma sahip ahşap kapı ile sağlanmaktadır. Giriş kısmı haricinde batı ve doğu cephesinde birer adet olmak üzere dikdörtgen formlu pencere açıklıkları yer almaktadır.

Türbedar odasının iç mekânı belirli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplanmış geriye kalan kısım ise moloz taş örgü sisteminde çift sıra hatıllarla desteklenen sade bir görünüme sahiptir. Mekânın üst örtüsü düz ahşap tavandır. Doğu ve batı duvarında birer adet pencere açıklığının yanı sıra güney duvarının orta kısmında ocak işlevini üstlenen bir niş bulunmaktadır. Zemin kısmı tamamen ahşap malzeme ile kaplanmış durumda olan mekân içerisinde herhangi bir süsleme detayı bulunmamaktadır (Fotoğraf 3.104-105).

Fotoğraf 3.104-105 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi
Türbedar Odasından Görünüm

Eserin kuzeydoğu köşesinde yer alan giriş açıklığı ile üçlü mekân düzenlemesinin ikinci bölümünü ihtiva eden zâviye bölümüne geçiş yapılmaktadır. Giriş kapısı üzerinde 1141 H. / 1728 M. tarihli onarım kitabesi bulunmaktadır (Fotoğraf 3.106)[129].

Zâviye mekânı dikdörtgen planlı olup düz ahşap tavan ile örtülü durumdadır. İç mekân belirli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplanmış olup sade bir görünüme sahiptir. Güney duvarının orta kısmında sade bir mihrap ve iki adet derinlemesine niş şeklinde dikdörtgen formlu pencere açıklığı yer almaktadır. Batı duvarında ise türbe mekânına geçişi sağlayan ahşap giriş açıklığı ve geometrik desen kurgusuna sahip dua penceresi bulunmaktadır (Fotoğraf 3.107-108). Zemin kısmı tamamen ahşap malzeme ile kaplanmış durumdadır. Zâviye bölümünün iç mekânı tamamen sıvanmış olduğundan ötürü mekân içerisinde herhangi bir süsleme detayı bulunmamaktadır.

Fotoğraf 3.106 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi
Türbedar Odası ve Zaviye Bölümüne Giriş

[129] Çaycı, 2005: 78.

Fotoğraf 3.107 Mahmud Seydi Türbesi Zaviye Mekânı

Fotoğraf 3.108 Mahmud Seydi Türbesi Zaviye Mekânı Güney Cephe

Üçlü mekân düzenlemesinin son bölümünü ihtiva eden esas türbe mekânına, zaviye bölümünün batı duvarında yer alan giriş açıklığı aracılığıyla dahil olunmaktadır. Eserin türbe olarak nitelendirilen bu kısmı dikdörtgen planlı bir mekân kurgusuna sahiptir (Fotoğraf 3.109). Güney ve kuzey duvarlarında ikişer, batıda ise bir adet dikdörtgen forma sahip pencere açıklığı bulunmaktadır. Mekânın doğu duvarında yer alan kare forma sahip dua penceresi ise zemin kotuna yakın bir konumda olup derinlemesine niş şeklindedir.

Fotoğraf 3.109 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi
Türbe Mekânı

İç mekân belirli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplanmış olup sade bir görünüme sahiptir. Üzeri ahşap tavan ile örtülü durumdadır. İnce çıtalarla oluşturulmuş tavan döşemesi göbek kısmında çökertme tekniği izlenimi vererek sekizgen çerçeve ve içte çıtaların birbirini kesmesi ile karelere ayrılmış durumdadır. Tavan göbeğini oluşturan sekizgenin merkezinde meşe yaprağına benzeyen sekiz kollu bitkisel motif bulunmaktadır (Fotoğraf 3.110).

Mekânın kuzey duvarına yakın bir konumda, doğu-batı istikametinde uzanan ahşap bir sanduka bulunmaktadır. Sanduka Yusuf oğlu Mahmud Seydi'ye aittir (Fotoğraf 3.111). Zemin kısmı tamamen ahşap malzeme ile döşenmiş olan türbe mekânının duvarları, sıva işlemi görmüş olduğundan ötürü mekân içerisinde herhangi bir süsleme detayı bulunmamaktadır.

Fotoğraf 3.110 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi
Türbe Mekânı Üst Örtü

Fotoğraf 3.111 Mahmud Seydi Zaviye ve Türbesi
Türbe Mekânı Sandukadan Görünüm

3.1.10. Pirce Alaeddin Türbesi (Alanya)

Eser, Antalya ili, Alanya ilçesi Şıhlar Köyü'nde cami ve mezarlık ile aynı alan içerisinde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.112). Eser, Sucu İbrahimoğlu Pirce Alaeddin'e ait olup torunları Hacı Abdulhalim Efendi ve Şeyh Abdul Kadir Efendi ile birlikte gömülü durumdadır[130].

Fotoğraf 3.112 Pirce Alaeddin Türbesi

Üzerinde herhangi bir kitabe bulunmayan yapının hangi tarihte ve kim tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir. Eser günümüze çeşitli onarımlar geçirerek ulaşmıştır. Türbe yapısıyla aynı alan içerisinde yer alan Şıhlar Köyü Camisi'nin giriş bölümünü ihtiva eden cephesinde çeşme ve kitabesi bulunmaktadır. Çeşme yapısı H.1075 / M. 1664-1665 yıllarında Ermenekli Ahmed Esved tarafından yaptırılmıştır (Fotoğraf 113)[131].

Pirce Alaeddin Türbesi ile ilgili bilgi veren 1218 H. / 1803 M. düzenlenme tarihine sahip "Alanya'da bulunan Şeyh Pirce Alaaddin Efendi Zaviyesi vakfının zaviyedarlık hissedarlığına Şeyh Mehmed'in tayin edilmesi hakkında." konulu belge bulunmaktadır[132].

[130] Kalafat, 2006: 514.
[131] Dülgerler, 2006: 184.
[132] B.O.A., C.EV.00052.02595.001

Pirce Alaeddin Vakfı ile ilgili bilgi veren diğer bir başka belge 1204 H. / 1793 M. düzenlenme tarihine sahip "Alaiye kazasına tabi Gömrü (Şeyhler) karyesinde gömülü Şeyh Pirce Alaaddin Vakfı'ndan Boyalı mezrasına mezraadar tayini." konulu belge bulunmaktadır[133].

> Devletli inâyetli merhametli veliyyü'n-ni'am kesîrü'l-ekrem Sultanım efendim etâla'l-lâhu ömr hazretleri sağ olsun. Arz-ı hâl-i dâîleridir ki Alâiye kazasına tabi Gümrü karyede medfûn Şeyh Pîrce Alaaddin sülalesinden olup yine medîne-i mezbûre tabi Boyalı nam mezra'anın aşar mahsülüne ber vech-i ihlâs civara sair müşterekleri ile ma'an mutasarrıf olan Es-Seyyid Şeyh Abdülkerim fevt olup yeri hâlî ve mahlûl olmağın merâhim-i aliyyelerinden mercûdur ki cihet-i mezbûreyi bu dâilerine tevcih-i sadaka ve ihsân buyurulmak bâbında lutf-ı kerem devletli inâyetli merhametli veliyyü'n-ni'am kesîrü'l-kerem efendim sultanım etâla'l-lâhu ömr hazretlerinindir.
>
> Şeyh Hüseyin.

İfadeleri yer almaktadır.

Fotoğraf 3.113 Şıhlar Köyü Cami Çeşme Bölümünden Görünüm

İlgili eserin, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde bahsi geçmektedir. Evliya Çelebi Pirce Alaeddin Sultan başta olmak üzere cami, medrese, imaret ve tekkenin varlığından söz etmektedir. Çelebi'nin ifadelerinden yola çıkarak ziyareti esnasında Pirce Alaeddin Sultan'ın hayatta olmadığı ve kubbeli bir mekânda gömülü olduğu anlaşılmaktadır.

[133] B.O.A., C.EV.00320.16270.002

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde;

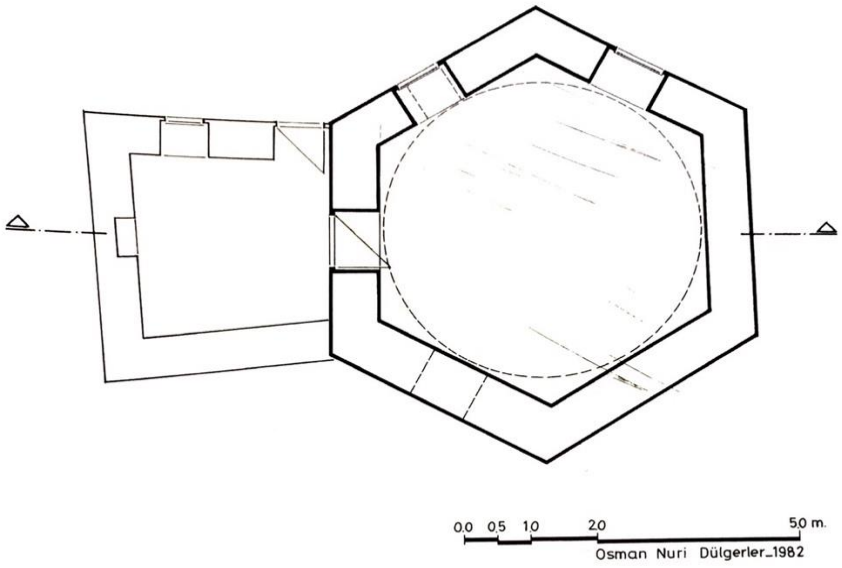
Karye-i kâdim Pirce Alâeddîn Sultân Silifke hâkinde Selinti kazâsında bir kûh-ı bâlâ nın dâmeninde iki yüz ma'mûr u müzeyyen bâğ u bâğçeli ibâdetgâh-ı kadîm köydür. Ve Pirce Alâeddîn Sultân kutb-ı aktâb-ı zamân anda bir bâğ-ı İremezât-misâl içinde bir Kubbe-i âlîde medfûnlardır.

Câmi'i ve imâret ve medrese ve tekyesi vardır. Âyende vü revendeye ni'metleri mebzûldür. Şeb (u) rûz mihmânhânesinde zayf eksik değildir. Ekrimü'z-zayfe deyüp müsâfire ikrâm edüp çul tobra ve kilim çıkartmazlar. Hemân hâne-i bî-minnetde sofra-i bî-imtinânları hazırdır. Ve tarik-ı zâhirîde eyle bir âsitâne görmedim.

İfadeleri yer almaktadır[134].

Eser, moloz taş ve düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Kubbe bölümünde düzgün kesme taş ve beton harç malzeme kullanılırken yapının diğer bütün bölümlerinde moloz taş ve düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Eser, içten ve dıştan altıgen planlı olup dıştan altıgen kasnak üzerine kubbe ile örtülü bir yapıdır (Şekil 3.10). Mekâna giriş güney cephesinde yer alan dikdörtgen kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Giriş kısmı haricinde batı cephesinde iki doğu cephesinde ise bir adet dikdörtgen formlu pencere açıklıları yer almaktadır (Fotoğraf 114-115).

Çizim 3.10 Pirce Alaeddin Türbesi Planı
Kaynak: Dülgerler, 2006.

[134] Kahraman, 2011: 326.

Fotoğraf 3.114 Pirce Alaeddin Türbesi Batı Cephesinden Görünüm

Fotoğraf 3.115 Pirce Alaeddin Türbesi Kuzey-Doğu Cephesinden Görünüm

Eserin iç mekânı altıgen planlı olup sade bir görünüme sahiptir (Fotoğraf 3.116). Eser dıştan ve içten kubbe ile örtülüdür. İç mekânda, batı ve doğu cephesine açılmış dikdörtgen forma sahip pencere açıklıkları yer almaktadır (Fotoğraf 3.117-118). Altıgen planlı yapının kasnak bölümüne pandantifler aracılığıyla geçiş sağlanmaktadır. Örtü sistemi kasnağa oturan kubbedir.

Fotoğraf 3.116 Pirce Alaeddin Türbesi İç Mekân Görünümü

Eserin iç mekân merkezinde doğu-batı istikametinde yerleştirilmiş farklı boyutlara sahip altı adet sanduka bulunmaktadır. Orta kısımda yer alan sanduka diğerlerine nazaran daha uzun ve geniş durumdadır. Sandukalardan üçünün Sucu İbrahimoğlu Pirce Alaeddin, torunları Hacı Abdulhalim Efendi ve Şeyh Abdul Kadir Efendi'ye ait olduğu ifade edilmektedir (Fotoğraf 3.119-120)[135].

Mekânın zemin kısmı tamamen fayans ile kaplanmıştır. Türbe yapısı içte ve dışta bütünüyle harç malzeme ile sıvandığından dolayı herhangi bir süsleme detayına rastlanılmamıştır.

[135] Kalafat,2006:140.

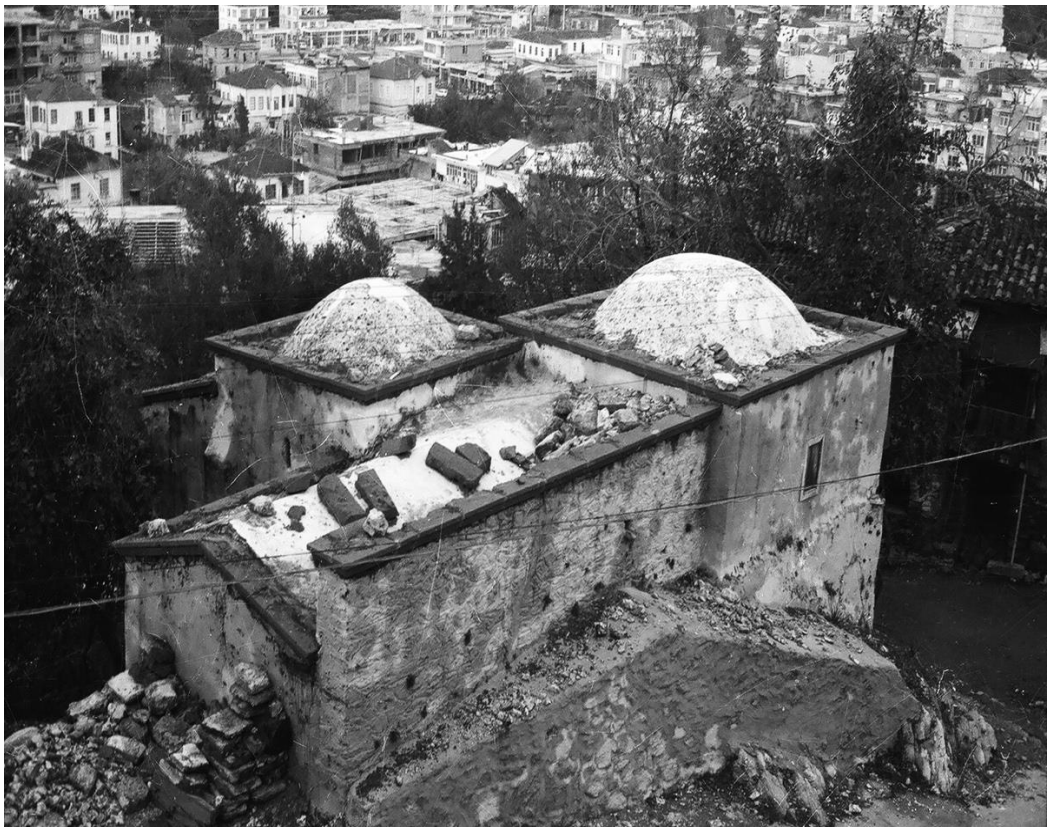

Fotoğraf 3.117-118 Pirce Alaeddin Türbesi İç Mekân Batı ve Doğu Cephe

Fotoğraf 3.119-120 Pirce Alaeddin Türbesi İç Mekân ve Sandukalardan Görünüm

3.1.11. Sitti Zeynep Türbesi (Alanya)

Eser, Antalya ili, Alanya ilçesi Kaleyolu caddesinde bulunan kayalık alan üzerine inşa edilmiştir (Fotoğraf 3.121). Eser, Zeynelabidin Hazretlerinin kızı Sitti Zeyneb'e ait olup bahsi geçen yapı içerisinde gömülüdür[136].

Fotoğraf 3.121 Sitti Zeynep Türbesi Günümüz Öncesi Görünüm
Kaynak: VGM

Son yıllarda, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen onarımlarla yenilenen yapı oldukça sağlam durumda olup ziyarete açıktır.

Eser üzerinde yapım tarihini ve banisini belirten herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Bahsi geçen kayalık alan bünyesinde, pamfilya dönemine ait oyma mezarlar bulunmakta olup yan yana kuzeyden güneye doğru konumlandırılmış dört adet içi boş lahit yer almaktadır[137]. İlerleyen süreç içerisinde oyma mezarlar asli durumunu yitirerek sarnıç olarak kullanım görmeye başlamıştır (Fotoğraf 3.122-123).

[136] Alanya Belediyesi, 2016: 180.
[137] Konyalı, 2011: 335.

Fotoğraf 3.122-123 Sitti Zeynep Türbesi Kaya Oyma Mezarlar
Kaynak: VGM

Sitti Zeynep Türbesi ile ilgili; İstanbul Başbakanlık Arşivi 166 numarada kayıtlı, Kanuni devrine ait 937 H. / 1530 M. tarihli bir vakıf icmal defterinde "Vakf-ı Sitti Zeynep" olarak kaydedilmiştir. Aynı arşivde bulunan 1259 H. / 1843 M. tarihli başka bir vakıf kaydında da "Taş pazarı mahallesinde Sitti Zeynep bint-i Zeynülabidin Zaviyesi" olarak geçmektedir[138].

Ankara Kuyûd-ı Kadîme arşivinde 172 numarada kayıtlı, Kanuni devrine ait belge üzerinde bu zaviye "Vakfı Sitti Zeynep bint-i Zeynülâbidin" şeklinde yer almaktadır. İlgili yapının Ali adında bir şeyhi ile Salih adında bir mütevellisi olduğu da belirtilmektedir[139].

Sitti Zeynep Türbesi'nin tamiri hususunda Miralay Mehmed Ali bin Hayri Bey tarafından kaleme alınan 1315 H. / 1898 M. tarihli belgede;

> Cenâb-ı Rabb-i Müste'ân hazretleri envâ-ı lutf u inâyâtı ve hayrât u hasenâtı ile kâffe-i akvâmı ve umum cihânı ihyâ buyursun. Ve fahr-i selâtîn-i izâm olan velinimet-i bî-minnetimiz şevket-meâb efendimiz hazretlerini ilâ-âhirihî taht-gâh-ı hilâfet-i uzmâlarında ber-karâr buyursun, âmin.

[138] Konyalı, 2011: 336.
[139] Konyalı, 2011: 337.

> Zıll-i zalîli tahtında bulunmakla mütena'im ve müftehir bulunduğumuz ol Mahbûb-i Hudâ ve Şefî'-i Rûz-ı Cezâ sallallâhu te'âlâ efendimiz hazretlerinin sülâle-i tâhirelerinden Cenâb-ı İmâm Zeynelâbidîn Hazretlerinin kerîme-i muhteremleri Sitti Zeyneb Hazretlerinin Alâiye kazasında defin-i hâk-i ıtır-nâk bulunduğu türbe-i sâire-i vakfiyesinin indirâsıyla nâm u nişanı kalmadığından sinîn-i vefîreden beri tamiri icra olunmamış ve bu babda mahallince olunan teşebbüsât neticesinden dahi bir semere iktitâf edilmeyip sâlifü'l-arz makâm-ı lâzımü't-tebcil-i müşârun-ileyhâ hâl-i harabîde kalmış…

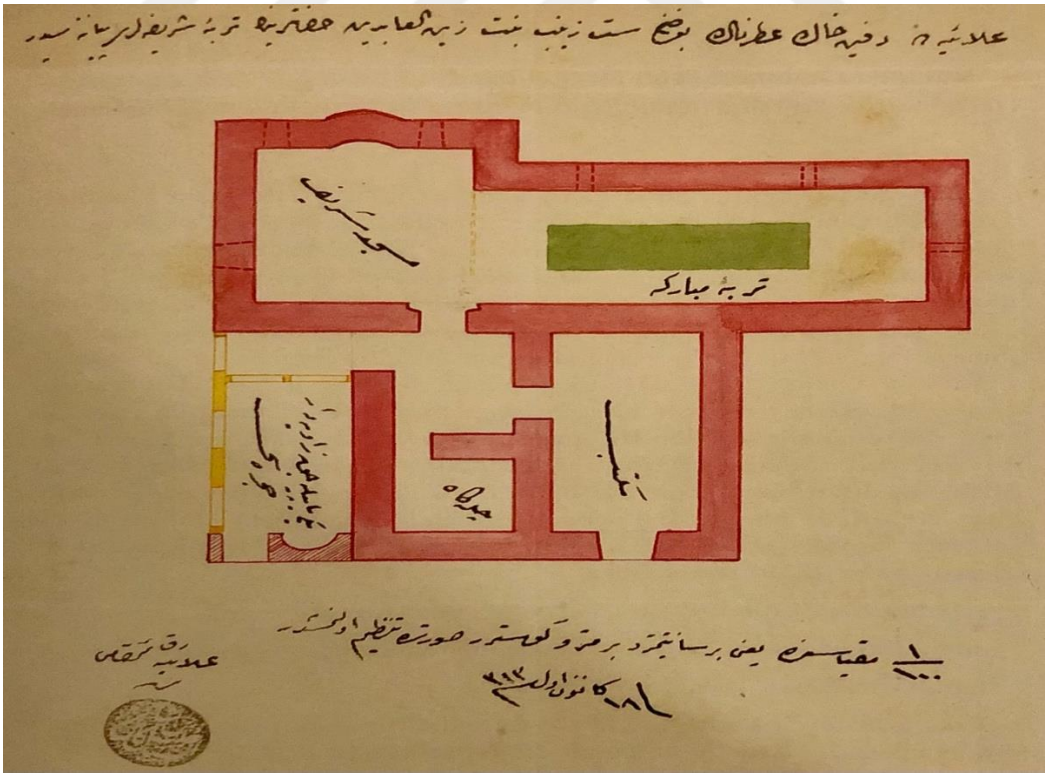
İfadeleri yer almaktadır[140].

Bahsi geçen eserle ilgili Evliya Çelebi Seyahatnamesinde;

> Şehrin kuzeyinde bir tepe üzerinde Sitti Zeyneb Tekkesi, iki kârgir kubbeli bir tekkedir. Bektaşîlerden birkaç fukarası var.

İfadeleri yer almaktadır[141].

18 Kânun-ı evvel 1313 H. / 30 Aralık 1897 M. tarihli "Zeynelabidin Hazretlerinin kızı Sitti Zeyneb Hazretlerinin Alanya'da bulunan ver tamir edilecek olan türbesinin planı" isimli belgeden yola çıkarak eserin kuzeydoğu bölümüne yeni bir zaviyedar hücresinin yapılmak istendiği plan üzerinde yer alan çizimlerden anlaşılmakta olup yapılması düşünülen ek mekân yapı bünyesine eklenmemiş ve inşası gerçekleşmemiştir (Fotoğraf 3.123)[142].

Fotoğraf 3.124 Sitti Zeynep Türbesi 30 Aralık 1897 M. Tarihli Plan Çizimi

Kaynak: Alanya Belediyesi, 2016.

[140] Alanya Belediyesi, 2016: 208.
[141] Kahraman, 2011: 324.
[142] Alanya Belediyesi, 2016: 181.

Eser, meyilli arazinin durumuna uyum sağlayacak biçimde şekil almıştır. Moloz taş, kaba yonu ve düzgün kesme taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Giriş ve pencere açıklıklarında ahşap malzeme kullanılan eserin üst örtü birimi kubbe ve tonozun birlikte kullanımından ibarettir (Fotoğraf 3.125-126).

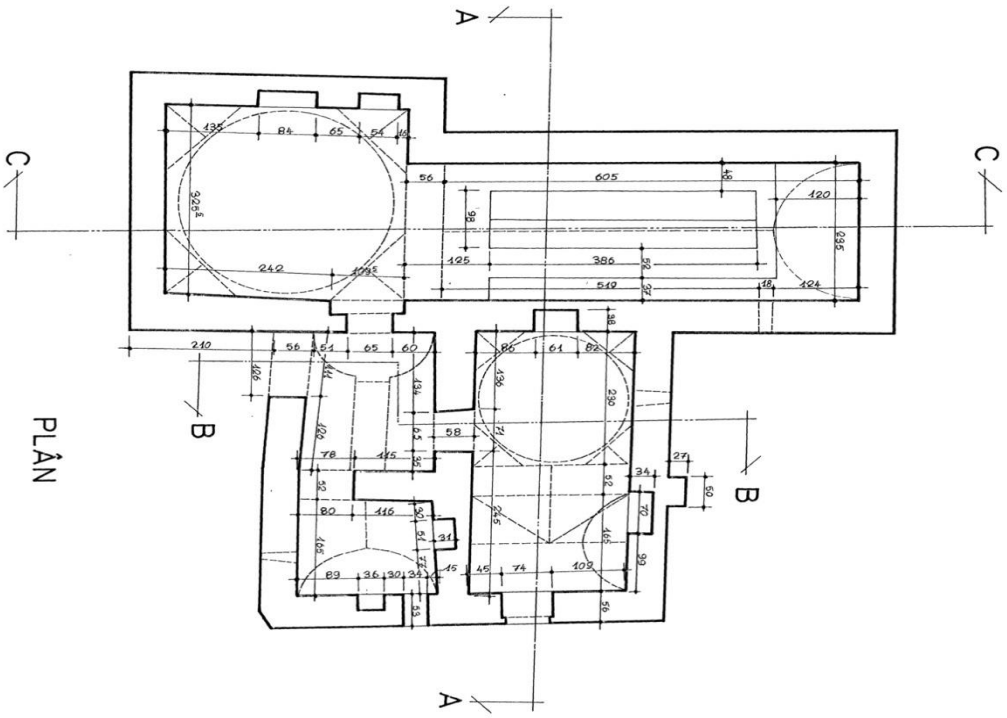

Fotoğraf 3.125 Sitti Zeynep Türbesi

Fotoğraf 3.126 Sitti Zeynep Türbesi

Eser düzgün bir plan özelliği göstermemektedir. Doğu-batı doğrultusunda uzunlamasına dikdörtgen planlı iken kuzey bölümde kare plan özelliği göstermektedir. Bütüncül anlamda ele alındığında L plan formunda bir görünüme sahiptir. Mekâna giriş doğu cephesinde yer alan dikdörtgen kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Giriş kısmı haricinde; kuzey, güney, doğu ve batı cephelerde pencere açıklıkları yer almaktadır. Dört bölümden oluşan eser güney, güneybatı bölümde türbe ve mescit, kuzey, kuzeybatı bölümde zaviye ve çilehane mekânlarından ibarettir (Şekil 3.11).

Çizim 3.11 Sitti Zeynep Türbesi Planı
Kaynak: VGM

Eserin iç mekânına doğu cephesinde yer alan dikdörtgen giriş kapısı aracılığıyla geçiş sağlanmaktadır. Kuzey-güney istikametinde uzanan dikdörtgen planlı ve beşik tonozlu bir geçiş alanı koridor görevi üstlenerek mescit, çilehane ve zaviye bölümünü birbirine bağlamaktadır.

Eserin güney bölümde yer alan mescit mekânına sivri kemerli bir giriş açıklığı ile dâhil olunmaktadır. Mescit mekânı kare planlı bir mekân kurgusuna sahip olup kubbe ile örtülü durumdadır. Kubbeye geçiş mekânın dört köşesine yerleştirilmiş tromplar aracılığıyla sağlanmaktadır. İç mekân belirli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplanmış olup sade bir görünüme sahiptir. Güney duvarının orta kısmında mihrap nişi yer almakta ve mihrabın batı tarafında derinlemesine dikdörtgen formlu bir adet niş bulunmaktadır (Fotoğraf 3.127).

Mescit mekânı bünyesinde boyuna dikdörtgen biçimli üç adet pencere açıklığı yer almaktadır. Güney, kuzey ve doğu cephelerinde kubbeye geçiş sistemi hizasında konumlandırılmışlardır. Mekânın batı cephesinde yer alan geniş sivri kemerli açıklık ahşap çıtalarla kapatılarak esas türbe bölümüne geçişi sağlayan bir kapı olarak tasarlanmıştır (Fotoğraf 3.128).

Fotoğraf 3.127 Sitti Zeynep Türbesi Mescit Mekânı Güney Bölümü

Fotoğraf 3.128 Sitti Zeynep Türbesi Mescit Mekânı Kuzey-Batı Bölümü

Mescit mekânının batı cephesinde yer alan geniş sivri kemerli açıklık vasıtasıyla türbe mekânına geçiş sağlanmaktadır. Doğu-batı istikametinde uzunlamasına dikdörtgen planı olup sivri tonozlu üst örtü birimine sahiptir. İç mekân belirli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplanmış olup sade bir görünüm sergilemektedir (Fotoğraf 3.129). Sivri kemerli giriş açıklığıyla geçilen türbe mekânı batı cephesinde yer alan bir basamak yüksekliğindeki oturma sekisi ile sonlanmaktadır. Mekânın orta bölümünde doğu-batı istikametinde uzanan sanduka bulunmaktadır. Sanduka bölümünde Zeynelabidin Hazretlerinin kızı Sitti Zeyneb gömülüdür (Fotoğraf 3.130)[143]. Türbe mekânı içerisindeki tek açıklık kuzey cephesinde yer alan mazgal penceresidir (Fotoğraf 3.131). Zemin kısmı tamamen fayans malzeme ile döşenmiş olan mekânın duvarları, sıva ve boya işlemi görmüş olduğundan dolayı herhangi bir süsleme detayı bulunmamaktadır.

Fotoğraf 3.129 Sitti Zeynep Türbesi İç Mekân

[143] Alanya Belediyesi, 2016: 180.

Fotoğraf 3.130 Sitti Zeynep Türbesi İç Mekân

Fotoğraf 3.131 Sitti Zeynep Türbesi Mazgal Pencere Açıklığı

Eserin kuzeydoğu cephesinde kare planlı ve sivri tonozlu çilehane mekânı yer almaktadır. Kuzey-güney istikametinde uzanan, dikdörtgen planlı ve beşik tonozlu geçiş alanı aracılığıyla ulaşılan çilehane bölümüne basık kemerli bir giriş açıklığı ile girilmektedir (Fotoğraf 3.132).

Çilehane mekânı kare planlı olup sivri tonozlu üst örtü birimine sahiptir. Giriş açıklığı haricinde kuzey ve doğu cephesine açılan birer adet mazgal pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 3.133). Mekânın batı cephesinde ise derinlemesine dikdörtgen formlu bir adet niş yer almaktadır. Zemin kısmı ve duvarların bir bölümü fayans malzeme ile kaplanmış olup geriye kalan alanlar ise sıvandığından dolayı herhangi bir süsleme detayına rastlanılmamıştır.

Fotoğraf 3.132-133 Sitti Zeynep Türbesi Çilehane Mekânı

Eserin kuzeybatı cephesinde uzunlamasına dikdörtgen planlı zaviye mekânı yer almaktadır. Kuzey-güney istikametinde uzanan geçiş alanının doğu cephesinde, zeminden bir basamak yükseklikte bulunan dikdörtgen formlu giriş açıklığı aracılığıyla mekâna dahil olunmaktadır.

Zaviye mekânı uzunlamasına dikdörtgen planlı olup iki farklı bölüm olarak değerlendirilebilir. İlgili mekân doğu-batı istikametinde karşılıklı olarak iki sivri kemerli açıklık ile ikiye bölünmüş durumdadır. Mekânın güney cephesini ihtiva eden bölümün üzeri kubbe ile örtülüdür. Kubbeye geçişler köşelere yerleştirilmiş olan tromplar aracılığıyla sağlanmaktadır. Güney duvarının orta kısmında mihrap nişi yer almakta olup belirli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kapatılmış durumdadır. Mekânın batı cephesinde kubbeye geçiş sistemi hizasında konumlandırılmış dikdörtgen biçimli pencere açıklığı yer almaktadır (Fotoğraf 3.134).

Fotoğraf 3.134 Sitti Zeynep Türbesi Zaviye Mekânı Güney Cephe

Zaviye mekânını iki farklı bölüm olarak ayıran karşılıklı sivri kemerlerin yer aldığı geçiş bölümü, yarım çapraz çapraz tonoz ile örtülü durumda olup mekânın kuzey cephesini ihtiva eden kısım ise doğu-batı doğrultusunda konumlandırılmış beşik tonoz ile örtülüdür. (Fotoğraf 3.135-136). İlgili mekânın kuzey cephesinde zemine yakın bir noktaya konumlandırılmış olan boyuna dikdörtgen biçimli pencere açıklığı yer almaktadır. İç mekân belirli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplanmış olup sade bir görünüme sahiptir.

Fotoğraf 3.135 Sitti Zeynep Türbesi Zaviye Mekânı Kuzey Cephe

Fotoğraf 3.136 Sitti Zeynep Türbesi Zaviye Mekânı Kuzey Cephe

3.1.12. Abdal Musa Türbesi (Elmalı)

Eser, Antalya ili, Elmalı ilçesi Tekke Köyü'nde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.137). Eser, Seyyid Gazi Hasan oğlu Abdal Musa'ya aittir. Kız kardeşi Zeynep, annesi Ümmügülsüm, babası Hasan Gazi ve müridi Alaiye Sancak Beyi Mahmud oğlu Kaygusuz Abdal ile birlikte bahsi geçen yapı içerisinde gömülü durumdadır[144].

Fotoğraf 3.137 Abdal Musa Türbesi

Üzerinde onarım kitabesi dışında herhangi bir kitabe bulunmayan yapının hangi tarihte ve kim tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir. Eser günümüze çeşitli onarımlar geçirerek ulaşmıştır. Esere dair arşiv belgelerinden yola çıkarak kesin olmamakla birlikte XIII. yüzyılda inşa edildiği düşünülmektedir.

1455 yılı resmi kayıtlarında "Aydal Musa" şeklinde yazılan bu tekkenin ilgili dönem içerisinde üç dervişi bulunmakta ve vakıf gelirleri Saki Mehmet isimli kişi tarafından toplanmaktadır. 1455 yılında tekkenin gelirleri 2320 akçe, 1530 yılında 5.590 akçe, 1567 yılında ise 5.940 akçedir[145].

[144] Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2018: 885.
[145] Karaca, 1997: 336.

Bahsi geçen eserle ilgili Evliya Çelebi Seyahatnamesinde;

> Bir yüksek dağın yamacında 100 evli, 1 camili, bağ ve bahçeli ve hepsi tahta örtülü evlerdir. Muaf ve müsellem Abdal Musa dervişleri vakfıdır. O tekkenin tamir, bakım, yiyecek ve içeceklerinin, gelen geçen yolcuların hizmetine memurlardır. Bu köyün kıblesi tarafında kale gibi kerpiç duvarlı ve büyüklüğü 4 bin adım bir irem bağının ortasında eski yapı Abdal Musa Türbesi, bir ulu kubbe içinde medfunlardır.
>
> Kârgir kubbesi üstü çam tahtası örtülü bir sivri kubbedir. Kubbenin dört tarafı başka bir çevirme duvarlı bir gül gülistanlı, sümbül ve reyhanlı irem bağıdır. Ondan taşrası bu kale içinde pek çok misafirhane ve meydanlar, kiler, mutfak, fukara meydanları ve mescittir. Ve yer yer akarsular üzerinde çemenzar sofalar ve hoş köşklerle süslenmiştir. Her köşesi Uşşak halıları ile döşenmiştir.
>
> 300' den fazla yalınayak ve çârdarb ârif-i billah, dünyayı terk etmiş canları var ki her biri Aristo akıllıdır. Gece gündüz ilimle ve ibadetle meşgullerdir. Mutfaklarında 40 adet telatin tennure giyen hizmetçileri var ki her biri ruh safası yemekler pişirip gelen geçenlere minnetsiz sofalarında beyaz ekmeği boldur. Yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.
>
> Fukara meydanı süslü bir derviş mekânıdır. Orada bir namazgâh köşkü var, tahta örtülü sivri kubbedir. Bu meydanın bir tarafında 20 ambar vardır. İçi çeşit çeşit mahsullerle doludur.
>
> Bu meydandan taşra başka büyük misafirhane var, dört tarafı başka duvardır. Ve bu divanhane üst kattır, altı, 200 baş at alır ahırdır.
>
> 10 binden fazla koyunu, bin camızı, 10 katar devesi, 7 katar katırı, binden fazla sığırı, 700 taylı kısrağı, 7 değirmeni, bu kadar bağ, bahçe, tarlası ve dağlarında korusu var.
>
> İfadeleri yer almaktadır[146].

Eser, II. Mahmut dönemi 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile kapatılmış sonrasında Sultan Abdülaziz devrinde yeniden açılmıştır. Bahsi geçen dönem içerisinde tekke bünyesinde Abdal Musa Türbesi hariç diğer kısımlar yok olmuştur. Sultan II. Mahmut Yeniçeri Ocağı'nı kaldırırken bu kurumun en önemli dayanak noktası olan Bektaşiliğin de kaldırılması için müdahalelerde bulunmuştur.

1830-1831 yıllarında Abdal Musa Zaviyesi'nin kapatılarak yıkım işlemine başlanması için Aydın'da şer'î mahkeme kâtibi olan İzmirli Hasan Edip Efendi görevlendirilmiştir. Hasan Edip Efendi "Ziyâü'd-Dehr ve Cilâlü'l-Asr" adlı eserinde kendisine verilen görevi nasıl icra ettiği ve zaviye ile ilgili yapılan işlemler hakkında bilgiler vermektedir. Abdal Musa Zaviyesi faaliyetlerinin denetim altına alındığı 1830-1831 yılları arasında zaviyenin çevresinde yer alan binalar;

> Abdal Musa'nın üzeri kurşunla örtülü türbesi, Türbeye bitişik üzeri kurşunla örtülü bir köşk, Budala Sultan türbesi ile Namazgâh, Misafirhâne (2 tane idi, birine ''kız sarayı'' denirdi), Çamaşırhane (1 tane), Mihmanhâne (2 tane), Mektep odası (2 tane), Yaz mektebi odası (1tane), Mutfak (3 tane), Üzeri kurşunla kaplı 2 tane oda, Akmeydan denilen yer (üzeri kurşunla kaplı 1 tane), At ahırı (4 tane), Öküz

[146] Kahraman, 2011: 297-300.

ahırı (1 tane), Ambar (10 tane), Pabuççu odası (1 tane), Kereste atölyesi (1 tane), Su kuyusu (1 tane), Ekmekçi dükkanı (1 tane), Ester ahırı (1 tane), Su değirmeni (1 tane)

Şeklinde belirtilmektedir[147].

Zaviyenin denetim altına alınması sırasında Abdal Musa Türbesi ile türbedarın ikameti için ayrılan bir oda dışında tüm yapılar yıktırılmış, yıkımdan arta kalan kubbe kurşunları ile Elmalı, Korkuteli, Kalkan, Finike ve Kaş kazalarında bulunan vakıf mallarının bir kısmı satışa çıkarılırken diğer kısmı hazineye aktarılmıştır. 1832 yılında Abdal Musa Zaviyesi vakfının Teke Sancağı Mütesellimi Osman Efendi marifetiyle satışa çıkarılan eşya, emlak, hayvanat, zahire gibi mallarından elde edilen toplam 63.814 buçuk kuruşun, 62.758 buçuk kuruşu hazine tarafından tahsil edilmiş olup geri kalan 1056 kuruşun da mütesellim zimmetinden tahsil edilmesi istenmiştir[148].

Abdal Musa Türbesi'nin 1815 yılından tekkenin kapatılmasına kadar zaviyedarlık görevini es-Seyyid Şeyh Hüseyin Halife tarafından yürüttüğü bilinmekte olup ilgili eser bu tarihten sonra üç yıl süreyle hazineye devredilmiştir. 1925 yılında çıkarılan tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması kanunu neticesinde türbedarlık vazifesini en son Ahmet Haşim Efendi üstlenmiş ve onun zamanında Abdal Musa Türbedarlığı son bulmuştur[149].

Türbe mekânın bulunduğu geniş bahçeli avluya giriş kapısını ihtiva eden bölümün sağ ve sol tarafında onarım kitabeleri bulunmaktadır. Sağ bölümde yer alan mermer kitabe levhasında 1291 H. / 1874 M. yılında onarıldığı yazmaktadır (Fotoğraf 3.138). Giriş açıklığının sol tarafında yer alan mermer kitabe levhasında ise 1328 H. / 1910 M. yılında onarıldığı yazmaktadır (Fotoğraf 3.139). Eser II. Abdülhamid dönemi içerisinde de çeşitli onarımlara tabi tutulmuş ve bu dönemi kapsayan onarımlar neticesinde özgün görünümünü büyük ölçüde geri kazanmıştır[150].

Vakıflar Genel Müdürlüğünce 1968 yılı ve sonrası dönemlerde onarımlar devam etmiş olup yapılan onarımlar esnasında yapının üst örtü birimleri kurşun malzeme ile kaplanmış ve yapıya yönelik sağlamlaştırma çalışmaları yapılmıştır[151].

[147] Şeker, 1999: 449.
[148] Durgun, 2014: 299.
[149] Durgun, 2014: 305.
[150] Akçay, 1972: 362-363.
[151] Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983: 638.

Fotoğraf 3.138 Abdal Musa Türbesi Avluya Giriş Kapısı Sağ Bölümde Yer Alan Onarım Kitabesi 1291 H. / 1874 M.

Fotoğraf 3.139 Abdal Musa Türbesi Avluya Giriş Kapısı Sol Bölümde Yer Alan Onarım Kitabesi 1328 H. / 1910 M.

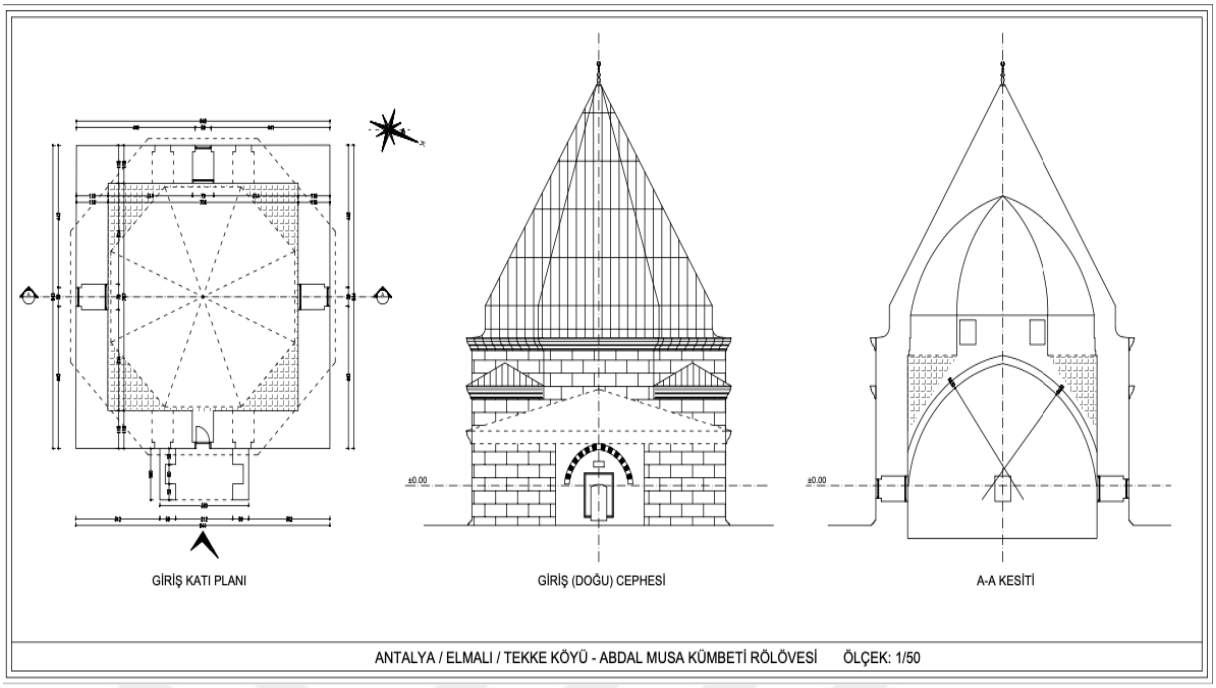
Eser, geniş avlulu bir alan bünyesinde yer almakta olup ilgili mekânın merkezini teşkil etmektedir (Fotoğraf 3.140). Bahsi geçen geniş avlulu mekâna kuzey bölümünde bulunan ahşap giriş kapısı aracılığı ile dâhil olunmaktadır. Yapı; düzgün kesme taş, mermer, tuğla ve ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Kapı söveleri, lento taşı ve kitabe levhalarında mermer; giriş, pencere açıklıkları, kemer ve iç mekân üst örtü bölümünde bezeme unsuru olarak tuğla; giriş kısmında yer alan sundurma bölümünde ahşap; yapının diğer bütün bölümlerinde ise düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Fotoğraf 3.140 Abdal Musa Türbesi Bahçe Bölümünden Görünüm

Eser, kare planlı ve tek katlı olup sekizgen kasnak üzerine oturan, içten ve dıştan sekizgen piramidal külahla örtülü bir yapıdır. Kasnak ile külah kısmını birbirinden ayıran profilli saçak kornişi bütün cepheleri dolaşmaktadır. Sade bir görünüm teşkil eden eser bütüncül olarak değerlendirildiğinde basık gövdeli bir durumdadır (Şekil 3.12). Esas türbe mekânı içerisinde kubbeye geçişi sağlayan öğeler, yapının dış cephesinde kendisini göstererek üçgen prizmalar halinde gövdenin dört köşesinde yerini almakta ve üst bölümde sekizgen kasnağa dönüşmektedir.

Eserin; kuzey, güney ve batı cephesinde birer adet olmak üzere, hiçbir süsleme öğesi barındırmayan boyuna dikdörtgen pencere açıklıkları yer almaktadır. Eserin doğu ve batı cephesini teşkil eden kısımda yan yana simetrik iki adet açıklık bulunmaktadır. Kasnak bünyesinde yer alan açıklıklara çift sıra ahşap gergiler yerleştirilmiştir (Fotoğraf 3.141).

Çizim 3.12 Abdal Musa Türbesi Planı

Fotoğraf 3.141 Abdal Musa Türbesi Batı Cephe

Kasnak Bünyesinde Yer alan Açıklıklar

Doğu cephe, türbe mekânının giriş bölümünü teşkil etmesinden dolayı en hareketli cephedir. Bahsi geçen doğu cepheye kesin olmamakla birlikte XIX. yüzyılın ikinci yarısında ahşap bir sundurma eklenmiştir[152]. Yapı bünyesinden sağa ve sola çıkıntı yapan sundurmanın etrafı kapatılarak kubbeli bir giriş mekânı haline getirilmiştir. Eserin doğu cephesinde yer alan ahşap sundurmalı giriş mekânı kuzey-güney istikametinde enine dikdörtgen planlı olup geniş saçaklı ve kırma çatılı bir üst örtüye sahiptir. İlgili mekân içte ve dışta kubbeli olmakla birlikte tamamen ahşap malzeme ile inşa edilmiştir.

Esas türbe mekânı ve giriş bölümünü ihtiva eden kısım dış cephede süslemeden yoksun bir durumda olup üst örtü birimleri tamamen kurşun malzeme ile kaplanmış vaziyettedir. Yapı bünyesinde yer alan kurşun kaplamalar, Vakıflar Genel Müdürlüğünce 1968 yılı ve sonrası onarımlarında eklenmiştir[153].

Eserin batı ve güney kısmında hazire bölümü yer almaktadır. Hazire bünyesinde 150 mezar yer almakta olup 40 tanesinin Osmanlı Dönemine ait olduğu tespit edilmiştir. Mezar taşlarının 1 tanesi 17. yüzyıl (1699), diğerleri 18,19 ve 20. yüzyıllara aittir. 38 tanesi erkek geriye kalan 2 tanesi ise kadın mezarıdır. İncelenen mezar taşlarının tamamına yakını Bektaşî dergâhında çeşitli görev ve hizmetlerde bulunmuş kişilere aittir (Fotoğraf 3.142)[154].

Fotoğraf 3.142 Abdal Musa Türbesi Güney Cephe

[152] Akçay, 1972: 363.
[153] Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983: 638.
[154] Karaçağ, 2011: 101-127.

Eserin esas türbe mekânına doğu cephesinde yer alan hazırlık mekânı aracılığıyla dâhil olunmaktadır. Hazırlık bölümü kuzey-güney istikametinde enine dikdörtgen plan özelliği göstermekte olup sade bir görünüme sahiptir. Dış kısımda kırma çatı ve yarım kubbe ile örtülü iken iç kısımda ise düz ahşap tavan ve kubbeli bir üst örtüye sahiptir. Mekânın kuzey bölümünde bir, güney bölümünde ise iki adet olmak üzere doğu-batı istikametinde yerleştirilmiş toplamda üç adet sanduka bulunmaktadır. Sandukaların üzerinde mermer bir levha üzerine "Derviş" ibaresi eklenmişse de kimlere ait olduğu bilinmemektedir (Fotoğraf 3.143-144).

Hazırlık mekânının zemin kısmı tamamen düzgün kesme taş ile kaplanmıştır. Doğu cephede yer alan giriş açıklığının devamı niteliğinde olan zemin kısmında bitkisel süsleme öğesi dikkati çekmektedir. Palmet, rumi ve diğer bitkisel süsleme öğeleriyle ortaya penç motifi çıkarılarak iki farklı boyutta madalyon oluşturtulmuştur (Fotoğraf 3.145).

Hazırlık mekânı içte ve dışta bütünüyle boya ve harç malzeme ile sıvanmış olduğundan ötürü orijinal örgü malzeme gözükmemektedir. Yapı bünyesinde herhangi bir süsleme detayı bulunmamaktadır.

Fotoğraf 3.143 Abdal Musa Türbesi
Hazırlık Mekânı Güney-Batı Bölümden Görünüm

Fotoğraf 3.144 Abdal Musa Türbesi

Hazırlık Mekânı Kuzey-Batı Bölümden Görünüm

Fotoğraf 3.145 Abdal Musa Türbesi

Hazırlık Mekânı Zemin Kısmında Yer Alan Süsleme

Eserin esas türbe mekânına doğu cephesinde yer alan giriş kapısı ile dâhil olunmaktadır. Cephenin merkezine konumlandırılan basık kemerli giriş kapısı, beşik tonozlu bir niş içerisinde yer almaktadır (Fotoğraf 3.146). Mermer söveli giriş kapısını dıştan ters U şeklinde bir çerçeve kuşatmakta olup süsleme bakımından oldukça sade durumdadır. Giriş kapısının üst bölümünde kare forma sahip boş bir kitabelik bölümü yer almakta ve tuğla malzeme kullanılarak oluşturulmuş olan sağır basık kemerli bir alınlık aracılığıyla vurgulanmaktadır. Beşik tonozun zemin seviyesine yakın bölümünde karşılıklı konumlandırılmış, kuzey-güney istikametinde iki adet sivri kemerli niş yer almaktadır.

Fotoğraf 3.146 Abdal Musa Türbesi Basık Kemerli Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.147 Abdal Musa Türbesi

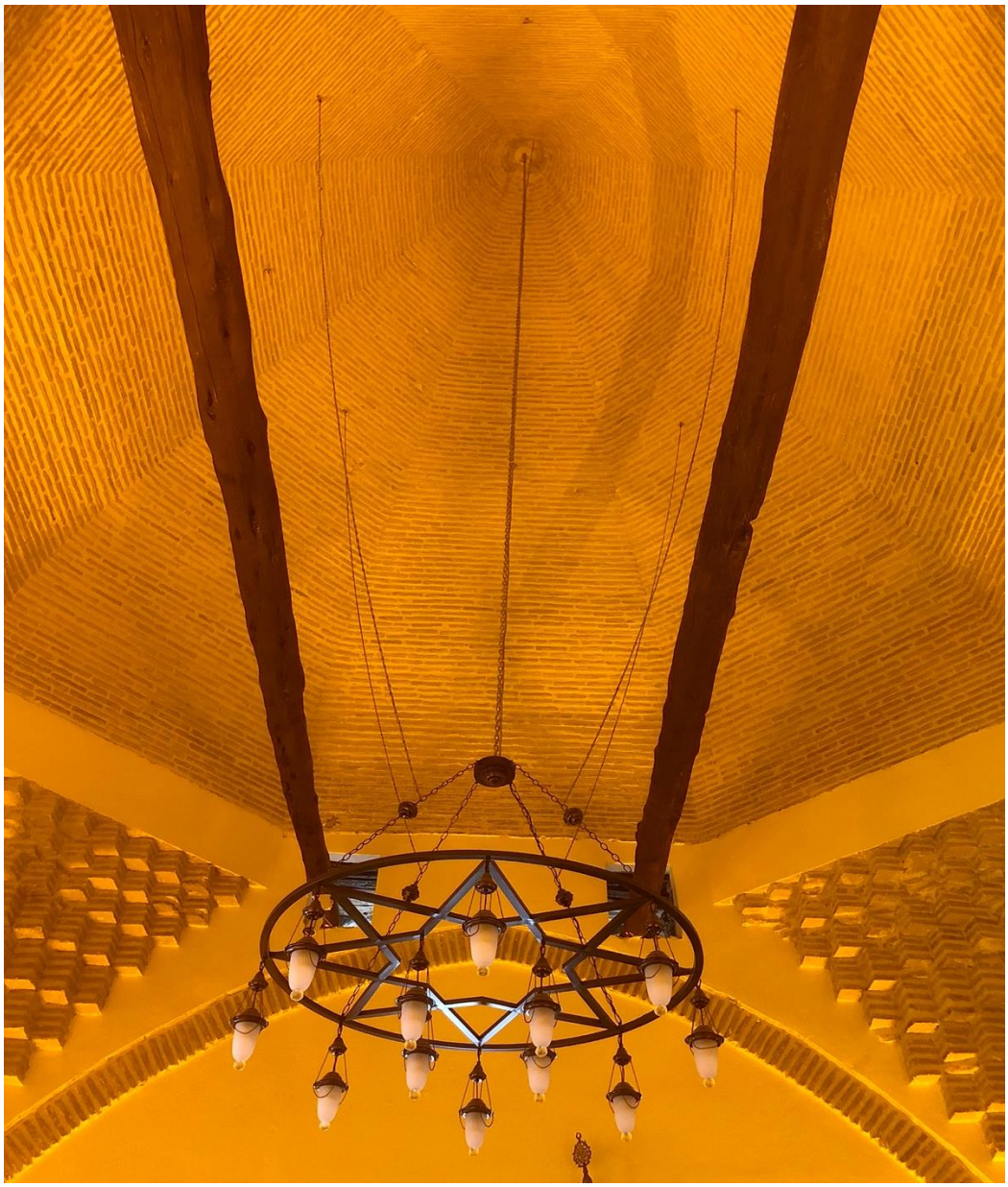
Beşik Tonoz Güney Bölümünde Yer Alan Niş Detayı

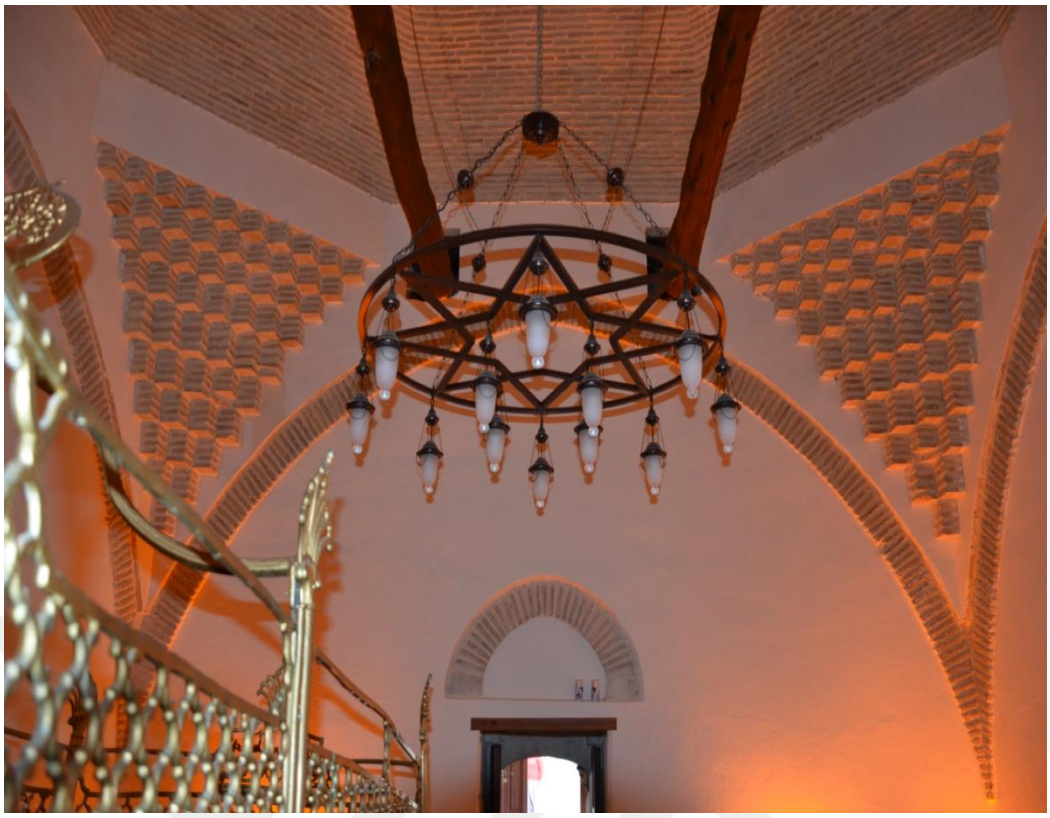
Fotoğraf 3.148 Abdal Musa Türbesi

Beşik Tonoz Güney Bölümünden Yer Alan Niş Detayı

Eserin iç mekânı kare plan özelliği göstermekte olup oldukça sade bir görünüme sahiptir. Eser dış kısımda piramidal sekizgen külah ile örtülü iken iç mekânın üst örtü birimi de dışa uygun olarak sekiz dilimli külah şeklindedir. Kare planlı gövdenin kuzey, güney, doğu ve batı duvarları basık kemerli biçimde tasarlanmıştır. Kemer yüzeyleri tuğla malzeme ile vurgulanmış olup yatay düşey istif tekniğine göre oluşturulmuştur. Sekizgen kasnak, basık kemerli beden duvarları üzerinde, köşelere yerleştirilmiş olan dolgulu pandantifler aracılığıyla geçilmektedir. Mekânın üst örtü birimi olan külah sekizgen kasnağa oturmaktadır. Sekiz dilimli külah tuğla malzemenin yatay istiflenmesi tekniğine göre şekillendirilmiştir (Fotoğraf 3.149-150).

Fotoğraf 3.149 Abdal Musa Türbesi Batı Cephe
Üst Örtüden Görünüm

Fotoğraf 3.150 Abdal Musa Türbesi Doğu Cepheden Görünüm

Mekânın doğu cephesinde yer alan basık kemerli giriş kapısı haricinde kuzey, güney ve batı cephesinde derinlemesine niş şeklinde tasarlanmış kare forma sahip pencere açıklıkları yer almaktadır. Bahsi geçen cephelerdeki pencere açıklıkları, tuğla malzemeden oluşan sağır yuvarlak kemerli bir alınlığa sahiptir.

İç mekân bünyesinde kuzey, güney ve batı bölümde doğu-batı istikametinde yerleştirilmiş farklı boyutlara sahip beş adet sanduka bulunmaktadır. Giriş kapısının kuzey ve güney tarafında ikişer batı tarafında ise bir adet olmak üzere sandukalar konumlandırılmıştır. Kuzey bölümde yer alan sandukalar da Abdal Musa'nın annesi Ümmügülsüm Ana ve kız kardeşi Zeynep Ana gömülü durumdadır (Fotoğraf 3.151). Güney bölümde yer alan sandukalar da ise Abdal Musa'nın babası Hasan Gazi ve Alaiye Sancak Beyi Mahmud oğlu Kaygusuz Abdal gömülü durumdadır (Fotoğraf 3.152). Abdal Musa'ya ait olan sanduka, mekânın batı cephesinde yer almakta olup diğer sandukalara nazaran geniş ve yüksek tutulmuştur (Fotoğraf 3.153-154). Sandukanın etrafı pirinç parmaklıklarla çevrili durumdadır. Bahsi geçen pirinç parmaklıkların 18-19. yy'da sandukaya eklendiği düşünülmektedir[155].

[155] Tuncer, 1991: 50.

Fotoğraf 3.151 Abdal Musa Türbesi Kuzey-Doğu Cepheden Görünüm

Fotoğraf 3.152 Abdal Musa Türbesi Güney-Batı Cepheden Görünüm

Fotoğraf 3.153 Abdal Musa Türbesi Kuzey-Batı Cepheden Görünüm

Fotoğraf 3.154 Abdal Musa Türbesi Batı Cephede Yer Alan Sanduka

3.1.13. Anonim Türbe (Serik)

Eser, Antalya ili, Serik ilçesi Gebiz mahallesinde, mezarlık alanı içerisinde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.155).

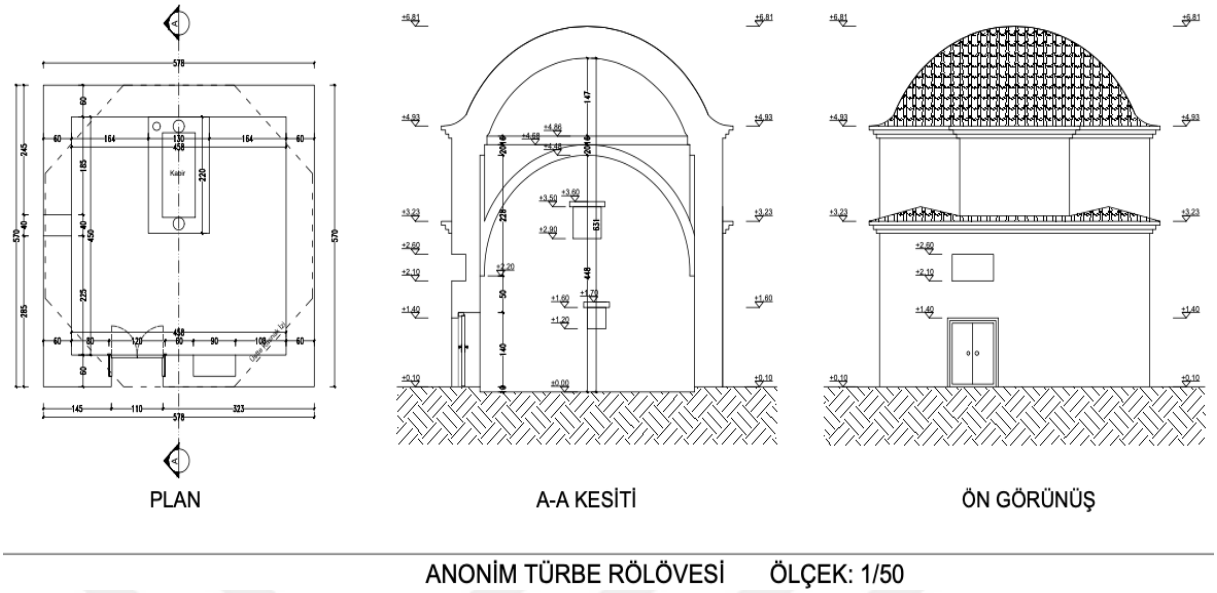
Fotoğraf 3.155 Anonim Türbe

Yapı bünyesinde herhangi bir kitabe bulunmamakla birlikte, hangi tarihte ve kim tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir. Bölge halkının ifadelerinden yola çıkarak ilgili yapının 17-18. yüzyıla ait olabileceği tahmin edilmektedir.

Eser; moloz taş, düzgün kesme taş ve devşirme malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Lento ve saçak bölümünde düzgün kesme taş malzeme kullanılırken yapının diğer bütün bölümlerinde moloz taş, düzgün kesme taş ve devşirme malzeme kullanılmıştır.

Eser, kare planlı ve tek katlı olup yüksek sekizgen kasnak üzerine oturan, içten ve kubbe ile örtülü bir yapıdır (Şekil 3.13). Gövde, kasnak ve kubbe bölümlerini birbirinden ayıran saçak bütün cepheleri dolaşmaktadır.

Eserin; doğu cephesinde dikdörtgen forma sahip zemin kotunun 0.40 m. altında kalan giriş açıklığı bulunmaktadır. Giriş kapısının üst bölümünde kare forma sahip boş bir kitabelik bölümü yer almaktadır. Kitabelik bölümünün iki yanında taş malzemeden yapılmış iki adet çörten bulunmaktadır (Fotoğraf 3.156).

Çizim 3.13 Anonim Türbe Planı

Eserin güney cephesini teşkil eden kısmın, saçak seviyesine yakın bölümünde kare forma sahip pencere açıklığı bulunmakta olup yine aynı cephe bünyesinde bir giriş açıklığı olduğu ve sonradan moloz taş malzeme ile doldurularak kapatıldığı anlaşılmaktadır (Fotoğraf 3.157). Eserin kuzey ve batı cephesini teşkil eden bölümler tamamen sağır bırakılmış olup oldukça sade durumdadır (Fotoğraf 3.158-159).

Eserin doğu cephesinde, giriş bölümüne yakın bir noktada üç adet mezar bulunmaktadır. Bu bölümün kesin olmamakla birlikte esere ait hazire alanı olabileceği düşünülmektedir. Girişin hemen karşısına konumlandırılmış olan mezarlar esas türbe mekânı içerisinde yer alan mezar yapısı ile büyük benzerlik göstermektedir.

Eser geçmişten günümüze değin çeşitli onarımlara maruz kalmıştır. Uygulanan onarımlar neticesinde süsleme detayları ortadan kalkmış olup günümüzde herhangi bir süsleme öğesine rastlanılmamıştır.

Fotoğraf 3.156 Anonim Türbe Doğu Cephe

Fotoğraf 3.157 Anonim Türbe Güney-Batı Cephe

Fotoğraf 3.158 Anonim Türbe Kuzey-Doğu Cephe

Fotoğraf 3.159 Anonim Türbe Batı Cephe

Eserin iç mekânı kare plan özelliği göstermekte olup oldukça sade bir görünüme sahiptir. Sekizgen kasnak, sivri kemerli beden duvarları üzerinde, köşelere yerleştirilmiş olan pandantifler aracılığıyla yükselmekte ve mekânın üst örtü birimi olan kubbe sekizgen kasnağa oturmaktadır (3.160).

Kubbe merkezinde siyah renklerin hâkim olduğu çift sıra işlenmiş bir adet madalyon bulunmaktadır. Madalyonu oluşturan çift sıra kuşak içerisinde kesin olmamakla birlikte Kur'an-ı Kerim'den ayet bulunduğu tahmin edilmektedir. Madalyondan kubbe eteğine kadar sarkan dört adet zincir kubbeyi dört bölüme bölerek, uçlarında yer alan kandil motifiyle son bulmaktadır. Kalem işi tekniği ile oluşturulmuş olan mevcut süsleme unsurları günümüze silik izler halinde ulaşmayı başarmıştır. Bahsi geçen kandil motiflerinin sayıca daha fazla olduğu tahmin edilmekte olup uygulanan sıva işleminden dolayı tespiti yapılamamıştır (Fotoğraf 3.161-162).

Fotoğraf 3.160 Anonim Türbe İç Mekân Üst Örtüden Görünüm

Fotoğraf 3.161 Anonim Türbe İç Mekân Kubbe Bölümünde Yer Alan Kandil Motifi

Fotoğraf 3.162 Anonim Türbe İç Mekân Kubbe Bölümünde Yer Alan Kandil Motifi

İç mekânın doğu cephesinde yer alan dikdörtgen forma sahip giriş kapısı haricinde, güney cephesinde kare forma sahip pencere açıklığı bulunmakta olup yine aynı cephede sonradan doldurulmuş olan bir giriş açıklığı daha bulunmaktadır (Fotoğraf 3.163). İç mekânın doğu cephesini ihtiva eden kısımda giriş açıklığının sol tarafında kalacak şekilde konumlandırılmış olan boyuna dikdörtgen forma sahip derinlemesine niş yer almaktadır (Fotoğraf 3.164). İlgili mekânın kuzey ve batı cephesi ise sağır bırakılmıştır.

Mekânın batı duvarına bitişik konumda, doğu-batı istikametinde uzanan bir mezar bulunmaktadır. İlgili mezarın yuvarlak forma sahip iki adet baş taşı olmasından yola çıkarak söz konusu mezarda iki kişinin gömülü olduğu düşünülmekle birlikte kişi veya kişiler hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (Fotoğraf 3.165).

Zemin kısmı ve geriye kalan bütün kısımlar harç malzeme ile sıvandığından ötürü kubbe bölümü dışında hiçbir süsleme öğesine rastlanılmamaktadır.

Fotoğraf 3.163 Anonim Türbe İç Mekân Güney-Doğu Cephe
Giriş Açıklığı ve Pencere Açıklığı

Fotoğraf 3.164 Anonim Türbe İç Mekân Kuzey-Doğu Cephe

Fotoğraf 3.165 Anonim Türbe İç Mekân Kuzey-Batı Cephe
Mezar Bölümünden Görünüm

3.1.14. Bali Baba Türbesi (Serik)

Eser Antalya ili, Serik ilçesi, Tekke Köyü'nde mezarlık alanı içerisinde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.166). Eser, kesin olmamakla birlikte Bâli Baba'ya ait olup bahsi geçen yapı içerisinde gömülüdür.

Fotoğraf 3.166 Bali Baba Türbesi

Yapı üzerinde herhangi bir kitabe bulunmamakla birlikte, hangi tarihte ve kim tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir. Eserin kesin olmamakla birlikte Bali Baba Zaviyesi'nin bir parçası olabileceği düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde Bali Baba Zaviyesi'nin Sultan Alaaddin devrine (1220-1237) ait olduğu anlaşılmaktadır. Eser günümüze çeşitli onarımlar geçirerek ulaşmıştır.

Bahsi geçen eser 1455 / 859 tarihli Mufassal Defteri kayıtlarında "Zaviye-i Bali v. İvaz" olarak geçmekte olup şu ifadeler yer almaktadır;

> 1455 tarihinde hasılı 400 akça olup mezra'a-i Kiçici'den oluşmaktadır. "Mezra'a-i Kiçici vakfdır. Bali Zaviyesi' ne kadimi Sultan Alaaddin ve kadimi Beylerden nişanı vardır deyu Edhem Bey yazduğu deftere kayd etmiş defter suretin eyledüb merhum Hünkardan hükm almış elinde hükm-i şerifin görüb deftere kayd olundu şimdiki halde oğlu Sofu Seydi elindedir'' denilmesi bu vakfın Anadolu Selçuklularına kadar gittiğini göstermektedir[156].

[156] Karaca, 1997: 332.

1479-80 tarihli evkaf defterinde de bu zaviyenin durumu değişmemiştir. 1530 tahririnde ismi geçmeyen bu zaviyenin 1567 tarihli evkaf defterinde geliri 360 akça olarak görülmektedir. Hasılı ise K. Saraycık'da ki bir değirmenin gelirinden oluşmaktadır. Bu tarihte meşihatı Mehmed v. Ali, mütevelli ise Süleyman'ın üzerindedir[157].

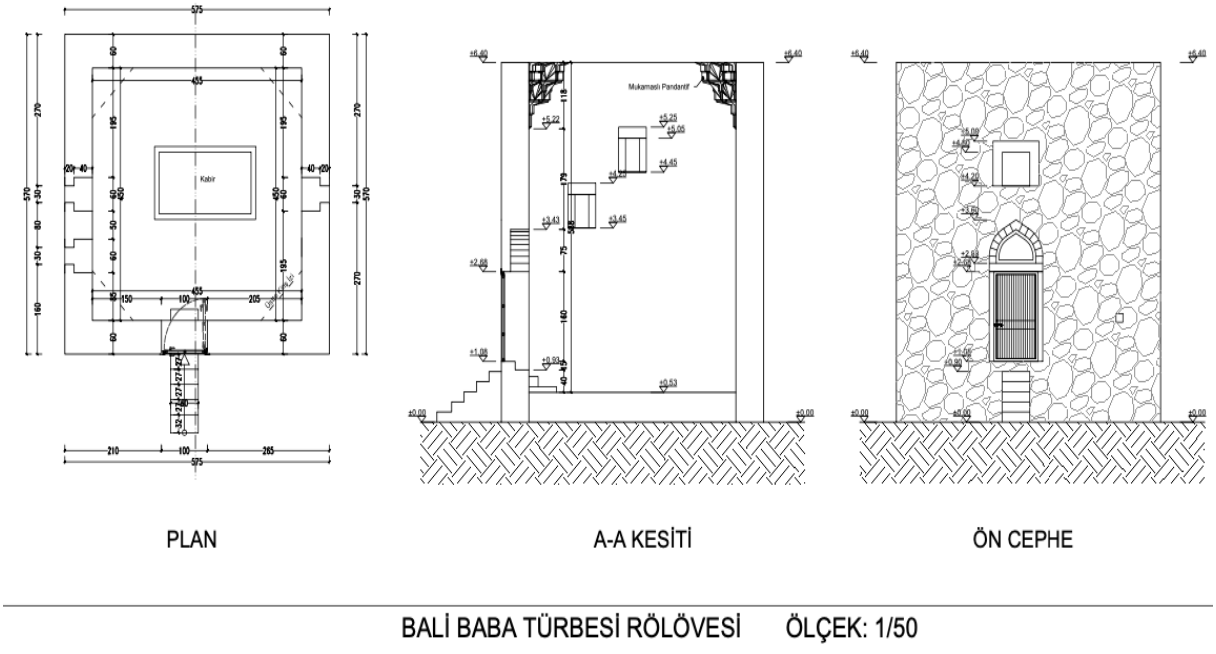
Süleyman Fikri Erten, Bali Baba Türbesi hakkında şu ifadelere yer vermektedir;

> Yanköy hisarının kuzeyinde Tekke ismiyle maruf bir karyedir. Bu türbe o civar köylerde meşhur olup her perşembe günü burada kurbanlar kesilerek fukaraya verilmektedir. Türbe etrafında hiçbir imaret bulunmamaktadır. Bazıları tarafından burada imarethane olduğu rivayet edilmektedir. Türbe' nin üstü açık ve dört tarafı duvarlarla çevrilidir. Türbe etrafında bir kabristan ve tepede mukaddema mevcut iken 50-60 sene evvel küçültülerek inşa olunmuş bir cami mevcuttur.

İfadeleri yer almaktadır[158].

Eser; moloz taş, düzgün kesme taş ve tuğla malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Lento bölümünde düzgün kesme taş malzeme kullanılırken yapının diğer bölümlerinde moloz taş ve düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Eser, kare planlı ve tek katlı bir görünüme sahiptir (Şekil 3.14). Eserin üst örtü birimini teşkil eden bölüm günümüze ulaşamamıştır. Beden duvarlarına uygulanan sıva işlemleri ve üst örtüye geçiş öğelerinden yola çıkarak kesin olmamakla birlikte çokgen kasnak ve üzerine oturan bir kubbeden oluştuğu tahmin edilmektedir (Fotoğraf 3.167-168).

Çizim 3.14 Bali Baba Türbesi Planı

[157] Karaca, 1997: 333.
[158] Erten, 1997: 142.

Fotoğraf 3.167 Bali Baba Türbesi Günümüze Ulaşamayan Üst Örtü

Fotoğraf 3.168 Bali Baba Türbesi Günümüze Ulaşamayan Üst Örtü

Eserin; kuzey cephesinde dikdörtgen forma sahip ve zemin seviyesinin 0.85 m. üstünde kalan giriş açıklığı bulunmaktadır. Giriş açıklığı sağır sivri kemerli bir alınlığa sahiptir. Kuzey cephenin, üst örtü seviyesine yakın bir konumda kare forma sahip boş bir kitabelik bölümü yer almaktadır (Fotoğraf 3.169). Giriş açıklığı haricinde batı cephede bir, doğu cephede ise iki adet mazgal pencere yer almaktadır (Fotoğraf 3.170). Eserin, güney cephesini teşkil eden bölümün neredeyse tamamı toprak dolgu altında kalmış durumdadır. Bahsi geçen cephe hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (Fotoğraf 3.171). Eserin dış cephelerinde herhangi bir süsleme öğesine rastlanılmamıştır.

Fotoğraf 3.169 Bali Baba Türbesi Kuzey Cepheden Görünüm

Fotoğraf 3.170 Bali Baba Türbesi Güney-Doğu Cepheden Görünüm

Fotoğraf 3.171 Bali Baba Türbesi Kuzey-Batı Cepheden Görünüm

İç mekâna, kuzey cephede yer alan tek taraflı ve beş basamaklı bir merdiven aracılığı ile ulaşılan, dikdörtgen forma sahip giriş açıklığı geçilerek dâhil olunmaktadır. Eserin iç mekânı kare plan özelliği göstermekte olup oldukça sade bir görünüme sahiptir (Fotoğraf 3.172). İç mekânın üst örtü birimini teşkil eden bölüm günümüze ulaşamamış olmakla birlikte üst örtüye geçişi sağlayan unsurlar günümüze ulaşmayı başarmış durumdadır. Kesin olmamakla birlikte üst örtü birimi pandantifler aracılığıyla geçilerek çokgen kasnağın kubbe ile sonlanmasından meydana gelmektedir (Fotoğraf 3.173).

Mekânın kuzey cephesinde derinlemesine basık kemerli bir niş içerisine alınmış olan dikdörtgen forma sahip giriş açıklığı bulunmaktadır (Fotoğraf 3.174). Giriş açıklığı haricinde doğu ve batı cephelerde toplam üç adet mazgal pencere yer almaktadır. Batı cepheyi ihtiva eden bölüm bünyesindeki mazgal pencere basık kemerli bir niş içerisinde kendini göstermektedir (3.175). Mekânın güney cephesi sağır tutulurken doğu cephede ise kare forma sahip iki adet mazgal pencere bulunmaktadır (3.176).

Fotoğraf 3.172 Bali Baba Türbesi İç Mekân Görünümü

Fotoğraf 3.173 Bali Baba Türbesi İç Mekân Güney Cephe
Köşelerde Yer Alan Pandantif Detayı

Fotoğraf 3.174 Bali Baba Türbesi Kuzey Cephede Yer Alan Basık Kemerli Giriş Açıklığı

Fotoğraf 3.175 Bali Baba Türbesi İç Mekân
Batı Cepheden Görünüm

Fotoğraf 3.176 Bali Baba Türbesi İç Mekân
Doğu Cepheden Görünüm

Eserin iç mekân merkezinde doğu-batı istikametinde uzanan bir mezar bulunmaktadır. Günümüze asli halini yitirerek ulaşmış olan mezar bölümü mermer ve sac malzeme kullanılarak yeniden şekillendirilmiştir. Bahsi geçen mezarın baş taşında "Bali Baba Türbesi" ifadesi yer almaktadır (Fotoğraf 3.177).

Eser iç kısımlarda oldukça sade durumdadır. Yapının iç mekânı dış cephede kendini gösteren moloz taş ve düzgün kesme taş malzemenin vermiş olduğu doğal görünüme sahiptir. Mekânın zemin kısmı tamamen harç malzeme ile sıvanmış olduğundan dolayı özgün durumunu yitirmiştir. Geçmişten günümüze değin çeşitli onarım ve tahribatlara maruz kalan eser bünyesinde herhangi bir süsleme unsuruna rastlanılmamaktadır.

Fotoğraf 3.177 Bali Baba Türbesi İç Mekân
Mezar Bölümünden Görünüm

3.2. Günümüze Asli Halini Yitirerek Ulaşanlar

Günümüze asli halini yitirerek ulaşan 16 adet türbe yapısı tespit edilmiştir. Maruz kaldıkları tahribat, onarım ve eklemeler neticesinde asli görünümlerini kaybetmişlerdir. Bahsi geçen yapılar; mimari, plan, malzeme, üslup ve süsleme özellikleri bakımından Sanat Tarihi adına herhangi özellik taşımamaktadır. Çalışmamıza dâhil edilen yapılar Antalya iline bağlı ilçe, kasaba ve köylerinde yer almaktadır. Akseki ilçesinde bir, Alanya'da üç, Elmalı'da yedi, Finike'de bir, Gündoğmuş'ta bir, İbradı'da bir, Korkuteli'nde bir, Manavgat'ta bir olacak şekilde dağılım göstermektedir. Günümüzdeki mimari durumları gözetilerek değerlendirmeye alınan türbeler alfabetik sırayla verilmiştir.

3.2.1. Emir Dede Türbesi (Akseki)

Eser; Antalya ili, Akseki ilçesi, Emiraşıklar Köyü'nün kuzeyinde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.178). Eser, kesin olmamakla birlikte Emir Âşık ve Genç Âşık'a ait olup bahsi geçen yapı içerisinde gömülü durumdadırlar.

Fotoğraf 3.178 Emir Dede Türbesi

Eser; doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve tek katlı olup kırma çatı ile örtülü bir yapıdır. İç mekâna giriş güney cephesinde yer alan dikdörtgen formlu kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Giriş açıklığı haricinde kuzey, güney, doğu ve batı cephelerde boyuna dikdörtgen pencere açıklıkları yer almaktadır. Sade bir görünüm teşkil eden eser bütüncül olarak değerlendirildiğinde özgün durumunu yitirmiştir (Fotoğraf 3.179). Eserin iç mekânına güney cephesinde yer alan giriş kapısı ile dâhil olunmaktadır. Türbe mekânı uzunlamasına

dikdörtgen plan özelliği göstermekte olup oldukça sade bir görünüme sahiptir (Fotoğraf 3.180). Mekânın üzeri kırma çatı ile örtülüdür.

İç mekân bünyesinde doğu-batı istikametinde uzanan iki adet sanduka yer almaktadır. Bahsi geçen sandukaların Emir Âşık ve Genç Aşık'a ait olduğu düşünülmektedir (Fotoğraf 3.181).

Mevcut yapı, Sanat Tarihi açısından herhangi özellik taşımamaktadır.

Fotoğraf 3.180 Emir Dede Türbesi İç Mekân Görünümü

Fotoğraf 3.181 Emir Dede Türbesi İç Mekân
Emir Âşık ve Genç Âşık Sandukası

3.2.2. Çomaklı Türbesi (Alanya)

Eser; Antalya ili, Alanya ilçesi, Payallar mahallesinde Türbe Cami avlusunda yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.182).

Fotoğraf 3.182 Çomaklı Türbesi

Eser; bütünüyle betonarme ve fayans malzeme ile inşa edilmiş olup özgün durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Eser, içten ve dıştan sekizgen planlı olup gövde yapısına uygun olarak basık sekizgen külah ile örtülü bir yapıdır. Mekâna giriş kuzey cephesinde yer alan dikdörtgen kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Yapının giriş açıklığı haricinde kuzey, güney, doğu ve batı cephelerde enine dikdörtgen pencere açıklıkları yer almaktadır.

Eserin iç mekânına kuzey cephesinde yer alan giriş kapısı ile dâhil olunmaktadır. Türbe mekânı sekizgen plan özelliği göstermekte olup oldukça sade bir görünüme sahiptir (Fotoğraf 3.183). Mekânın üzeri dışta olduğu gibi iç kısımda da sekiz dilimli külah ile örtülü durumdadır.

İç mekân bünyesinde doğu-batı istikametinde uzanan sanduka yer almaktadır. Bahsi geçen sanduka orijinal olmayıp asli durumuna dair bir bilgi bulunmamaktadır (Fotoğraf 3.184).

Mevcut yapı, Sanat Tarihi açısından herhangi özellik taşımamaktadır.

Fotoğraf 3.183 Çomaklı Türbesi İç Mekân Görünümü

Fotoğraf 3.184 Çomaklı Türbesi İç Mekân Görünümü

Sanduka Detayı

3.2.3. Memiş Dayı Türbesi (Alanya)

Eser; Antalya ili, Alanya ilçesi, Orhan Köyü'nde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.185).

Fotoğraf 3.185 Memiş Dayı Türbesi

Eser; doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı ve tek katlı olup kırma çatı ile örtülü bir yapıdır. İç mekâna giriş kuzey cephesinde yer alan dikdörtgen formlu kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Giriş açıklığı haricinde kuzey, güney ve batı cephelerde pencere açıklıkları yer almaktadır.

Türbe mekânı uzunlamasına dikdörtgen plan özelliği göstermekte olup oldukça sade bir görünüme sahiptir (Fotoğraf 3.186). Mekânın üzeri düz ahşap tavan ile örtülüdür. İç mekân bünyesinde doğu-batı istikametinde uzanan bir adet sanduka ve mezar yer almaktadır. Sandukanın güney tarafında bulunan mezar bölümünün boyutlarından dolayı bir çocuğa ait olabileceği düşünülmektedir (Fotoğraf 3.187).

Fotoğraf 3.186 Memiş Dayı Türbesi İç Mekân Batı Cephe Görünümü

Fotoğraf 3.187 Memiş Dayı Türbesi İç Mekân Doğu Cephe Görünümü

3.2.4. Musa Dede Türbesi (Alanya)

Eser; Antalya ili, Akseki ilçesi, Emiraşıklar Köyü'nün kuzeyinde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.188). Eser, kesin olmamakla birlikte Musa Dede'ye ait olup bahsi geçen yapı içerisinde gömülüdür.

Fotoğraf 3.188 Musa Dede Türbesi

Eser; bütünüyle betonarme malzeme ile inşa edilmiş olup özgün durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Eser; doğu-batı istikametinde uzunlamasına dikdörtgen planlı ve tek katlıdır. İç mekâna giriş doğu cephesinde yer alan dikdörtgen formlu kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Giriş açıklığı haricinde batı ve güney cephelerde uzunlamasına dikdörtgen forma sahip pencere açıklıkları yer almaktadır. Sade bir görünüm teşkil eden eser bütüncül olarak değerlendirildiğinde özgün durumunu yitirmiş durumdadır.

Yapının iç kısmı belirli bir seviyeye kadar ahşap lambri ile kaplı olmakla birlikte üzeri düz betonarme tavan ile örtülüdür. İç mekân bünyesinde doğu-batı istikametinde uzanan iki adet sanduka yer almaktadır. Musa Dede'ye ait olduğu düşünülen sandukanın doğu tarafında ikinci sanduka yer almaktadır. Boyutlarından yola çıkarak bir çocuğa ait olabileceği düşünülmektedir.

3.2.5. Ahi Baba Türbesi (Elmalı)

Eser; Antalya ili, Elmalı ilçesi, Hükümet caddesi üzerinde Ömer Paşa Cami bünyesinde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.189).

Fotoğraf 3.189 Ahi Baba Türbesi

Eser, Ömer Paşa Külliyesine ait yapılar arasında yer almaktadır. Bahsi geçen külliye Ketenci Ömer Paşa tarafından 1019 H. / 1610 M. yılında yaptırılmıştır[159]. Külliye yapıları şadırvanlı bir avlu bünyesinde karşılıklı yerleştirilen cami ve medrese, caminin güneydoğusunda bitişik türbe ve külliyenin bir parçası olarak farklı bir yerde bulunan hamamdan oluşmaktadır.

Eser günümüze çeşitli onarımlar geçirerek ulaşmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğünce 1938 ve 1968 yıllarında onarılmıştır[160]. Asli durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Ömer Paşa Cami'nin doğu duvarının güney ucuna bitişik vaziyette olan türbede Ömer Paşa'nın şeyhi Ahi Baba'nın gömülü olduğu genel manada kabul görse de bu bilgi kesin değildir. Zerrin Köşklü "Antalya / Elmalı Ömer Paşa Külliyesi" isimli çalışmasında;

[159] Köşklü, 2003: 93.
[160] Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983: 629.

> Külliye hakkında bilgi veren kaynaklarda Hafız Hüseyin Ayvansarâyi, 1978,80; Aslanapa, 1986, 324, Cücü, 1985, 183) Ömer Paşa'ya ait olduğu belirtilen türbe, Ömer Paşa vakfiyesindeki ifadeye göre burada yatan kişinin Ahi Baba olduğu kanısını uyandırmaktadır. Kaynaklarda ölüm tarihi de farklı olan Ömer Paşa, vakfiyesinde olasılıkla camiye bitişik olan bu türbeyi ve türbenin Ahi Babaya ait olduğunu belirtmek istemiştir.
>
> Ömer Paşa'nın 1017 H. / 1608. M tarihli Arapça vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü 582 numaralı defterin 424 sayfa ve 332 sırasında kayıtlıdır. Vakfiyede sadeleştirilerek külliye yapıları şu şekilde yer almaktadır. "…Elmalı'da vakfı kuranın yaptırdığı cami şerif ile medrese… Ahi Baba türbesinde hizmet edene günlük bir dirhem… Elmalıda vakfedenin sıbyan mektebi öğretmenine günlük dört dirhem, yardımcısına iki dirhem verilecektir…'' No: 1967, s.399-400.

İfadeleri yer almaktadır[161].

Hatice Durgun' a ait "Elmalı Kazası (1839-1914)'' isimli eserinde;

> Camiye bitişik türbenin, Ömer Paşa'nın şeyhi Ahi Baba'ya ait olduğu bildirilmektedir. Zira vakfiyesinde de Ahi Baba türbesine hizmet eden kişiye yevmi bir dirhem verilmesi istenmiştir. Ancak türbenin, caminin banisi merhum Ömer Paşa'ya ait olduğunu işaret eden bazı resmi kayıtlarda mevcuttur. Nitekim 19. yüzyıl başlarında tutulan evkaf defterine göre merhum Ömer Paşa türbesine bir kandil yağı ve türbedarının hizmeti karşılığı 10 kuruş verildiği kayıtlıdır. Süleyman Fikri Erten de bu türbenin Ömer Paşa'ya ait olduğunu söylemektedir.

İfadeleri yer almaktadır[162].

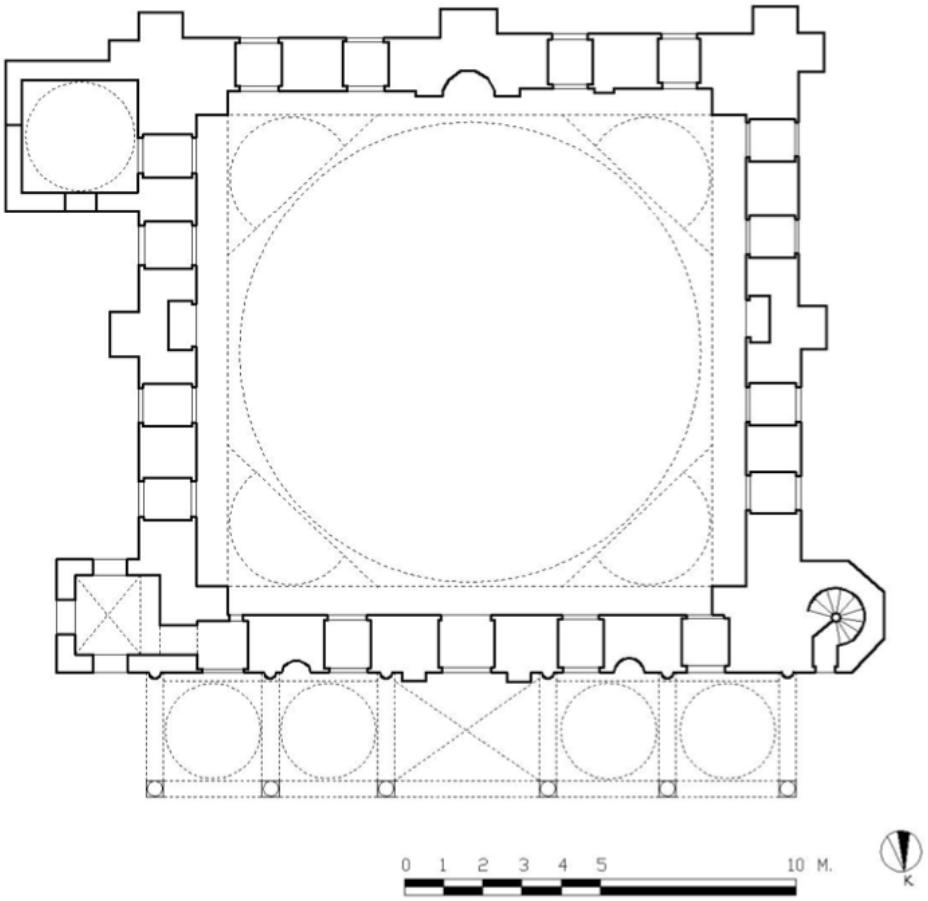
Eser, bütünüyle düzgün kesme taş ile inşa edilmiş olup özgün durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Eser kesin olmamakla birlikte bir mezar odası ve üzerinde yükselen ziyaretgâh bölümünden oluşmaktadır. Eser kare planlı olup betonarme malzeme kullanımıyla oluşturulan ve üzeri sac malzeme kaplı bir kubbe ile örtülü durumdadır (Şekil 3.15).

Ziyaretgâh mekânına giriş kuzey cephesinde bulunan dikdörtgen formlu kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Giriş açıklığı haricinde doğu ve batı cephelerde boyuna dikdörtgen forma sahip pencere açıklıkları yer alırken güney cephede ise kare forma sahip pencere açıklığı görülmektedir. Batı cephesinde yer alan pencere açıklığı cami ile irtibatlıdır. Sade bir görünüm teşkil eden eser bütüncül olarak değerlendirildiğinde özgün durumunu yitirmiş durumdadır (Fotoğraf 3.190).

---

[161] Köşklü, 2003: 93.
[162] Durgun, 2018: 195.

Çizim 3.15 Ömer Paşa Cami ve Ahi Baba Türbesi Planı
Kaynak: Kılıç, 2015.

Fotoğraf 3.190 Ahi Baba Türbesi Kuzey Cepheden Görünüm

Üst örtü birimini ihtiva eden kubbe basık kemerli beden duvarları üzerine oturmaktadır (Fotoğraf 3.191-192).

Fotoğraf 3.191 Ahi Baba Türbesi İç Mekân Üst Örtüden Görünüm

Fotoğraf 3.192 Ahi Baba Türbesi İç Mekân Görünümü

Eserin iç mekân merkezinde doğu-batı istikametinde yerleştirilmiş farklı boyutlara sahip dört adet betonarme sanduka bulunmaktadır. Orta kısımda yer alan sanduka diğerlerine nazaran daha uzun ve geniş durumdadır. Sandukaların, kesin olmamakla birlikte Ömer Paşa'nın eşi ve iki kızına ait olabileceği ifade edilmektedir (Fotoğraf 3.193)[163].

Mekânın zemin kısmı ve beden duvarları belirli bir seviyeye kadar fayans malzeme ile kaplanmıştır. Türbe yapısı içte ve dışta bütünüyle harç, boya ve türevi malzemeler ile sıvandığından ötürü yapı özgün durumunu yitirmiş olup herhangi bir süsleme detayı bulunmamaktadır.

Fotoğraf 3.193 Ahi Baba Türbesi İç Mekân Sandukalardan Görünüm

[163] Kılıç, 2015: 72.

3.2.6. Baltası Gedik Mahmud Dede Türbesi (Elmalı)

Eser; Antalya ili, Elmalı ilçesi'nde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.194). Eser, kesin olmamakla birlikte Abdal Musa'nın kardeşi ve Abdal Musa Tekkesi'nin oduncusu ya da baltacısı olduğu söylenen Baltası Gedik Mahmud Dede'ye ait olup bahsi geçen yapı içerisinde gömülü durumdadır[164].

Fotoğraf 3.194 Baltası Gedik Mahmud Dede Türbesi

Eser bünyesinde herhangi bir kitabe bulunmamakla birlikte, hangi tarihte ve kim tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir. Tekke ve zaviyelerin kaldırıldığı 1925 yılında Elmalı'da bulunan birçok türbe yıkılmış, günümüzde mevcut olan türbe ve yatırlar sonradan yeniden yaptırılmıştır. Baltası Gedik Mahmud Dede'de tekke ve zaviye kanunu sonrasında yıktırılanlar arasındadır[165].

İlgili eserin, Evliya Çelebi Seyahatnamesinde bahsi geçmektedir. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde;

> Şehrin doğu tarafı ucunda Istanoz yolu üzere Baltası Gedik Mahmud Dede, bir mesire ve seyir yerinde, cihannüma bir yüksek türbede medfundur. Abdâl Musa Sultan'ın kardeşidir. Çok kerametleri görülmüştür.

İfadeleri yer almaktadır[166].

---

[164] Karaca, 1997: 337.
[165] Durgun, 2018: 222.
[166] Kahraman, 2011: 305.

Eser; bütünüyle betonarme ve ahşap malzeme ile inşa edilmiş olup özgün durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Eser, içten ve dıştan sekizgen planlı olup gövde yapısına uygun olarak sekizgen külah ile örtülü bir yapıdır. Mekâna giriş kuzey cephesinde yer alan dikdörtgen kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Yapının giriş açıklığı haricinde güney ve batı cephelerde boyuna dikdörtgen pencere açıklıkları yer almaktadır.

Mekânın üst örtü birimi dışta olduğu gibi iç kısımda da sekiz dilimli ahşap külah ile örtülü durumdadır (Fotoğraf 3.195-196). İç mekân bünyesinde doğu-batı istikametinde uzanan ahşap sanduka yer almaktadır. Bahsi geçen sanduka orijinal olmayıp asli durumuna dair bir bilgi bulunmamaktadır (Fotoğraf 3.196-197).

Fotoğraf 3.195 Baltası Gedik Mahmud Dede Türbesi İç Mekân Üst Örtü Birimi

Fotoğraf 3.196 Baltası Gedik Mahmud Dede Türbesi İç Mekân
Kuzey Cepheden Görünüm

Fotoğraf 3.197 Baltası Gedik Mahmud Dede Türbesi İç Mekân Görünümü

3.2.7. Budala Sultan Türbesi (Elmalı)

Eser; Antalya ili, Elmalı ilçesi'nde, Abdal Musa Türbesi'nin güneyinde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.198-199). Eser, kesin olmamakla birlikte Abdal Musa'nın aşçısı olduğu söylenen Budala Sultan'a aittir[167].

Fotoğraf 3.198 Budala Sultan Türbesi

Fotoğraf 3.199 Buda Sultan Türbesi

[167] Karaca, 1997: 336.

Abdal Musa Tekkesi'nin bir parçası olan Budala Sultan Türbesi hakkında İzmirli Hasan Edip Efendi "Ziyâü'd-Dehr ve Cilâlü'l-Asr" adlı eserinde bahsetmektedir. 1830-1831 yıllarında Abdal Musa Zaviyesi'nin kapatılarak yıkım işlemine başlanması için Aydın'da şer'î mahkeme kâtibi olan İzmirli Hasan Edip Efendi görevlendirilmiştir. Hasan Edip Efendi "Ziyâü'd-Dehr ve Cilâlü'l-Asr" adlı eserinde kendisine verilen görevi nasıl icra ettiği ve zaviye ile ilgili yapılan işlemler hakkında bilgiler vermektedir. Abdal Musa Zaviyesi faaliyetlerinin denetim altına alındığı 1830-1831 yılları arasında zaviyenin çevresinde yer alan binalar;

> Abdal Musa'nın üzeri kurşunla örtülü türbesi, Türbeye bitişik üzeri kurşunla örtülü bir köşk, Budala Sultan türbesi ile Namazgâh, Misafirhâne (2 tane idi, birine ''kız sarayı'' denirdi), Çamaşırhane (1 tane), Mihmanhâne (2 tane), Mektep odası (2 tane), Yaz mektebi odası (1tane), Mutfak (3 tane), Üzeri kurşunla kaplı 2 tane oda, Akmeydan denilen yer (üzeri kurşunla kaplı 1 tane), At ahırı (4 tane), Öküz ahırı (1 tane), Ambar (10 tane), Pabuççu odası (1 tane), Kereste atölyesi (1 tane), Su kuyusu (1 tane), Ekmekçi dükkanı (1 tane), Ester ahırı (1 tane), Su değirmeni (1 tane)
>
> Şeklinde belirtilmektedir[168].

Eser; bütünüyle betonarme malzeme ile inşa edilmiş olup özgün durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Eser, içten ve dıştan sekizgen planlı olup gövde yapısına uygun olarak sekizgen külah ile örtülü bir yapıdır. Mekâna giriş doğu cephesinde yer alan üçgen forma sahip kapı aracılığıyla sağlanmaktadır (Fotoğraf 3.200). Yapının giriş açıklığını ihtiva eden doğu cephe haricinde bütün cephelerde boyuna üçgen forma sahip pencere açıklıkları yer almaktadır. Sade bir görünüm teşkil eden eser bütüncül olarak değerlendirildiğinde özgün durumunu yitirmiştir.

Mekânın üst örtü birimi dışta olduğu gibi iç kısımda da sekiz dilimli ahşap külah ile örtülü durumdadır (Fotoğraf 3.201-202). İç mekân bünyesinde doğu-batı istikametinde uzanan ahşap ve betonarme malzemeden yapılmış olan sanduka yer almaktadır. Kesin olmamakla birlikte Abdal Musa'nın aşçısı olduğu düşünülen Budala Sultan gömülü durumdadır. Bahsi geçen sanduka orijinal olmayıp asli durumuna dair bir bilgi bulunmamaktadır (Fotoğraf 3.203).

[168] Şeker, 1999: 449.

Fotoğraf 3.200 Budala Sultan Türbesi Doğu Cephesinde Yer Alan Giriş Kapısı

Fotoğraf 3.201 Budala Sultan Türbesi İç Mekân Üst Örtü Birimi

Fotoğraf 3.202 Budala Sultan Türbesi İç Mekân ve Sanduka
Doğu Cephe Görünümü

Fotoğraf 3.203 Budala Sultan Türbesi İç Mekân ve Sanduka
Batı Cephe Görünümü

3.2.8. Haydar Baba Türbesi (Elmalı)

Eser; Antalya ili, Elmalı ilçesi, İplik Pazarı mahallesinde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.204). Eser, kesin olmamakla birlikte Haydar Baba'ya aittir.

Fotoğraf 3.204 Haydar Baba Türbesi

Üzerinde herhangi bir kitabe bulunmayan yapının hangi tarihte ve kim tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir. Eser günümüze çeşitli onarımlar geçirerek ulaşmıştır. Asli durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Haydar Baba ismi ilk defa 1530 tahririnde Zaviye-i Baba Haydar olarak geçmektedir. Zaviyenin hasılı 120 akça olup zemin, bağ ve dekâkin kalemlerinden oluşan vakıf gelirlerine sahiptir[169].

Hatice Durgun'a ait '' Elmalı Kazası" (1839-1914) isimli eserinde;

> Bahsi geçen zaviye Hacı Bektaş-ı Velî zaviyeleri arasında yer almaktadır. Yolcu ve fakirlere hizmet amacıyla kurulan zaviyenin 19. yüzyılın hemen başında zaviyedarlık vazifesi Bektâşi tarikatından ve Abdal Musa halifelerinden Seyyid Mustafa Dede üzerindeyken vefatıyla 1829 yılında Müderris Seyyid Hasan Halife' ye onun da vefatıyla oğlu ulemadan Seyyid Ömer'e tevcih buyrulmuştur. Zaviyenin vakıfları arasında Elmalı' da Yenibağlar altında anayoldan göle kadar uzanan tahminen 120 dönüm tarla ile çarşı içinde yıllık kirası 120 kuruş olan bir habbaz dükkânı bulunmaktadır. Tarlanın buğday ve arpa öşründen elde edilen gelir ile dükkân kirası toplamı 246 kuruştur.

[169] Karaca, 1997: 347.

> Zaviyenin 1848 yılında yapılan muhasebesine göre vakıf gelirleri 311 kuruştur. Bunun 56 kuruşu türbe tamirine, 15 kuruşu aydınlatmaya, 241 kuruşu ise yemek giderlerine harcanmıştır. 1854-1855 yıllarında mütevellisi Şeyh Ömer Efendi ile yapılan muhasebesine göre öşürden elde edilen gelir her bir yıl için 335 kuruştur. Zaviye vakfının yine Ömer Efendi ile yapılan 1856-1857 yılları muhasebesine göre öşür bedeli toplam 460 kuruş olup bunun 200 kuruşu 1856 yılından, 260 kuruşu ise 1857 yılından elde edilmiştir. 1858-1862 yılları arasında zaviyedar Ömer Efendi'nin oğulları Hasan, Mehmed ve Mustafa Efendilerle yapılan muhasebeye göre ise vakfın toplam geliri 3.450 kuruştur. Masrafları 1.050 kuruş tutan vakfın muhasebe harcı ise 600 kuruş olarak gösterilmiş ve geriye 1.800 kuruş kalmıştır.

İfadeleri yer almaktadır[170].

Eser belirli bir seviyeye kadar tuğla malzeme ile kaplanmış durumdadır. Duvarlar sıvalı ve boyalı olduğundan dolayı inşa malzemesi hakkında detaylı bilgi elde edilememiştir.

Eser, yüksek bir kaide üzerinde içten ve dıştan altıgen planlı olup kubbe ile örtülü bir yapıdır. Mekâna giriş doğu cephesinde yer alan dikdörtgen kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Giriş kısmı haricinde yapıyı bütün cephelerde kuşatan enine dikdörtgen pencere açıklıkları bulunmaktadır (Fotoğraf 3.205).

Fotoğraf 3.205 Haydar Baba Türbesi Güney Cephesinden Görünüm

[170] Durgun, 2018: 217-218.

Türbe mekânı altıgen plan özelliği göstermekte olup oldukça sade bir görünüme sahiptir. Eser dış kısımda olduğu gibi iç kısımda da kubbe ile örtülü durumdadır (Fotoğraf 3.206). Üst örtüye geçiş yapının altı köşesine yerleştirilmiş tromplar aracılığıyla sağlanmaktadır. İç mekânın doğu cephesinde giriş açıklığı yer almakta olup doğu cephe ve diğer bütün cephelerinde enine dikdörtgen pencere açıklıkları yer almaktadır (Fotoğraf 3.207).

İç mekân bünyesinde doğu-batı istikametinde uzanan ahşap ve betonarme malzemeden yapılmış olan sanduka yer almaktadır. Bahsi geçen sandukaya baş taşı eklenmiş ve üzerinde "Haydar Baba Hazretleri" ifadesi yer almaktadır. Sandukanın asli durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (Fotoğraf 3.208).

Fotoğraf 3.206 Haydar Baba Türbesi İç Mekân Üst Örtü Birimi

Fotoğraf 3.207 Haydar Baba Türbesi İç Mekân Doğu Cephe Görünümü

Fotoğraf 3.208 Haydar Baba Türbesi İç Mekân Batı Cephe Görünümü

3.2.9. Mesten Dede Türbesi (Elmalı)

Eser; Antalya ili, Elmalı ilçesi, Tekke Köyü'nde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.209).

Fotoğraf 3.209 Mesten Dede Türbesi

Eserin iç mekânına yerleştirilen mermer levha üzerinde, eski binasının 2004 yılında yıkıldığı ve yerine yenisinin yapıldığı ifade edilmektedir.

Eser bütünüyle betonarme malzeme ile inşa edilmiş olup özgün durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Eser, içten ve dıştan altıgen planlı olup gövde yapısına uygun olarak basık külah ile örtülü bir yapıdır. Mekâna giriş güney-doğu cephesinde yer alan dikdörtgen kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Yapının giriş açıklığı haricinde batı cephesinde kare forma sahip pencere açıklığı bulunmaktadır (Fotoğraf 3.210).

İç mekân bünyesinde doğu-batı istikametinde uzanan ahşap ve betonarme malzemeden yapılmış olan sanduka yer almaktadır. Bahsi geçen sanduka orijinal olmayıp asli durumuna dair bir bilgi bulunmamaktadır (Fotoğraf 3.211).

Fotoğraf 3.210 Mesten Dede Türbesi İç Mekân Güney-Doğu Cephe Görünümü

Fotoğraf 3.211 Mesten Dede Türbesi İç Mekân Kuzey-Batı Cephe Görünümü

3.2.10. Sinan-ı Ümmi Türbesi (Elmalı)

Eser; Antalya ili, Elmalı ilçesi, Sinan Ümmi sokakta cami ve türbe yapısı olarak yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.212). Eser, Yûsuf b. İbrahim'e aittir. Mahlas olarak Ümmî Sinan ve Sinan Ümmî'yi kullanmıştır[171]. İç mekân bünyesinde Yûsuf b. İbrahim (Sinan Ümmi), Sinan-ı Ümmi torunu Şeyh Murtaza Ali, Cami mütevelli Hacı Rasih Efendi gömülüdür[172].

Fotoğraf 3.212 Sinan-ı Ümmi Türbesi

Ümmî Sinan, 25 Cemâziye'l-âhir 1067 / 10 Nisan 1657 Salı gecesi vefat etmiştir. Vefatından sonra adına yaptırılan caminin bitişiğine türbe inşa edilmiştir[173]. Türbe, tekke ve zaviyelerin kapatılması kanununca 1926 yılında yıkılmış olup sonrasında 1959 yılında yeniden inşa edilmiştir[174].

Eser, kuzey-güney istikametinde uzunlamasına dikdörtgen planlı ve tek katlı olup yüksek sekizgen kasnak üzerine oturan, içten ve dıştan kubbe ile örtülü bir yapıdır. İç mekâna giriş batı cephesinde yer alan dikdörtgen forma sahip kapı aracılığıyla sağlanmaktadır.

[171] Şahin ve Göküş, 2020: 1065.
[172] Ekiz, 2001: 149.
[173] Şahin ve Göküş, 2020: 1065.
[174] Bilgin, 2017: 3.

Giriş açıklığı haricinde kuzeybatı, güneybatı ve güney cephelerde dikdörtgen forma sahip pencere açıklıkları yer almaktadır. Eser bütüncül olarak değerlendirildiğinde sade bir görünüm teşkil etmektedir.

Eserin batı cephesi, türbe mekânının giriş bölümünü ihtiva etmesinden dolayı en hareketli cephedir. Bahsi geçen cephede betonarme malzeme ile inşa edilmiş sundurmalı bir bölüm yer almaktadır. Sundurmalı bölüm yan yana eklenmiş üç adet kubbe ile örtülü durumdadır (Fotoğraf 3.213-214). Sundurmalı bölüm bünyesinde doğu-batı istikametinde dört adet sanduka yer almaktadır. Kuzeybatı kısımda El Hac İsmail El Zü'hdi ve eşi Adile Hanım, güneybatı kısımda ise Hacı İsmail Efendioğlu Arif Efendi ve eşi Esma Hanım gömülü durumdadır (Fotoğraf 3.215-216)[175].

Fotoğraf 3.213 Sinan-ı Ümmi Türbesi Kuzey Cepheden Görünüm

[175] Ekiz, 2001: 149.

Fotoğraf 3.214 Sinan-ı Ümmi Türbesi Güney Cepheden Görünüm

Fotoğraf 3.215 Sinan-ı Ümmi Türbesi Kuzey-Batı Cepheden Görünüm

Fotoğraf 3.216 Sinan-ı Ümmi Türbesi Güney-Batı Cepheden Görünüm

Eserin iç mekânına batı cephesinde yer alan giriş kapısı ile dâhil olunmaktadır. Türbe mekânı dikdörtgen plan özelliği göstermekte olup oldukça sade bir görünüme sahiptir (Fotoğraf 3.217). Mekânın üst örtü birimi dışta olduğu gibi iç kısımda da kubbe ile örtülü durumdadır. İç mekânın güney cephesinde bir, batı cephesinde ise iki adet olmak üzere dikdörtgen forma sahip pencere açıklıkları yer almaktadır. İç mekânın güney cephesini ihtiva eden kısımda süslemeden yoksun durumda olan mihrap nişi bulunmaktadır. İlgili mekânın kuzey cephesi ise sağır bırakılmıştır (Fotoğraf 3.218).

İç mekân bünyesinde doğu-batı istikametinde yerleştirilmiş farklı boyutlara sahip beş adet sanduka yer almaktadır. Orta kısımda yer alan sanduka diğerlerine nazaran daha uzun ve geniştir. Orta kısımda yer alan sandukada Yûsuf b. İbrahim (Sinan Ümmi) gömülü durumda iken diğer sandukalarda ise Sinan-ı Ümmi torunu Şeyh Murtaza Ali, Cami Mütevelli Hacı Rasih Efendi gömülüdür[176]. Sandukaların asli durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

[176] Ekiz, 2001: 149.

Fotoğraf 3.217 Sinan-ı Ümmi Türbesi İç Mekân Güney-Doğu Cepheden Görünüm

Fotoğraf 3.218 Sinan-ı Ümmi Türbesi İç Mekân Kuzey-Doğu Cepheden Görünüm

3.2.11. Vahib-i Ümmi Türbesi (Elmalı)

Eser; Antalya ili, Elmalı ilçesi, Tahtamescit, Ahmet Atılgan sokakta yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.219). Eser, Vâhib-i Ümmi, Abdülvehhâb Efendi, Abdülvehhâb Sultan gibi isimlerle anılan Abdülvehhâb Ümmi'ye aittir[177]. Eserlerinde "Vâhib, Vâhibi, Vâhib Ümmi, Vehhâb, Vehhâbi" mahlaslarını kullanmıştır. Abdülvehhâb Ümmi 1004 H. / 1595 M. tarihinde vefat etmiş olup bahsi geçen yapı içerisinde eşi ve iki çocuğu ile gömülü durumdadır[178].

Fotoğraf 3.219 Vahib-i Ümmi Türbesi

Bahsi geçen eserle ilgili Evliya Çelebi Seyahatnamesinde;

> Pınarbaşı'nda Abdülvehhab Efendi, bir mesiregâh türbesi var ki cümle dost ve zariflerin dinlenme yeri ve namazgâhıdır, orada bir kubbe içinde yatmaktadır. Sırrı aziz olsun.

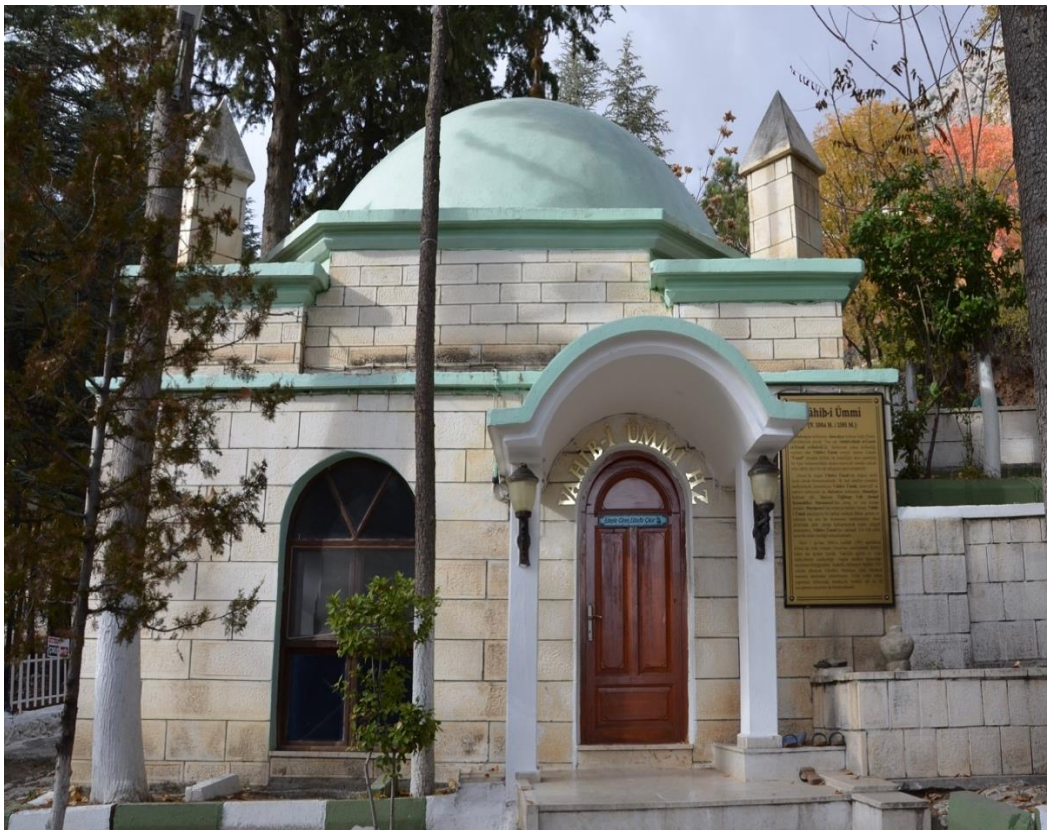
İfadeleri yer almaktadır[179].

Vahib-i Ümmi Türbesi, 1925 yılında dönemin Vâridât-ı Husûsiye (Mal Müdürlüğü) memuru tarafından hankâh ve türbe yapısı ile yıktırılmıştır. Ancak sonradan tekrar ahşap olarak yaptırılmış olan türbesinde, kendisiyle birlikte eşi ve iki çocuğunun mezarları da bulunmaktadır[180].

---

[177] Şahin ve Göküş, 2020: 1065.
[178] Ekiz, 2001: 147-148.
[179] Kahraman, 2011: 305.
[180] Ögke, 2009: 157.

Eser, kare planlı ve tek katlı olup sekizgen kasnak üzerine oturan, içten ve dıştan kubbe ile örtülü bir yapıdır. İç mekâna giriş güney cephesinde yer alan yuvarlak kemerli kapı aracılığıyla sağlanmaktadır (Fotoğraf 3.220). Giriş açıklığı haricinde batı ve güney cephelerde yuvarlak kemerli pencere açıklıkları yer almaktadır. Kuzey ve doğu cepheler ise sağır bırakılmıştır. Eser bütüncül olarak değerlendirildiğinde sade bir görünüme sahiptir (Fotoğraf 3.221-222).

Fotoğraf 3.220 Vahib-i Ümmi Türbesi Genel Görünüm

Fotoğraf 3.221 Vahib-i Ümmi Türbesi Güney-Batı Cepheden Görünüm

Fotoğraf 3.222 Vahib-i Ümmi Türbesi Kuzey-Doğu Cepheden Görünüm

Türbe mekânı kare plan özelliği göstermekte olup oldukça sade bir görünüme sahiptir. Mekânın örtü sistemi içte ve dışta kubbe şeklindedir. Sekizgen kasnak üzerinde yükselen kubbeye, köşelere yerleştirilmiş olan tromp ile geçiş sağlanmaktadır. İç mekânın batı ve güney cephesinde uzunlamasına dikdörtgen forma sahip niş içerisine yerleştirişmiş olan pencere açıklıkları bulunmaktadır. Mekânın kuzey ve doğu cepheleri ise sağır bırakılmıştır (Fotoğraf 3.223).

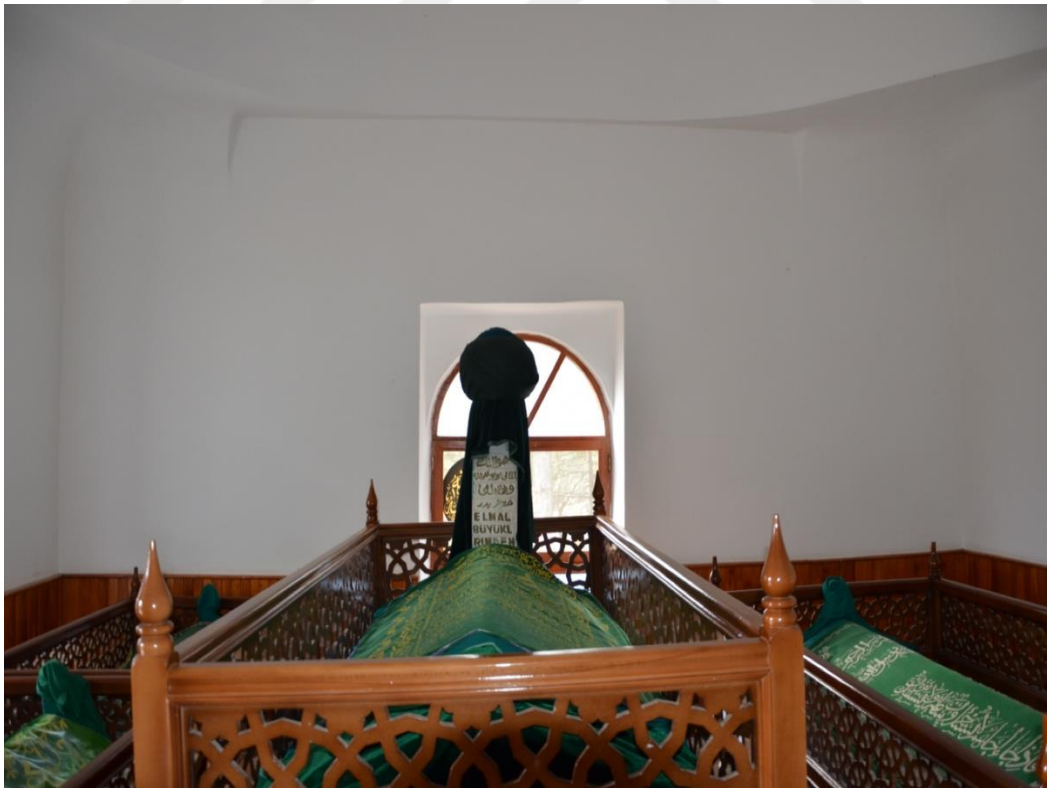
Fotoğraf 3.223 Vahib-i Ümmi İç Mekân Görünümü

İç mekân bünyesinde doğu-batı istikametinde yerleştirilmiş farklı boyutlara sahip dört adet ahşap sanduka bulunmaktadır. Orta kısımda yer alan sanduka diğerlerine nazaran daha uzun ve geniş durumdadır. Orta kısımda yer alan sandukada Abdülvehhâb Ümmi (Vahib-i Ümmi) gömülü durumda olup diğer sandukalarda ise eşi ve iki çocuğu bulunmaktadır[181]. Sandukaların asli durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (Fotoğraf 3.224-225).

[181] Ekiz, 2001: 147-148.

Fotoğraf 3.224 Vahib-i Ümmi Türbesi İç Mekân ve Sanduka Bölümü

Fotoğraf 3.225 Vahib-i Ümmi Türbesi Sandukadan Görünüm

3.2.12. Kâfi Baba Türbesi (Finike)

Eser; Antalya ili, Finike ilçesi, Yuvalı Köyü yakınında Limyra antik kenti sınırları içerisinde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.226). Eser, Abdal Musa'nın 40 dervişinden biri olan ve Kâfi Baba olarak anılan Muhammed Bin Nida-i Kasım'a aittir. Muhammed Bin Nida-i Kasım 870 H. / 1454 M. tarihinde vefat etmiş olup bahsi geçen yapı içerisinde gömülüdür[182].

Fotoğraf 3.226 Kâfi Baba Türbesi

Bahsi geçen eserle ilgili Evliya Çelebi Seyahatnamesinde;

> Buna yakın (---) kasabasında Abdâl Musa Sultan'ın bir tekkesi vardır. Bu da limon, turunç, nar ve incir ağaçları içinde cennete benzer bir İrem Bağı'dır. Vakıfları olmadığından dervişi azdır. Ama yine 40-50 fukara eksik değildir. Bunun bahçesi içinde Nazar Dede ve Balım Dede gömülüdür.

İfadeleri yer almaktadır[183].

Bahsi geçen eserle ilgili olarak Von Hasluck "Bektaşiliğin Coğrafi Dağılımı" isimli eserde Kâfi Baba Türbesi'nin varlığından söz edilmekte ve 1884 yılında iki dervişinin olduğu bilgisi verilmektedir[184].

---

[182] Koca, 2002: 82.
[183] Kahraman, 2011: 300.
[184] Hasluck, 1991: 18.

Kâfi Baba Tekkesi'nin ilk postnişini Muhammed Bin Nida-i Kasım (870 H. / 1454 M.) olup devamında; Ayni Hasan Baba (1227 H. / 1811 M.), Kalecikli Hâkî Baba (1229 H. / 1813), Seyyid İbrahim Baba (1237 H. / 1821 M.), Mustafa Baba (1276 H. / 1859 M.), Yaşar Agahi Baba (1301 H. / 1885 M.), Cafer Baba (1313 H. / 1897 M.), Süleyman Vehbi Baba (1901 M.) … ulaşılabilen isimlerdir[185]. Kâfi Baba Tekkesi'nin son postnişini ise Ramazan Baba'dır. Ziyaret amacıyla gittiği Katerin Tekkesi'nde 1911 yılında vefat etmiş ve ziyaret edilen tekke haziresine defnedilmiştir. Katerin Tekkesi postnişini Tahir Baba tarafından mezar taşı kitabesi yazılmış ve bahsi geçen mezar taşında;

Tarik-i Aliyye-i Nâzenînden Finike Dergâhı

Post-nişin-i mübdi-i Ramazan Baba sene 1326 (1911)

Fi 22 Teşrin-i sâni

İfadeleri yer almaktadır[186].

Kâfi Baba Tekkesi'nin son postnişini olan Ramazan Baba'nın vefatı sonrasında yerine bir postnişin atanmak istenilmişse de 1912 yılında çıkan Balkan Harbi ve İttihat ve Terakki cemiyetinin bu tekkeyi askeri amaçlı kullanmasından dolayı postnişin konumu boş kalmıştır[187].

Eser üzerinde inşa tarihini ve banisini belirten herhangi bir kitabe mevcut değildir. Türbe mekânının giriş bölümünü ihtiva eden doğu cephedeki giriş açıklığı üzerinde sonradan eklendiği anlaşılan kitabe bölümü bulunmaktadır. Bahsi geçen kitabe Kâfi Baba Tekke' sinde postnişinlik yapan "Seyyid İbrahim Baba" tarafından eklenmiştir[188]. Kitabede;

Pir-i sani Hazret-i Abdal Musa Hadimi

Güşen-i Zâr içre esrar-ı hakayık mahremi

Aşk eri o devlet eyyamına

Kâfi Baba derler idi işbu erin namına

Seyyid İbrahim Dede ol pışva-yı Mü'minin

Sekyu sal-i mesnedinde olmuştu hemnişin

Türbesin kıldı müheyya yeniden ol hakan

Tarihtir Şeşcihanın pâsbâni dideban

1231 H. / 1815 M.

İfadeleri yer almaktadır (Fotoğraf 3.227)[189].

[185] Koca, 2002: 83.
[186] Maden, 2017: 149-150.
[187] Koca, 2002: 83.
[188] Koca, 2002: 83.
[189] Erten, 1997: 170-171.

Fotoğraf 3.227 Kâfi Baba Türbesi Doğu Cephede Yer Alan Kitabe

Tekkenin kesin olmamakla birlikte çevresinde; cami, fırın, aşevi, misafirhane ve çilehane bulunduğu söylenmektedir (Fotoğraf 3.228). Ulaşılan bilgiler doğrultusunda eser, II. Bayezid dönemini kapsayan 917 H. / 1511 M. tarihinde onarım görmüştür[190]. Kâfi Baba Türbesi ise son olarak 1960 yılında tekrardan onarımdan geçmiştir[191].

Eser, kuzey-güney istikametinde uzunlamasına dikdörtgen planlı ve tek katlı olup içten ve dıştan kubbe ile örtülü bir yapıdır. İç mekâna giriş doğu cephesinde yer alan dikdörtgen forma sahip kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Giriş açıklığı haricinde kuzey, güney, doğu ve batı cephelerde kare forma sahip pencere açıklıkları yer almaktadır. Eser bütüncül olarak değerlendirildiğinde sade bir görünüm teşkil etmektedir (Fotoğraf 3.229).

[190] Koca, 2002: 89.
[191] Karaca, 1997: 337.

Fotoğraf 3.228 Kâfi Baba Türbesi

Günümüze Ulaşamayan Yapı Kalıntıları

Fotoğraf 3.229 Kâfi Baba Türbesi Kuzey-Doğu Cepheden Görünüm

Eserin iç mekânına doğu cephesinde yer alan giriş kapısı ile dâhil olunmaktadır. Türbe mekânı dikdörtgen plan özelliği göstermekte olup sade bir görünüme sahiptir. Mekânın üst örtü birimi içte ve dışta kubbe ile örtülü durumdadır. İç mekânın kuzey, güney, doğu ve batı cephelerinde kare forma sahip pencere açıklıkları yer almaktadır (Fotoğraf 3.230). İç mekânın güney cephesini ihtiva eden kısımda süslemeden yoksun durumda olan mihrap nişi bulunmaktadır (Fotoğraf 3.231).

İç mekân bünyesinde doğu-batı istikametinde uzanan betonarme ve mermer malzeme ile yapılmış olan sanduka yer almaktadır. Bahsi geçen sanduka bünyesinde Muhammed Bin Nida-i Kasım (Kâfi Baba) gömülü durumdadır. Sanduka orijinal olmayıp asli durumuna dair bir bilgi bulunmamaktadır (Fotoğraf 3.232).

Fotoğraf 3.230 Kâfi Baba Türbesi İç Mekân
Kuzey-Doğu Cephelerden Görünüm

Fotoğraf 3.231 Kâfi Baba Türbesi İç Mekân
Güney-Doğu Cephelerden Görünüm

Fotoğraf 3.232 Kâfi Baba Türbesi İç Mekân
Sandukadan Görünüm

3.2.13. Şeyh Karani Türbesi (Gündoğmuş)

Eser; Antalya ili, Gündoğmuş ilçesi, Ortaköy sınırları içerisinde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.233). Ortaköy 1475 tahrir kaydında "Malan" adı ile anılmaktadır. Şeyh Karani Türbesi olarak bilinen yapı Şeyh Mehmed Zâviyesi adı ile kayıtlara geçmiş olup Malan Köyü (Ortaköy) sınırları içerisinde zikredilmektedir[192].

Fotoğraf 3.233 Şeyh Karani Türbesi

Şeyh Karani Zâviyesi Malan (Ortaköy) sınırları içerisinde yer almaktadır. Şeyh Mehmed Türbesi ve Zâviyesi belgelerde Şeyh Karani Zâviyesi olarak geçmektedir. Köyün gelirinin 100 akçalık kısmı bu vakıf için ayrılmıştır. Bu zaviyenin halk arasında Fırki Dede olarak bilindiği fakat gerçek isminin Şeyh Mehmed Türbesi ve Zâviyesi olduğu "7 Ekim 1782" tarihli kayıtlardan öğrenilmektedir. 1530 yılı tahrir kaydında bu zaviyenin Şeyh Karani Zâviyesi olarak geçtiği görülmektedir. Türbe, senelik 25 kuruş mal ve 50 kuruş muaccelesi mirliva tarafından verilmek üzere Seyyid Ahmed Hadimi Efendi'nin uhdesindedir[193].

[192] Özkan, 2010: 91.
[193] Özkan, 2010: 91-92.

Selim Hilmi Özkan'ın "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gündoğmuş" isimli eserinde Şeyh Karani Zâviyesi hakkında;

> Malan karyesinde bulunan bu zaviyenin vakıf gelirlerine havassı mîr-i mîran olan Tavşanalanı karyesine bağlı fakat müstakil bir karye olan Beranyalu halkından bazı kimseler müdahalede bulunmuşlardır. Bunun üzerine meşayihi kiramdan es-Seyyid Ahmed el-Hadimi dailerinden bir kimse, senelik 25 kuruş mal ve 50 kuruş muaccele ile kendisine bervech-i malikâne verildiğini ifade ile bu müdahalenin önlenmesi konusunda yardım istemektedir. Bu durum dikkate alınarak Malan karyesinde bulunan Şeyh Mehmed (Fırki Dede) zaviyesine yapılan müdahalenin önlenmesi için gerekli tedbirler alınmıştır.

İfadeleri geçmektedir[194].

Eser, içten ve dıştan yedi kenarlı çokgen kenarın kare mekân ile birleşmesinden ibarettir. Gövde yapısına uygun olarak içte ve dışta çokgen külah ile örtülü durumdadır. Batı cephesini ihtiva eden çokgen bölüm doğu cephede kare planlı mekân ile birleşmektedir. Mekâna giriş doğu cephesinde yer alan kare forma sahip kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Yapının giriş açıklığını ihtiva eden doğu cephede boyuna dikdörtgen pencere açıklığı yer alırken batı cepheyi teşkil eden çokgen mekânın her bir kenarında enine dikdörtgen pencere açıklıkları yer almaktadır.

Eserin iç mekânına doğu cephesinde yer alan giriş kapısı ile dâhil olunmaktadır. İç mekânın bütün cephelerinde enine dikdörtgen pencere açıklıkları yer almaktadır. Mekânın üst örtü birimi dışta olduğu gibi iç kısımda da külah ile örtülü durumdadır (Fotoğraf 3.234).

İç mekân bünyesinde doğu-batı istikametinde uzanan ve betonarme malzemeden yapılmış olan sanduka yer almaktadır. Kesin olmamakla birlikte Şeyh Karani gömülü durumdadır (Fotoğraf 3.235).

[194] Özkan, 2010: 201-202.

Fotoğraf 3.234 Şeyh Karani Türbesi İç Mekân Görünümü

Fotoğraf 3.235 Şeyh Karani Türbesi İç Mekân
Sandukadan Görünüm

3.2.14. Zelili Ali Dede Türbesi (İbradı)

Eser; Antalya ili, İbradı ilçesi, Ormana beldesi merkez mezarlığında bulunmakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.236). Bahsi geçen yapı bünyesinde gömülü olan Zelili Ali Dede, Manavgatlı Zelili olarak anılmaktadır. XVI. yüzyıl sonu XVII. yüzyıl başlarında yaşayan Ali Zelîlî mutasavvıf bir şairdir. Asıl adı Ali olan şair Zelîlî mahlasını kullanmıştır[195].

Fotoğraf 3.236 Zelili Ali Dede Türbesi

Eser, kare planlı ve tek katlı olup içte ve dışta kubbe ile örtülü bir yapıdır. İç mekâna giriş güney cephesinde yer alan ahşap kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Giriş açıklığı haricinde kuzey, güney, doğu ve batı cephelerde pencere açıklıkları yer almaktadır. Türbe mekânının kuzey yönünde, yapıdan bağımsız durumda olan ahşap minare yer almaktadır. Geçmiş dönemler içerisinde çıkan bir yangından dolayı tahrip olan minare bölgede yaşayan dülger Mehmet Çakar tarafından yeniden inşa edilmiştir[196]. Sade bir görünüm teşkil eden eser bütüncül olarak değerlendirildiğinde özgün durumunu yitirmiş durumdadır (Fotoğraf 3.237).

[195] Civelek, 2017: 15.
[196] Davulcu, 2015: 77.

Fotoğraf 3.237 Zelili Ali Dede Türbesi Güney-Batı Cepheden Görünüm

İç mekân bünyesinde doğu-batı istikametinde uzanan ve betonarme malzemeden yapılmış olan sanduka yer almaktadır. Kesin olmamakla birlikte Zelili Ali Dede gömülü durumdadır. Bahsi geçen sanduka orijinal olmayıp asli durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

3.2.15. Yaren Dede Türbesi (Korkuteli)

Eser; Antalya ili, Korkuteli ilçesi, Kargalık mahallesi, Dallas Tepe olarak adlandırılan bölgede yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.238).

Eserin kuzey-doğu cephesine yerleştirilmiş olan tanıtım levhası üzerinde, Yaren Dede ve türbesinin onarım tarihi hakkında bilgi verilmektedir. Bahsi geçen tanıtım levhası üzerinde, bölgenin Selçuklular tarafından fethi sırasında, Yaren Dede'nin ilgili bölgede şehit olduğu ve bu bölgeye türbesinin yapıldığı belirtilmektedir. Eser 2012 yılında Korkuteli Belediyesi tarafından restorasyon işlemine alınarak onarımı gerçekleştirilmiştir.

Eser bütünüyle betonarme malzeme ile inşa edilmiş olup özgün durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Mevcut yapı, Sanat Tarihi açısından hiçbir özellik taşımamaktadır.

Eser, içten ve dıştan altıgen planlı olup gövde yapısına uygun olarak basık külah ile örtülü bir yapıdır. Mekâna giriş kuzey-doğu cephesinde yer alan dikdörtgen forma sahip kapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Yapının giriş açıklığını ihtiva eden cephe haricindeki bölümlerde pencere açıklıkları bulunmaktadır (Fotoğraf 3.239).

Fotoğraf 3.238 Yaren Dede Türbesi

Fotoğraf 3.239 Yaren Dede Türbesi Kuzey-Doğu Cepheden Görünüm

Eserin iç mekânına kuzey-doğu cephesinde yer alan giriş kapısı ile dâhil olunmaktadır. Türbe mekânı altıgen plan özelliği göstermekte olup oldukça sade bir görünüme sahiptir. Mekânın üst örtü birimi dış kısımda olduğu gibi iç kısımda da külah ile örtülüdür.

İç mekân bünyesinde doğu-batı istikametinde uzanan ahşap ve betonarme malzemeden yapılmış olan sanduka yer almaktadır. Bahsi geçen sanduka orijinal olmayıp asli durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Fotoğraf 3.240 Yaren Dede Türbesi İç Mekân Görünümü

3.2.16. Cemaleddin-i Seydi Türbesi (Manavgat)

Eser; Antalya ili, Manavgat ilçesi, Seydiler mahallesinde yer almakta olup ziyarete açıktır (Fotoğraf 3.241). Yapı içerisinde Cemaleddin-i Seydi gömülü durumdadır. 1530 tarihinde yazılan ve halen İstanbul Başbakanlık Arşivinde bulunan 162 numaralı defterin 648. sayfasında Cemalüd Dini Seyyidi'nin cami ve zaviye vakıflarının Seydiler köyünde olduğu ifadeleri yer almaktadır.

İbrahim Hakkı Konyalı ve Ali Yıldız'ın "Abideleri ve Kitabeleri ile Manavgat Tarihi" isimli eserde;

> 16 Rebiülevvel 1273 tarihli bir belge elime geçti. Bu beratta Senir mea Düşenbih kazasına tabi Seydiler karyesinde vaki Seydi Cemal Camii vakfından yevmi iki akçe vazife ile hitabet ciheti mutasarrıfı Mehmet Halife hafir-i sağir Abdullah bin-i Ömer'in vefatı üzerine veled-i sağiri kesbi liyakat edinceye kadar Mehmed bin-i Hüseyin' e verildiği yazılıyor.
>
> İfadeleri yer almaktadır[197].

[197] Konyalı ve Yıldız, 2009: 267.

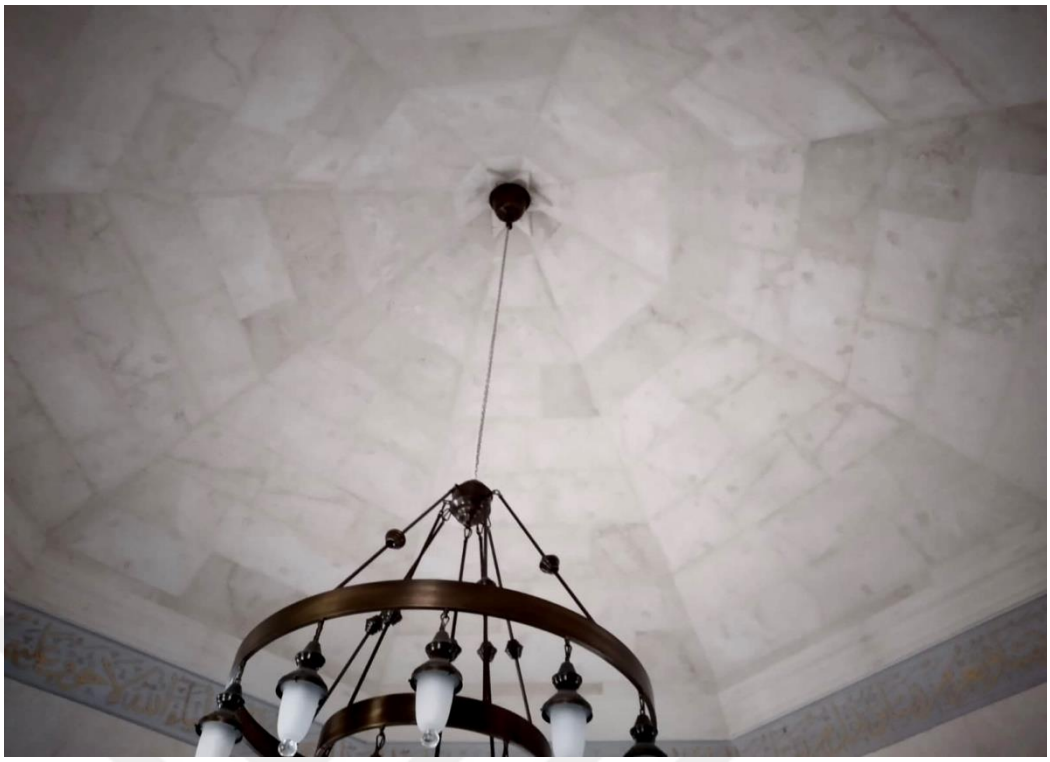

Fotoğraf 3.241 Cemaleddin-i Seydi Türbesi

Eser; bütünüyle betonarme ve mermer malzeme ile inşa edilmiş olup özgün durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Eserin iç mekânına doğu cephesinde yer alan giriş kapısı ile dâhil olunmaktadır. Türbe mekânı sekizgen plan özelliği göstermektedir. İç mekânın doğu cephesinde yer alan giriş açıklığı haricinde bütün cephelerinde pencere açıklıkları yer almaktadır. Mekânın üst örtü birimi gövde yapısına uygun olarak içte ve dışta sekiz dilimli basık külah ile örtülüdür (Fotoğraf 3.242).

İç mekân bünyesinde doğu-batı istikametinde uzanan, mermer ve betonarme malzemeden yapılmış olan sanduka yer almaktadır. Bahsi geçen sandukada Cemaleddin-i Seydi gömülüdür. Sanduka orijinal olmayıp asli durumuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (Fotoğraf 3.243).

Fotoğraf 3.242 Cemaleddin-i Seydi Türbesi İç Mekân Üst Örtü Birimi

Fotoğraf 3.243 Cemaleddin-i Seydi Türbesi İç Mekân Görünümü

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Çalışmamızda, Antalya il merkezi ve ilçelerinde yer alan, Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemine tarihlendirilen türbeler incelenmiştir. Toplamda 30 adet türbe tespit edilmiştir. Bahsi geçen türbeler "Günümüze Asli Haliyle Ulaşanlar" ve "Günümüze Asli Halini Yitirerek Ulaşanlar" olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Bu türbelerden 14'nün günümüze asli haliyle ulaştığı geriye kalan 16'sının ise asli halini yitirdiği anlaşılmıştır.

Yapılan saha ve kaynak araştırmaları sonucunda Antalya il merkezi ve ilçelerinde; 14 adet türbe yapısı günümüze asli haliyle ulaşmıştır. Geriye kalan 16 adet türbe yapısı son yıllarda yeniden inşa edilmiş olup toplam otuz adet türbe tespit edilmiştir. Söz konusu türbeler; Antalya il merkezi başta olmak üzere Alanya, Elmalı, Serik, Akseki, Finike, Gündoğmuş, İbradı, Korkuteli ve Manavgat ilçelerinde yer almaktadır.

Asli hallerini koruyan eserler il ve ilçe sıralaması dikkate alınarak alfabetik olarak; Ahi Kızı Türbesi (15. yy.) / Antalya, Ahi Yusuf Türbesi (13. yy.) / Antalya, Nigâr Hatun Türbesi (15. yy.) / Antalya, Şeyh Sinan Türbesi (15-16. yy.) / Antalya, Şeyh Şücaeddin Türbesi (1231-1233) / Antalya, Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi (1377) / Antalya, Akşebe Türbesi (1230) / Alanya, Gülefşen Türbesi- Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.) / Alanya, Mahmud Seydi Türbesi (15. yy.) / Alanya, Pirce Alaeddin Türbesi (17. yy.) / Alanya, Sitti Zeynep Türbesi (15-16. yy.) / Alanya, Abdal Musa Türbesi (13. yy.) / Elmalı, Anonim Türbe ve Bali Baba Türbesi'dir (13. yy.) / Serik.

Şeyh Şücaeddin Türbesi (1231-1233), Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi (1377), Akşebe Türbesi (1230), Gülefşen Türbesi-Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.) Türbesi'nin kitabesinde inşa tarihi geçmektedir. Ahi Kızı Türbesi (15. yy.), Ahi Yusuf Türbesi (13. yy.), Nigâr Hatun Türbesi (15. yy.), Şeyh Sinan Türbesi (15-16. yy.), Mahmud Seydi Türbesi (15. yy.), Pirce Alaeddin Türbesi (17. yy.), Sitti Zeynep Türbesi (17. yy.), Abdal Musa Türbesi (13. yy.), Anonim Türbe ve Bali Baba Türbesi'nin (13. yy.) inşa tarihleri kesin olmadığından dolayı stil kritiği ve karşılaştırma yoluyla tarihlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Günümüze asli halini yitirerek ulaşan eserler Antalya iline bağlı ilçelerde yer almakta olup bahsi geçen ilçeler alfabetik sıralama esas alınarak verilmiştir. Tespit edilen türbeler Emir Dede Türbesi, Çomaklı Türbesi, Memiş Dayı Türbesi, Musa Dede Türbesi, Ahi Baba Türbesi, Baltası Gedik Mahmud Dede Türbesi, Budala Sultan Türbesi, Haydar Baba Türbesi, Mesten Dede Türbesi, Sinan-ı Ümmi Türbesi, Vahib-i Ümmi Türbesi, Kâfi Baba Türbesi, Şeyh Karani Türbesi, Zelili Ali Dede Türbesi, Yaren Dede Türbesi, Cemaleddin-i Seydi

Türbesi şeklindedir. Geçmişten günümüze değin çeşitli tahribat ve onarımlara maruz kalan eserler tamamen yenilenmiş olduğundan dolayı değerlendirmeye alınmamıştır. Söz konusu eserlerin asli durumları ve inşa tarihleri bilinmediğinden ötürü karşılaştırma yoluyla tarihlendirilmeleri mümkün olmamıştır.

4.1. Plan Özellikleri

Antalya il merkezi ve ilçelerinde yer alan türbelerden, Ahi Kızı Türbesi (15. yy.), Nigâr Hatun Türbesi (15. yy.), Şeyh Sinan Türbesi (15-16. yy.), Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi (1377), Gülefşen Türbesi-Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.), Pirce Alaeddin Türbesi (17. yy.), Abdal Musa Türbesi (13. yy.), Anonim Türbe, Bali Baba Türbesi (13. yy.) bağımsız birer bina olarak inşa edilmişlerdir. Ahi Yusuf Türbesi (13. yy.), Şeyh Şücaeddin Türbesi (1231-1233), Akşebe Türbesi (1230), Mahmud Seydi Türbesi (15. yy.), Sitti Zeynep Türbesi (15-16. yy) ise aynı isimleri taşıyan başka yapıların bünyesinde yer alırlar.

Söz konusu yapılardan Ahi Yusuf (13. yy.) ve Şeyh Şücaeddin (1231-1233) türbelerinde mezar odası bulunmaktadır. Her iki türbe yapısı da sivri kemerli beşik tonozla örtülüdür. Çalışmamız dâhilinde yer alan diğer yapıların orijinalinde bir mezar odasına sahip olup olmadıkları günümüz şartlarında bilinmemektedir.

Ahi Kızı (15. yy.), Ahi Yusuf (13. yy.), Mahmud Seydi (15. yy.) türbeleri dikdörtgen planlıdır. Bahsi geçen türbeler plan şeması bakımından Behram Şah ve Sancaktar Türbeleri'ne benzemektedir[198]. Şeyh Sinan (15-16. yy.), Şeyh Şücaeddin (1231-1233), Gülefşen- Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.), Abdal Musa (13. yy.), Anonim ve Bali Baba (13. yy.) türbeleri kare planlıdır. Söz konusu yapılar plan tipi olarak Amasya Osman Çelebi Türbesi (1513)[199], Bursa II. Murad Türbesi (1451)[200], Caca Bey Türbesi (1272)[201], Niksar Melik Gazi Türbesi (1143-1164)[202] ile benzerlik göstermektedir. Akşebe Türbesi (1230) iki farklı mekânın oluşumu ile kare ve dikdörtgen planlıdır. Nigâr Hatun (15. yy.), Pirce Alaeddin (17. yy.) türbeleri altıgen planlı olup, İstanbul Kara Ahmet Paşa Türbesi (1558/9)[203] ve Cağaloğlu Ali Paşa Türbesi (1620)[204] ile benzerlik göstermektedir. Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi (1377) sekizgen planlı; Sitti Zeynep Türbesi (15-16. yy.) ise "L" planlıdır. Sitti

[198] Önkal, 1977: 405-409.
[199] Ketil, 2019: 59.
[200] Daş, 2003: 115.
[201] Tay, 2010: 52.
[202] Aslanapa, 2011: 153.
[203] Eyice, 1989: 115-116.
[204] Daş, 2007: 157.

Zeynep Türbesi'ne (15-16. yy) örnek olarak Ahi Evren Türbesi'de (13. yy. sonu) "L" plan şemasına sahiptir[205].

Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi'nde (1377) taç kapı uygulaması görülmekte iken diğer bütün yapılarda giriş açıklıkları dikdörtgen ve basık kemer formlu tasarlanmıştır. Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi'nde (1377) görülen taç kapı uygulamasının benzer örneği Akşehir Şeyh Hasan İbrahim Sultan Türbesi'nde (1370) görülmektedir[206]. Nigâr Hatun Türbesi (15. yy.) haricindeki yapılarda pencere açıklıkları yer almaktadır. Bahsi geçen türbe yapısı, giriş açıklığı haricinde bir açıklığa sahip olmamakla birlikte iç mekânı tamamen sağır tutulmuştur. Akşebe Türbesi (1230) büyük sivri kemerli, Şeyh Sinan Türbesi (15-16. yy.) basık kemerli pencere açıklığına sahip iken araştırmamız dâhilinde olan diğer yapılarda boyuna dikdörtgen ve kare forma sahip pencere uygulamaları görülmektedir.

Antalya ili ve ilçelerinde yer alan söz konusu yapı toplulukları içerisinde sadece Akşebe Türbesi'nde (1230) mihrap uygulaması görülmektedir. Ahi Yusuf (13. yy.), Şeyh Şücaeddin (1231-1233), Mahmud Seydi (15. yy.), Sitti Zeynep (15-16. yy.) türbeleri başka yapıların bünyesinde bulunması sebebiyle mihraba ihtiyaç duyulmamış olabilir.

Ahi Kızı (15. yy.), Ahi Yusuf (13. yy.), Şeyh Sinan (15-16. yy.) ve Mahmud Seydi (15. yy.) türbelerinde üst örtü birimi olarak kırma çatı yer alırken, Şeyh Şücaeddin Türbesi'nde ise (1231-1233) piramidal çatı kullanımı görülmektedir. Benzer bir uygulama Diyarbakır Sultan Şücaeddin Türbesi'nde görülmektedir[207]. Nigâr Hatun Türbesi'nde (15. yy.) altı dilimli külah, Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi'nde (1377) sekizgen piramidal külah ve yine aynı şekilde Abdal Musa Türbesi'nde de (13. yy.) sekizgen piramidal külah uygulaması görülmektedir. Akşebe (1230), Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.), Pirce Alaeddin (17. yy.) ve Anonim türbelerinde ise üst örtü birimi olarak kubbe kullanılmıştır. Sitti Zeynep Türbesi (15-16. yy.) düzensiz bir plan özelliği göstermesinden dolayı kubbe ve tonozun birlikte kullanımından doğan bir üst örtü birimine sahiptir. Bali Baba Türbesi'nin (13. yy.) üst örtü birimi yıkılmış olduğundan ötürü günümüze ulaşamamıştır.

Nigâr Hatun (15. yy.), Zincirkıran Mehmet Bey (1377), Akşebe (1230), Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.) ve Sitti Zeynep (15-16. yy.) türbelerinde örtü doğrudan gövdeye oturmaktadır. Söz konusu uygulamanın bir diğer örneği ise Kayseri Mahperi Hatun Türbesi'nde (1260-70) görülmektedir[208]. Pirce Alaeddin Türbesi'nde (17. yy.) altıgen, Abdal

[205] Tay, 2010: 52.
[206] Fataha, 2010: 142-146.
[207] Önkal, 1996: 237.
[208] Kuru, 1999: 131-134.

Musa Türbesi'nde (13. yy.) sekizgen, Anonim Türbe'de sekizgen ve Bali Baba Türbesi'nde (13. yy.) ise çokgen kasnak uygulaması görülmektedir.

Söz konusu yapıların iç mekânında üst örtü; Ahi Kızı (15. yy.), Şeyh Sinan (15-16. yy.) ve Mahmud Seydi (15. yy.) türbelerinde düz tavan şeklindedir. Ahi Yusuf (13. yy.), Şeyh Şücaeddin (1231-1233), Zincirkıran Mehmet Bey (1377), Akşebe (1230), Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.), Pirce Alaeddin (17. yy.), Sitti Zeynep (15-16. yy.) ve Anonim türbelerde üst örtü birimi kubbe biçiminde olup Nigâr Hatun Türbesi'nde (15. yy.) dilimli kubbe, Abdal Musa Türbesi'nde (13. yy.) ise sekiz dilimli külah biçimindedir.

İç mekânda üst örtü birimine geçişler; Ahi Yusuf (13. yy.), Şeyh Şücaeddin (1231-1233), Akşebe (1230) ve Sitti Zeynep (15-16. yy.) türbelerinde tromp; Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.), Pirce Alaeddin (17. yy.), Abdal Musa (13. yy.), Anonim, Bali Baba türbelerinde pandantif olup Nigâr Hatun (15. yy.) ve Zincirkıran Mehmet Bey (1377) türbelerinde ise üst örtü doğrudan gövdeye oturmaktadır.

Eserlerden sadece Akşebe Türbesi (1230) ve Anonim Türbe bünyesinde çörten bulunmaktadır. Akşebe Türbesi'nin kuzey cephesinde bir adet çörten yer almakta iken Anonim Türbe'nin doğu cephesinde ise iki adet çörten bulunmaktadır. Her iki çörten de taş malzemeden yapılmıştır. Bu uygulamanın benzer bir örneğini Develi, Seyid Şerif Türbesi'nde (1295-1296) görmekteyiz[209].

4.2. Malzeme ve Teknik

Antalya ili ve ilçelerinde yer alan türbelerin inşasında genellikle, düzgün kesme taş, moloz, mermer, tuğla ve devşirme malzeme kullanılmıştır. Ancak ağırlıklı olarak düzgün kesme taş ve moloz taş malzemenin kullanıldığı görülmektedir.

Eserlerin gövdelerinde genellikle düzgün kesme taş ve moloz taş malzeme kullanılmıştır. Mermer malzemenin kullanımı çok yaygın olmamakla birlikte giriş ve pencere lentolarında, kitabe panolarında ve sayısı çok az olmakla birlikte devşirme malzeme kullanımında tercih edilmiştir. Söz konusu eserlerin üst örtü birimlerini ihtiva eden bölümlerde ve üst örtüye geçişi sağlayan mimari elemanlarda yer yer tuğla malzeme kullanımı görülmektedir.

Düzgün kesme taş; Ahi Kızı (15. yy.), Ahi Yusuf (13. yy.), Nigâr Hatun (15. yy.), Şeyh Şücaeddin (1231-1233), Zincirkıran Mehmet Bey (1377), Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.), Pirce Alaeddin (17. yy.), Sitti Zeynep (15-16. yy.), Abdal Musa (13.

[209] Önkal, 1996: 286-290.

yy.), Anonim ve Bali Baba (13. yy.) türbelerinin, beden duvarları, üst örtüleri, saçak bölümü ve lento bölümlerinde görülmektedir.

Moloz taş ve kaba yonu; Ahi Kızı (15. yy.), Ahi Yusuf (13. yy.), Nigâr Hatun (15. yy.), Şeyh Sinan (15-16. yy.), Akşebe (1230), Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.), Mahmud Seydi (15. yy.), Pirce Alaeddin (17. yy.), Sitti Zeynep (15-16. yy.), Anonim ve Bali Baba (13. yy.) türbelerinin, beden duvarları ve kasnak bölümlerinde moloz taş malzeme kullanılmıştır. Anonim Türbe'nin batı cephe alt seviyelerinde, Bali Baba Türbesi'nin ise kuzey ve batı cephe alt seviyelerinde kaba yonu malzeme kullanılmıştır.

Mermer; Ahi Yusuf Türbesi'nin (13. yy.) batı cephesinde yer alan kemer açıklığında; Nigâr Hatun Türbesi'nin (15. yy.) güney cephesinde yer alan giriş açıklığında; Şeyh Şücaeddin Türbesi'nin (1231-1233) kuzey cephesinde yer alan kitabe levhası ve mescit bölümü bünyesinde bulunan mihrap nişinde; Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi'nin (1377) taç kapısı ve kitabe levhasında; Akşebe Türbesi'nin (1230) giriş açıklığı ve kitabe levhasında; Abdal Musa Türbesi'nin (13. yy.) kapı lento ve sövelerinde, kitabe levhasında mermer malzeme kullanımı mevcuttur.

Devşirme malzeme; Nigâr Hatun Türbesi'nin (15. yy.) beden duvarını ihtiva eden kuzey, güney ve doğu cephelerinde; Anonim Türbe'nin ise giriş açıklığını ihtiva eden doğu cephe bünyesinde devşirme malzeme kullanımı söz konusudur. Devşirme malzeme kullanımının diğer örneklerini Âşık Paşa (1333) ve Ahi Evren Türbelerinde (13. yy. sonu) görmekteyiz[210].

4.3. Süsleme Özellikleri

Antalya Türbeleri dönemin zevkine ve şartlarına uygun olarak süsleme programına dâhil edilmiştir. Söz konusu türbelerin büyük bir bölümü süsleme bakımından sade olup kayda değer unsurlar taşımamaktadır. Süsleme özellikleri bakımından değerlendirmeye almış olduğumuz eserler; Ahi Yusuf (13. yy.), Şeyh Sinan (15-16. yy.), Şeyh Şücaeddin (1231-1233), Zincirkıran Mehmet Bey (1377), Akşebe (1230), Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.), Abdal Musa (13. yy.) ve Anonim türbeleridir. Bahsi geçen yapılardaki süslemeleri; mermer, taş ve kalemişi olarak gruplandırabiliriz. Mermer süslemeler, taç kapı, pencere, kemer, kitabe ve cephelerde; taş süsleme, kapı, cephe ve kubbe düzenlemelerinde; kalemişi ise duvar, kubbe ve sanduka yüzeylerinde uygulanmıştır. Antalya il ve ilçelerinde yer alan türbelerde; geometrik, bitkisel, yazı ve figüratif süsleme programlarının uygulandığı görülmüştür.

[210] Tay, 2010: 55-56.

Çalışmamız kapsamında Antalya ili ve ilçelerinde, yedi türbede süsleme unsuru tespit edilmiştir. Ahi Yusuf (13. yy.), Şeyh Sinan (15-16. yy.) ve Şeyh Şücaeddin (1231-133) türbelerinde sadece mermer süsleme; Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi'nde (1377) mermer ve taş süsleme bir arada; Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.), Abdal Musa Türbelerinde (13. yy.) taş süsleme; Akşebe Türbesi'nde (1230) kalemişi ve mermer süsleme; Anonim Türbede ise sadece kalemişi süsleme uygulanmıştır.

Mermer Süsleme, Antalya'da beş adet türbede mermer süsleme görülmektedir. Ahi Yusuf Türbesi'nin (13. yy.) batı cephesinde yer alan kemer açıklığı mermer süsleme bakımından oldukça zengin durumdadır. Söz konusu kemer açıklığı mermer malzeme kullanımından elde edilmiş olup 7 blok parçadan oluşmaktadır. Mermer bloklardan oluşan kemerin yüzü profilli olarak süslenmiş ve kemer karnı yarım altıgenlerin kesişmesinden doğan geometrik motiflerin birbirini tekrar etmesiyle meydana gelmektedir.

Şeyh Sinan Türbesi (15-16. yy.), güney cephesinde yer alan üç adet kitabe levhasında mermer üstüne işlenmiş yazı kompozisyonu yer alır.

Şeyh Şücaeddin Türbesi (1231-1233), kuzey cephesinde yer alan iki adet kitabe levhasında mermer üstüne işlenmiş beş satırlık yazı kuşağı bulunmaktadır.

Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi'nin (1377) güneybatı cephesinde taç kapısı bulunmaktadır. Taç kapı bünyesinde yer alan kitabe levhası mermer malzeme kullanımı ile oluşturulmuş olup istifli ve girift yazılardan oluşmaktadır. Portalin sağ tarafında yer alan çökertme rozetin ortasında her koluna bağlanan, biri açık biri kapalı altı kollu bir yıldız kompozisyonu oluşturulmuştur. Dikey eksende bir üçgen şema çizen palmetlerin açık olanlarının arasına karşılıklı birer rumi yerleştirilerek madalyon formu elde edilmiştir. Portalin sol tarafında yer alan çökertme rozet bir yıldızdan gelişmektedir. Buradaki kompozisyon diğerine kıyasla daha plastik özelliklere sahip olan yıldızın her kolundan gelişen sekiz palmetten oluşturulmuştur. Dışta birbirlerine bir çift "C" kıvrımlı dalla bağlanan bu palmetlerin taç yaprakları örgü biçiminde göbekteki yıldızın kollarına bağlanmaktadır.

Akşebe Türbesi'nin (1230) kuzey cephesinde yer alan basık kemerli giriş kapısının üzerinde mermer kitabe levhası yer almaktadır. Dikdörtgen bir niş içine üç parça olarak yerleştirilen kitabe yedi satırdan oluşmaktadır.

Taş süsleme, Anadolu'nun hemen her bölgesinde farklı türlerde de olsa bol miktarda bulunan taş, Orta Çağ Anadolu Türk mimarisinin temel malzemesi olmakta ve bu malzeme üzerine işlenen bezemeler de Orta Çağ Anadolu Türk mimarisinin temel karakteristiği olarak kabul edilmektedir[211]. Taş süsleme, özellikle Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Erken Osmanlı

[211] Özbek, 2009: 893.

Dönemlerinde çokça tercih edilen bir uygulamadır. Beylikler Dönemi özelinde Akdeniz Bölgesi'nde yer alan yapıların cephe süslemesi bakımından oldukça sade olduğu bilinmektedir. Ancak 1377 tarihli Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi'nin bütün cephelerinde süsleme unsurları yer almaktadır. Antalya Türbeleri içerisinde, Zincirkıran Mehmet Bey (1377), Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.) ve Abdal Musa Türbeleri taş süslemenin uygulandığı yapılardır.

Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi'nin (1377) tüm cephelerinde taş süslemeye yer verilmiştir. Güneybatı cephede yer alan portal bölümü ile diğer cephelerde bulunan madalyon, pano ve kartuşlardan oluşmaktadır. Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi'nin (14. yy.), kubbe eteğinde; Abdal Musa Türbesi'nin (13. yy.) ise giriş bölümünü ihtiva eden bölüme ait zemin kısmında taş süsleme kullanılmıştır.

Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi (1377) giriş bölümünün üzerinde, cephenin ortasında kalacak biçimde olup saçak kısmına yakın bir seviyede bulunan dikdörtgen bir pano yer almaktadır. Dışa doğru taşıntı yapan panoda dikey eksende gelişen bir halka bulunmaktadır. Yekpare taştan oyulmuş bir kulp ve halka görünümündeki bu parçanın üst kısmı çökertme bir palmet motifi ile süslenmiştir.

Eserin güney cephesinde kabartma biçiminde işlenmiş, bitkisel kompozisyon ile süslü olan dikdörtgen bir pano yer almaktadır. Gövde kısmı kapalı bir palmet, ağız kısmı ise açık palmet şeklinde olup iki tarafı "C" kıvrımlı yapraklarla bezenmiş durumdadır.

Eserin güneydoğu cephesinde saçağa yakın seviyede süsleme unsuru olan rozet bulunmaktadır. Bitkisel bir kompozisyon ile işlenmiş durumda olan rozet, merkezine yerleştirilmiş yıldız motifinden gelişen biri kapalı, biri açık sekiz palmetten oluşmaktadır. Merkezde, kenarları dışbükey sekiz köşeli yıldızın etrafına dizilen lotusların taç yaprakları rumilerle bağlanmakta ve bağlantı yerlerinde de birer palmet motifi yer almaktadır.

Eserin doğu cephesinde yatay dikdörtgenden oluşan bir pano bulunmaktadır. Pano içerisinde dikey eksende iki palmet ve rumilerle devam eden motif, yatay eksende karşılıklı şakayık şeklinde sonlanmaktadır.

Eserin kuzey cephesinde yer alan süsleme eşkenar bir dörtgen içine alınmış geometrik bir kompozisyondan ibarettir. Sırtları "V" şeklinde yivlenmiş şeritlerin meydana getirdiği kompozisyonun ana elemanı ortadaki sekiz köşeli bir yıldızdır.

Eserin kuzeydoğu cephesinde dikdörtgen pano içerisine alınmış, geometrik süsleme tezyinatına sahip bir madalyon bulunmaktadır. Derin oyma tekniğiyle elde edilen sekiz kollu yıldız motifi madalyon yüzeyini kaplayacak şekilde tasarlanmıştır.

Eserin kuzeybatı cephesinde yer alan dikey durumdaki dikdörtgen pano palmet motifi ile bezenmiştir. Üst kısımda çintemani motifi ile taçlanmış olan palmet motifinin iç kısmı rumi ve palmetlerle doldurulmuştur.

Son olarak Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi'nin (1377) batı cephesinde yer alan palmet motifi yüksek kabartma tekniği ile yapılmış olup palmet ve rumilerden meydana gelen bitkisel bir kompozisyon oluşturulmuştur. Dışta bir çerçeve oluşturan palmet motifinin alt ve üst uçlarında ise çintemani motifi kullanılmıştır. Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi (1377) bünyesinde yer alan pano, kartuş ve madalyonların benzer örneklerini Ahlat Erzen Hatun Kümbeti (1397), Eğirdir Baba/Dede Sultan Türbesi (1359) ve Amasya Halifet Gazi Türbesi'nin (1210) taç kapı ve cephelerinde görmekteyiz[212].

Selçuklu döneminde ağırlıklı olarak süslemeler portalde yoğunlaşırken Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi'nde portalin yanı sıra çokgen gövdenin her kenarı süslenmiş ve panolarla taçlanmıştır. Benzer yaklaşımın farklı bir çeşitlemeyle daha erken bir örneğini Niğde Hüdavend Hatun Kümbeti'nin (1312) pencereleri ve kasnağında görülmektedir. Her iki eserdeki benzer beğeni Beylikler Döneminin bir yeniliğine işaret etmektedir[213].

Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey Türbesi (14. yy.) iç mekân üst örtü birimini oluşturan kubbenin etek seviyesinde zikzakların art arda dizilmesiyle oluşturulmuş geometrik kompozisyon mevcuttur. Üçgen forma sahip zikzaklar süsleme kuşağı oluşturarak kubbe eteğini dairesel bir biçimde çevrelemektedir. Bahsi geçen uygulamanın örneğini Arnavutluk'ta yer alan Süleyman Baba Türbesi'nde görmekteyiz[214].

Abdal Musa Türbesi'nin (13. yy.) hazırlık mekânını ihtiva eden bölümün zemin kısmında bitkisel kompozisyonla hazırlanmış iki farklı boyutta madalyon yer almaktadır. Palmet, rumi ve diğer bitkisel süsleme öğeleriyle ortaya penç motifi çıkarılarak iki farklı boyutta madalyon oluşturtulmuştur.

Türbelerde yer alan mermer ve taş süslemeler; kazıma, oyma, kabartma, çökertme ve eğri kesim tekniği ile oluşturulmuştur.

Kalemişi, Akşebe Türbesi (1230) ve Anonim Türbe'nin iç mekân bünyesinde duvar, kubbe ve sanduka yüzeylerinde uygulanmıştır. Akşebe Türbesi'nin (1230) mescit, esas türbe mekânı ve türbe mekânı ile mescit bölümü arasında koridor görevi üstlenen alanın yanı sıra sanduka bölümünde de kalemişi süsleme detayları bulunmaktadır. Eser bünyesinde; bitkisel, geometrik, yazı kuşağı ve figüratif motiflerin işlendiği görülmektedir. Anonim Türbe'nin iç

[212] Doğan ve Yazar, 2013: 231-235.
[213] Barışta, 1998: 141-151.
[214] Kavalçalan, 2021: 245.

mekân üst örtü birimini ihtiva eden kubbe yüzeyi, kalemişi tekniği ile bezenmiş olup kandil motifi uygulanmıştır.

Akşebe Türbesi (1230) iki farklı yapı kütlesinin birleşiminden oluşmaktadır. Eserin batı bölümünde yer alan kare planlı mekânın doğu duvarı orta kısmında ve kuzeydoğu trompta yer alan süsleme detayları, sıva işlemi sırasında ilgili yüzeylerin açık bırakılması neticesinde incelemeye tabi tutulmuştur. Kuzeydoğu trompta net olmamakla birlikte sarı, kırmızı ve yeşil kök boya ile yapılmış bitkisel motifler bulunmaktadır. Doğu duvarında zemin seviyesinden 2m. yükseklikte kırmızı şeritli bir bordür bulunmakta olup bordür içerisinde sarı, kırmızı ve yeşil renklerin hâkim olduğu bitkisel bezeme şeridi yer almaktadır. Duvarın sağ üst köşesinde dairesel form biçiminde oluşturulmuş olan iç içe geçen sarı, kırmızı ve yeşil renklerde geometrik süsleme detayı bulunmaktadır.

Akşebe Türbesi'nin (1230) kuzeydoğu tarafında yer alan ve doğu-batı istikametinde uzanan dikdörtgen planlı ve beşik tonozlu geçiş alanı bir koridor görevi üstlenerek iki farklı bölümü birbirine bağlamaktadır. Dikdörtgen planlı geçiş alanının kuzey bölümünü ihtiva eden duvar yüzeyi üzerinde çeşitli bezemeler yer almaktadır. Mazgal pencerenin iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş olan koyu kırmızı renklerin hâkim olduğu, çerçeveli iki adet madalyon bulunmaktadır. Kalem işi ve kazıma tekniği ile oluşturulmuş olan süsleme detayları günümüze silik izler halinde ulaşmıştır. Duvar yüzeyi üzerinde yer alan kırmızı renkli, üçlü şerit düzenlenmesi mazgal pencerenin şeklini almakta ve zemin kısmına kadar devam ederek sonlanmaktadır.

Dikdörtgen planlı geçiş alanı ile kare planlı türbe mekânını birbirinden ayıran büyük sivri kemerli açıklığın altında, doğu-batı istikametinde uzanan farklı boyutlara sahip iki adet sanduka bulunmaktadır. Söz konusu sanduka üzerinde füzenle işlenmiş, Latin yelkenli basit bir tekne tasviri yer almaktadır. İşlenen gemi tasvirinin 15-19. yüzyıllarda Osmanlı çağında yapıldığı tahmin edilmektedir. Söz konusu süslemenin benzer örneği Hisariçi'nde yer alan mescit bünyesinde görülmektedir[215].

Eserin güneydoğu tarafında yer alan kare planlı mekân esas türbe bölümü olarak nitelendirilmektedir. Mekânın üst örtü birimini oluşturan kubbenin yüzeyi kalem işi süsleme ve kazıma tekniğiyle bezenmiştir. Kubbenin merkezinde iç içe geçmiş dairelerden oluşan bir madalyon bulunmakta ve iç kısmında çarkı felek motifi yer almaktadır. Kubbe eteğini dolaşan bordür içerisinde Bakara suresinin 255. ayeti olan "Ayet'el Kürsi" yazılı vaziyettedir.

[215] Bilici, 2008: 22-23.

Akşebe Türbesi'nin (1230) iç kısımları tamamen sıvandığından dolayı mevcut olan süsleme unsurları yeterli seviyede olmamakla birlikte günümüze silik izler halinde ulaşmayı başarmıştır.

Anonim Türbe'nin iç mekân üst örtü birimini ihtiva eden kubbe yüzeyi, kalemişi tekniği ile bezenmiş olup kandil motifi uygulanmıştır. Kubbe merkezinde siyah renklerin hâkim olduğu çift sıra işlenmiş bir adet madalyon bulunmaktadır. Madalyonu oluşturan çift sıra kuşak içerisinde kesin olmamakla birlikte Kur'an-ı Kerim'den ayet bulunduğu tahmin edilmektedir. Madalyon bünyesinden kubbe eteğine kadar sarkan dört adet zincir kubbeyi dört bölüme bölerek, uçlarında yer alan kandil motifiyle son bulmaktadır. Anonim Türbe'de yer alan süsleme kompozisyonunun benzer bir örneği Arnavutluk Turani Ali Baba Türbesi'nde (1912) bulunmaktadır[216].

Kalem işi tekniği ile oluşturulmuş olan mevcut süsleme unsurları yeterli olmamakla birlikte günümüze silik izler halinde ulaşmayı başarmıştır. Bahsi geçen kandil motiflerinin sayıca daha fazla olduğu tahmin edilmekte olup uygulanan sıva işleminden dolayı tespiti yapılamamıştır.

[216] Kavalçalan, 2021: 268-169.

SONUÇ

Antalya tarih boyunca, Orta Çağın önemli liman kentleri arasında yer alan ve daima tüccar-kent olma özelliğini barındıran bir şehir olmuştur. Egemen milletler tarafından yoğun bir imar faaliyeti geçiren şehrin gelişimi, gücün mimariye yansıması ile gerçekleşmiştir. Özellikle dönemin önde gelen askeri, siyasi ve dini liderlerinin yanı sıra Osmanlı Hanedanına mensup kişilerin kentte ikamet etmeleri şehrin imarı ve gelişiminde çok büyük bir etken olarak dikkat çekmektedir.

Araştırmamız sonucunda Antalya ili ve ilçelerinde, günümüze ulaşmış toplam otuz adet türbe tespit edilmiştir. Söz konusu eserlerden on altı adeti maruz kaldıkları tahribat, onarım ve eklemeler neticesinde asli görünümlerini kaybetmiş olup yeniden inşa edilmişlerdir. Asli özelliklerini koruyan eserler, Ahi Kızı Türbesi (15. yy.), Ahi Yusuf Türbesi (13. yy.), Nigâr Hatun Türbesi (15. yy.), Şeyh Sinan Türbesi (15-16. yy.), Şeyh Şücaeddin Türbesi (1231-1233), Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi (1377), Akşebe Türbesi (1230), Gülefşen Türbesi- Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.), Mahmud Seydi Türbesi (15. yy.), Pirce Alaeddin Türbesi (17. yy.), Sitti Zeynep Türbesi (15-16. yy.), Abdal Musa Türbesi (13. yy.), Anonim Türbe ve Bali Baba Türbesi (13. yy.)' dir. Emir Dede Türbesi, Çomaklı Türbesi, Memiş Dayı Türbesi, Musa Dede Türbesi, Ahi Baba Türbesi, Baltası Gedik Mahmud Dede Türbesi, Budala Sultan Türbesi, Haydar Baba Türbesi, Mesten Dede Türbesi, Sinan-ı Ümmi Türbesi, Vahib-i Ümmi Türbesi, Kâfi Baba Türbesi, Şeyh Karani Türbesi, Zelili Ali Dede Türbesi, Yaren Dede Türbesi ve Cemaleddin-i Seydi Türbesi ise maruz kalınan tahribat, onarım ve eklemeler sonucunda yeniden inşa edilmişlerdir.

Sanat Tarihi açısından değerlendirmeye alınacak on dört adet türbe tespit edilmiştir. Söz konusu eserler 13. ve 17. yüzyıllara tarihlendirilmektedir. Ancak yapıların büyük bir bölümünde inşa kitabesi bulunmamasından dolayı stil kritiği ve karşılaştırma yoluyla tarihlendirme yapılmaya çalışılmıştır. İnşa kitabesinden yola çıkarak tarihi kesin bilinen eserler; Şeyh Şücaeddin Türbesi (1231-1233), Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi (1377) ve Akşebe Türbesi (1230)'dir.

Eserlerden, Ahi Kızı Türbesi (15. yy.), Nigâr Hatun Türbesi (15. yy.), Şeyh Sinan Türbesi (15-16. yy.), Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi (1377), Gülefşen Türbesi-Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.), Pirce Alaeddin Türbesi (17. yy.), Abdal Musa Türbesi (13. yy.), Anonim Türbe, Bali Baba Türbesi (13. yy.) müstakil birer yapı olarak inşa edilmişlerdir. Ahi Yusuf Türbesi (13. yy.), Şeyh Şücaeddin Türbesi (1231-1233), Akşebe Türbesi (1230), Mahmud Seydi Türbesi (15. yy.) ve Sitti Zeynep Türbesi (15-16. yy) ise aynı isimleri taşıyan başka yapıların bünyesinde yer alırlar.

Ahi Yusuf Türbesi (13. yy.) ve Şeyh Şücaeddin Türbesi'nde (1231-1233) mezar odası bulunmaktadır. Çalışmamız dâhilinde yer alan diğer yapıların orijinalinde bir mezar odasına sahip olup olmadıkları günümüz şartlarında bilinmemektedir.

Ahi Kızı (15. yy.), Ahi Yusuf (13. yy.), Mahmud Seydi (15. yy.) Türbeleri dikdörtgen planlı; Şeyh Sinan (15-16. yy.), Şeyh Şücaeddin (1231-1233), Gülefşen- Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.), Abdal Musa (13. yy.), Anonim ve Bali Baba (13. yy.) türbeleri kare planlı; Akşebe Türbesi (1230) iki farklı mekânın oluşumu ile kare ve dikdörtgen planlı; Nigâr Hatun (15. yy.), Pirce Alaeddin (17. yy.) Türbeleri altıgen planlı; Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi (1377) sekizgen planlı; Sitti Zeynep Türbesi (15-16. yy.) ise "L" planlıdır.

Eserlerin örtü sisteminde genellikle içte kubbe dışta ise külah, kubbe ve kırma çatı uygulanmıştır. Üst örtüye geçişler ise genellikle tromp ve pandantif aracılığıyla sağlanmıştır.

Antalya ili ve ilçelerinde yer alan türbelerin inşa malzemesi genellikle düzgün kesme taş ve moloz taş malzemedir. Yapıların büyük bir bölümü moloz taş malzeme ile inşa edilmiştir.

Antalya Türbeleri süsleme bakımından oldukça sade durumdadır. Beylikler Dönemi özelinde Akdeniz Bölgesi'nde yer alan yapıların cephe süslemesi bakımından oldukça sade olduğu bilinmektedir. Süsleme unsuru barındıran eserlerde dönemlerinin süsleme karakterini taşıyan kompozisyonlara yer verilmiştir. Antalya Türbeleri'nin süsleme programında kullanılan bitkisel, geometrik, figüratif motif ve kompozisyonlar Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi özellikleri barındırmaktadır. Süsleme özellikleri bakımından değerlendirmeye alınan eserler; Ahi Yusuf (13. yy.), Şeyh Sinan (15-16. yy.), Şeyh Şücaeddin (1231-1233), Zincirkıran Mehmet Bey (1377), Akşebe (1230), Gülefşen-Karamanoğlu Alaeddin Bey (14. yy.), Abdal Musa (13. yy.) ve Anonim Türbeleridir.

Araştırmamız sonucu; Antalya il sınırları içerisinde 30 adet türbenin inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bu türbeler dönemin önde gelen askeri, siyasi ve dini liderlerinin yanı sıra Osmanlı Hanedanı'na mensup kişiler için yaptırılmıştır. Söz konusu yapılardan üçünün kadınlar, 27'sinin ise erkekler için inşa ettirildiği görülmektedir. İncelemesi yapılan bu 30 türbeden 25'inin dini kişiliklere, üçünün askeri, ikisinin de hanedan mensuplarına ait olduğu anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Akçay, İ. (1972). "*Abdal Musa Tekkesi*". VII. Türk Tarih Kongresi. 25-29 Eylül 1970, Ankara, 360-373.

Alanya Belediyesi. (2016). *Osmanlı Devrinde Alanya Belgeler ve Fotoğraflarla*. Alanya Belediyesi, Alanya.

Arık, O. (1969). *Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Armağan, L. (2004). "*XVI. Yüzyılda Antalya'da Dini-Sosyal Yapılar ve Şehrin Demografik Durumu Üzerine Bir Araştırma*". Tarih Araştırmaları Dergisi, 23 (36)

Aslanapa, O. (2011). *Türk Sanatı*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Atik, N. (2018). "*Antalya İli Anadolu Selçuklu Dönemi Kayıp Taş Kitâbeleri*". İlahiyat Araştırmaları Dergisi, (10): 111-158.

Barışta, Ö. (1998). "*Zincirkıran Mehmet Bey Kümbeti Süslemeleri Üzerine*". Antalya Selçuklu Semineri. Antalya, 141-151.

Baykara, T. (2010). *"Türkiye Selçukluları Devrinde Antalya"*. Dünden Bugüne Antalya, T.C. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya.

Bibi, İ. El-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye Selçuknâme. (Çev. M. Öztürk), Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Bilgin, A. (hzl.). (2017). *Ümmî Sinan (ö. 1657) Divan*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Bilici, K. (2018). *Kalenin Gemileri Alanya Kalesi'ndeki Gemi Graffitileri*. Ege Yayınları, İstanbul.

Budak, M. A. (2016). "*İbn Battuta ve El-Ömeri'nin Anlatımıyla Geç Ortaçağ'da Antalya ile Alanya*". Cedrus, (4): 1-2

Civelek, K. N. (2017). Ali Zelîlî'nin Niyâzü'l-Müznibîn'î. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum.

Çaycı, A. (2005). "*Alanya Mahmûd Seydî Külliyesi*". Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 19 (19): 78-85.

Çaycı, A. (2017). *İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol*. Palet Yayınları, Konya.

Çimrin, H. (199). *Antalya Tarihi ve Turistik Rehberi*. Öteki Matbaası, Ankara.

Çimrin, H. (2017). *Antalya'da Tarihi Camiler, Medreseler, Türbeler, Yatırlar, Mezarlıklar, Eski ve Yeni Kiliseler.* Antalya Ticaret ve Sanayi Odası, Antalya.

Çoruhlu, Y. (1998). *Erken Devir Türk Sanatının ABC'si. Kabalcı Yayınevi*, İstanbul.

Daş, E. (2003). *Erken Dönem Osmanlı Türbeleri (1300-1500)*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

Daş, E. (2007). *Erken Dönem Osmanlı Türbeleri.* Gökkubbe Yayınları, İstanbul.

Davulcu, M. (2015). "*Ormana Yöresi Geleneksel Konut Mimarisi ve Yapıcılık Geleneği*". Kalemişi Dergisi, 3(5): 77.

Demir, M. (2017). *13. Yüzyıl Doğu Akdeniz'inin (Antalya-Alanya-Misis-Tarsus-Anazarba-Lazkiye-Süveydiye) Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Tarihi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Antalya.

Doğan, Ş. N. ve Yazar, T. (2013). *"Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Mimari Süslemesinde Küre, Küre ve Koni Kesiti/Kabara, Rozet"*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 19 (Güz): 221-244.

Durgun, H. (2018). *Elmalı Kazası (1839-1914).* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Dülgerler, O.N. (2006). *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Ekiz, A. (2001). *Dünden Bugüne Elmalı*. Akdeniz Yayınları, Antalya.

Emecen, F. (1991). *"Antalya".* TDV İslam Ansiklopedisi. İstanbul, III, 232-236.

Erten, S.F. (1940). *Antalya Tarihi*. Tan Matbaası, İstanbul.

Evliya Çelebi. (2005). *Seyahatnamesi.* (Çev. S.A. Kahraman), YKY., İstanbul, I, Kitap: 9.

Eyice, S. (1989a) *"Ahmed Paşa Külliyesi".* Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. İslâm Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2, 302-303.

Fataha, B. E. (2010). *Karamanoğlu Beyliği Yapılarında Mimari Süsleme.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Güçlü, M. (1994). *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya Şehri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Güzel, A. (ed.). (2018). "*Alaiye Sancak Beyi Hüsameddin Mahmud Beyin Oğlu Şehzade Alaadin Gaybî (Kaygusuz Abdal)'ın Eserlerinin Genel Bir Değerlendirmesi*". Antalya Kitabı Selçuklulardan Cumhuriyet'e Sosyal Bilimlerde Antalya. Antalya Büyükşehir Belediyesi, Antalya, 885-902.

Hasluck, V. (1991). *Bektaşiliğin Coğrafi Dağılımı*. Ufuk Matbaası, İstanbul.

İbn Fazlân. (2016). *İbn Fazlân Seyahatnâmesi*. (Çev. R. Şeşen), Bedir Yayınevi, İstanbul.

Kahraman, A. S. (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi.* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Kalafat, Y. (2006). "*Diyanet İşleri Başkanlığı Arşiv Kayıtlarına Göre Antalya ve Çevresinde Ulu Kabirler*". Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu. 2003, Antalya, 140.

Karaca, B. (1997). *XV ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı.* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Samsun.

Karaca, B. (2010). *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı'nın Siyasi, Sosyal, Kültürel, Ekonomik ve Askeri Durumu.* Antalya İl Yıllığı, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya.

Karaçağ, A. (2011). "*Elmalı Abdal Musa Dergahı'ndaki Bektaşî Mezartaşları*". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 18 (57): 101-127.

Kavalçalan, E. (2021). *Arnavutluk'un Ergiri (Gjirokaster) İlinde Osmanlı Dönemi İmar Faaliyetleri.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Kemaloğlu, M. (2013). "*XI-XIII Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Dini Eserlerinden Kümbet–Türbe–Ziyaretgâh–Namazgâh ve Câmiler*". Akademik Bakış Dergisi, (39): .

Ketil, Z. K. (2019). *Amasya Türbeleri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kılıç, S. (2015). *Antalya'da Tek Kubbeli Cami ve Mescitler (Osmanlı Dönemi)*. Antalya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Antalya.

Koca, Ş. (2002). "*Akdeniz'de Bir Erenler Ocağı Kâfi Baba Bektaşi Dergâhı*". Cem Dergisi Yayınları, 11: 82-90.

Konyalı, İ. H. (2011). *Alanya Tarihi-Turistik Kılavuzu*. Alanya Ticaret ve Sanayi Odası, Konya.

Konyalı, İ. H. Yıldız, A. (2010). *Abideleri ve Kitabeleri ile Manavgat Tarihi*. Manavgat Ticaret ve Sanayi Odası, Antalya.

Kökten, İ. K. (1959). *"Tarsus-Antalya Arası Sahil Şeridi Üzerinde ve Antalya Bölgesinde Yapılan Tarih öncesi Araştırmaları"*. Türk Arkeoloji Dergisi, 8 (2): 10-16.

Köşklü, Z. (2003). *''Antalya/Elmalı Ömer Paşa Külliyesi''*. Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (2): 93-107.

Kuru, Ç. A. (1999). *Osmanlı Dönemine Kadar Kayseri'de Türk Devri Mimarisi.* İlköz Matbaası, Ankara.

Lloyd, S. ve Rice, S (1989). *Alanya. Türk Tarih Kurumu Yayınları,* Ankara.

Maden, F. (2017). "*Selanik'te Bektaşi Tekke ve Türbeleri*". Alevilik Araştırmaları Dergisi, 7(13): 149-150.

Moğol, H. (1997). *Antalya Tarihi*. Mehter Yayınları, Ankara.

Oral, M. (2016). *Resimli Adalya Kitabı.* Berikan Yayınevi, Ankara.

Ögke, A. (2009). "*Vâhib-i Ümmî Dîvânı'nda Bilgi ve Sevgi*". B, Kemikli (Ed.), Elmalı İrfan ve Sevgi Şehri. Barış Matbaası, Antalya, 157.

Önkal, H. (1977). *Anadolu Selçuklu Türbeleri*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Önkal, H. (1996). *Anadolu Selçuklu Türbeleri.* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Özbek, Y. (2009). ''Anadolu Türk Mimarisinde Taş Süsleme''. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 7 (14): 893.

Özkan, H. (2010). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gündoğmuş*. Alanya Ticaret ve Sanayi Odası, Alanya.

Ragheb, Y. (1996). *İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı.* Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Ramsay W.M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası.* (Çev. M. Pektaş), Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

Roux, J.P. (2002). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini.* (Çev. A. Kazancıgil), Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Roux, J.P. (2014). *Orta Asya Tarih ve Uygarlık.* (Çev. L.A. Özcan), Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Sarı, C. (2010). *"Antalya'nın Coğrafi Durumu"*. Dünden Bugüne Antalya, T.C. Antalya Valiliği ve İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya.

Strabon. (2009). *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographıka, Kitap: XII-XIII-XIV).* (Çev. A. Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Şahin, F. (2010). *Investigation Of The Preservation Problems Of The Mescid And Türbe Of Akşebe Sultan İn Alanya*. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü. İzmir.

Şahin, M. ve Göküş, Ş. (2020). "*Antalya'da Bir İlim ve İrfan Merkezi: Elmalı*". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13 (71): 1065-1067.

Şahin, S. F. (2010). *Investigation Of The Preservation Problems Of The Mescid And Türbe Of Akşebe Sultan İn Alanya.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Şeker, M. (1999). "*1826 Yılında Bektâşi Zâviyelerinin Denetim Altına Alınması ile İlgili Uygulamaya Abdal Musa Zâviyesi (Elmalı) Örneği*". XIII. Türk Tarih Kongresi. 4-8 Ekim 1999, Ankara, 445-454.

Tay, L. (2010). *Kırşehir (Merkez) Türbeleri*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Tuncer, O.C. (1991). *Anadolu Kümbetleri 2.Beylikler ve Osmanlı Dönemi*. Sevinç Matbaası, Ankara.

Turani, A. (2011). *Dünya Sanat Tarihi*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yetkin, S. K. (1970). Türk Mimarisi. Bilgi Yayınevi, Ankara.

Yılmaz, L. (2002). *Antalya-Bir Ortaçağ Türk Şehrinin Mimarlık Mirası ve Şehir Dokusunun Gelişimi (16. Yüzyılın Sonuna Kadar)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Yılmaz, L. ve Tuzcu, K. (2010). *Antalya'da Türk Dönemi Kitabeleri*. Sato Yayınları, Haarlem.

Emecen, F., "*Antalya*". https://islamansiklopedisi.org.tr/antalya (erişim tarihi: 19.03.2020).

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Ebubekir KOÇYİĞİT
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Öğretmen Necla Kızılbağ Anadolu Lisesi, 2012
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Antalya, 2018
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Alanya Kale Kazısı (2017-2018-2019-2021), Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.	